

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΜΕΣΑ»

Μουσείο «αστικού νοικοκυριού»

Μελέτη σχεδιασμού ενός μικρού μουσείου στην περιοχή της Κυψέλης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Νικολέττα Γκόκα

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Ανδρομάχη Γκαζή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπουσα)

Ιωάννης Σκαρπέλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Μαρία Παραδείση, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Νικολέττα Γκόκα, 2022

All rights reserved, Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στον πατέρα μου Βασίλειο Γκόκα και στο Γιώργο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	5
Μεθοδολογία	10
Κεφάλαιο Πρώτο	10
Η Αθήνα στις αρχές 20ού αιώνα	10
Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65 Α	13
Αρχειοθέτηση και μελέτη των υλικών τεκμηρίων της κατοικίας - ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της συλλογής	15
Κατηγοριοποίηση αντικειμένων και πρόταση θεματικών ενότητων συλλογής	16
Οικιακός χώρος και αστική κατοικία	16
Χώροι Κατοικίας/Θεματικές ενότητες	19
Είσοδος κατοικίας - Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65Α	20
Καθιστικό - Κουμ Καν και τσάι	21
Τραπεζαρία - Κυριακάτικο Γεύμα	22
Κουζίνα - Baking Powder	23
Σκάλα - Τα μεγάλα ταξίδια	24
Υπνοδωμάτιο - Τα προσωπικά	26
Γραφείο - Τα σπάνια γραμματόσημα	28
Παιδικό - Τα εκπαιδευτικά	28
Το δώμα - Μικρά και καθημερινά	30
Κεφάλαιο Δεύτερο	31
Κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές αφηγήσεις	31
Αρχές 20ου αιώνα/Μεσοπόλεμος	33
Φωτογραφία γάμου ζεύγους Α	34
Μουσικές παρτιτούρες	41
Οικιακό Προσωπικό	43
Μεταπολεμική περίοδος	45
Καρτ Ποστάλ και Ημερολόγιο Σχεδίου Μάρσαλ	45
Σακούλα ειδών ραπτικής	52
Περιοδικό Playboy	53
Μεταπολίτευση	55
Περιοδικό Αγωνιστής	56
Εκλογικό ψηφοδέλτιο	57
Απόκομμα παιχνιδιού ΠΡΟΠΟ	59
Κεφάλαιο Τρίτο	61
Σχολιασμός συναφών παραδειγμάτων «οικιακών μουσείων»	61
Museum of the Home - Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο	61
Θεματική κατηγοριοποίηση εκθεμάτων	62

Χρονολογική κατηγοριοποίηση εκθεμάτων	64
Μουσειολογική συμπερίληψη	64
Tenement Museum - Νέα Υόρκη, Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής	65
Αρχιτεκτονική και κατοίκηση	66
Το Μουσείο και τα εργαλεία του	67
Η σημασία ανάδειξης του καθημερινού	68
Σκοπός της έκθεσης και κοινωνική συμμετοχικότητα	68
Κεφάλαιο Τέταρτο	73
Ο χώρος της έκθεσης - Αρχιτεκτονική και φωτογραφική αποτύπωση κατοικίας	73
Οργανόγραμμα ενοτήτων χωροθέτηση εκθεμάτων και ροή της έκθεσης	85
Η ροή της έκθεσης	92
Συμπεράσματα	94
Βιβλιογραφία	96
Παράρτημα	100

Εισαγωγή

Το έναυσμα για την εκπόνηση διπλωματικής εργασίας με αυτό το θέμα έδωσε μια αστική οικογένεια της Αθήνας του 20ού αιώνα, η κατοικία τους σε μια πυκνοδομημένη γειτονιά του κέντρου και τα προσωπικά τους αντικείμενα. Μικρά και μεγάλα, πολύτιμα ή ευτελή, χρηστικά ή διακοσμητικά, τα αντικείμενα αυτά συγκροτούν εικόνες καθημερινού βίου μιας άλλης εποχής και επανα-συνθέτουν τον χάρτη της πόλης μέσα από κρυμμένες πληροφορίες τις οποίες μας καλούν να ανακαλύψουμε και να αποκωδικοποιήσουμε. Παιχνίδια, ρούχα, κοσμήματα, καλλυντικά, βιβλία, βαλίτσες, χάρτες, ταξιδιωτικά έγγραφα, κουζινικά σκεύη, φωτογραφίες, σερβίτσια, γραμματόσημα, φοιτητικά τετράδια, φορολογικά έγγραφα και πολλά άλλα αποκτήματα αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της εν λόγω οικογενειακής συλλογής. Ποια είναι η σχέση του σύγχρονου υποκειμένου με τα υλικά αγαθά, τα προσωπικά του αντικείμενα, τους ανθρώπους με τους οποίους τα μοιράζεται, το χώρο μέσα στον οποίο τα οικειοποιείται, καθώς και με την ίδια την πόλη η οποία τα περικλείει; Πώς υφάινεται η ηθογραφία της αθηναϊκής αστικής τάξης μέσα από τα υλικά τεκμήρια και με ποιο τρόπο μπορεί να μεταφέρει μηνύματα ή και να επηρεάσει την πολιτιστική ταυτότητα των σύγχρονων ανθρώπων και της πόλης; Τέτοιου είδους ερωτήματα με απασχόλησαν όταν ξεκίνησα την έρευνα.

Η παρούσα διπλωματική εργασία δομείται με βάση τρεις άξονες. : 1) αρχειοθέτηση και μελέτη των υλικών τεκμηρίων που αναφέρονται παραπάνω, με στόχο την κατανόηση των βαθύτερων νοηματοδοτήσεων τους, 2) αναζήτηση και σχολιασμό συναφών παραδειγμάτων «οικιακών μουσείων» μέσα από τη βιβλιογραφία και 3) πρόταση σχεδιασμού και υλοποίησης ενός μικρού μουσείου «αστικού νοικοκυριού». Βασική επιδίωξη αποτελεί η τοποθέτηση όλων των παραπάνω πληροφοριών μέσα στα χωρικά όρια της κατοικίας η οποία αποτελεί τον φυσικό χώρο τους, με στόχο την ανάδειξη της στενής σχέσης ανάμεσά τους. Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι να αφηγηθεί την ιστορία αυτής της αστικής ελληνικής οικογένειας του 20ού αιώνα μέσα από τα ιστορικά δεδομένα τα οποία προκύπτουν από τα προσωπικά τους αντικείμενα και να παρουσιάσει τις κοινωνικές συσχετίσεις με τη γειτονιά στην οποία βρίσκεται η κατοικία.

Βασικός προβληματισμός προτού ξεκινήσω την έρευνα ήταν αν θα έπρεπε να επιλέξω και να εστιάσω σε κάποιο συγκεκριμένο θέμα το οποίο πηγάζει από τα υλικά ευρήματα της συλλογής, (για παράδειγμα, ο ρόλος της γυναίκας στην ελληνική αστική κοινωνία του 20ού αιώνα) να

αναζητήσω σχετική βιβλιογραφία και κατόπιν να συγκεντρώσω στις θεματικές ενότητες της έκθεσης μόνο όσα τεκμήρια σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία προέκυπταν από το παραπάνω θέμα.

Η διαδικασία αυτή θα ήταν ευκολότερη αφενός λόγω του πιο περιορισμένου αριθμού των υπό μελέτη αντικειμένων, τα οποία θα έπρεπε να κατηγοριοποιηθούν και να αναλυθούν, και αφετέρου εξαιτίας της αναζήτησης πολύ συγκεκριμένων βιβλιογραφικών αναφορών με σκοπό την επιστημονική τεκμηρίωση του θέματος. Παρά τα παραπάνω, ήταν συνειδητή η επιλογή να μην ακολουθήσω ένα μονοθεματικό ερευνητικό μοντέλο, αλλά να προσπαθήσω να παρουσιάσω πολλαπλές πτυχές οι οποίες συνθέτουν την εικόνα του αστικού οικιακού και κοινωνικού βίου της συγκεκριμένης οικογένειας, όπως η εκπαιδευτική και επαγγελματική δραστηριότητα, η οικιακή εργασία και το οικιακό προσωπικό, ο ελεύθερος χρόνος, τα ταξίδια και η αναψυχή, η εστίαση και οι οικογενειακές της παραδόσεις, η προσωπική υγιεινή, φροντίδα και καλλωπισμός και άλλα. Τα υλικά τεκμήρια κατηγοριοποιήθηκαν σε ομάδες και θεματικές ενότητες με κριτήρια, όπως η χρηστικότητα τους και η υλική τους συνάφεια, προκειμένου να δομηθεί ένας κεντρικός άξονας μελέτης. Αφότου αποκρυσταλλώθηκαν οι σκέψεις μου αναφορικά με την ποιοτική μεθοδολογική ανάλυση των υλικών αυτών τεκμηρίων, προέκυψε έντονα το ζήτημα της βιβλιογραφικής υποστήριξης των υποκειμενικών ερευνητικών μου παρατηρήσεων. Είναι προφανές, από τα όσα αναφέρονται παραπάνω, πως η πολυθεματική προσέγγιση την οποία ακολουθώ δημιούργησε αμηχανία στην αναζήτηση βιβλιογραφικών πηγών, καθώς το εύρος των θεμάτων τα οποία προέκυπταν κάθε φορά ήταν πολύ μεγάλο και ταυτόχρονα τα ζητήματα τα οποία αναδύονταν φαίνεται πως συνδέονταν μεταξύ τους, δημιουργώντας μια αδιαχώριστη ερευνητική ραχοκοκαλιά η οποία ήταν δύσκολο να διασπαστεί και να μελετηθεί μονομερώς. Για τους παραπάνω λόγους αποφασίστηκε να παρουσιαστούν τα διαφορετικά θέματα μέσα σε ένα γενικό ερευνητικό πλαίσιο, χωρίς η κάθε ενότητα μελέτης να εισχωρεί σε μεγάλο βάθος βιβλιογραφικών αναφορών. Πιο συγκεκριμένα, όπως θα γίνει αντιληπτό και παρακάτω, οι δικές μου παρατηρήσεις μέσα από τις περιγραφές των υλικών τεκμηρίων θα συνδυαστούν μέσα στο κείμενο με τις διάφορες θεωρητικές πηγές προκειμένου να τεκμηριωθούν επαρκώς τα ερευνητικά συμπεράσματα της παρούσας μελέτης.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αποσαφηνιστούν ορισμένα στοιχεία αναφορικά με το σύνολο των υλικών τεκμηρίων, την προέλευση τους και την οικογένεια στην οποία ανήκαν και το πως περιήλθαν στη δικαιοδοσία μου. Η κατοικία την οποία χρησιμοποιεί η εν λόγω διπλωματική εργασία ως αντικείμενο μελέτης βρίσκεται στην περιοχή της Κυψέλης, στο κέντρο της Αθήνας

επί της οδού Αγαθουπόλεως 65Α. Στην κατοικία αυτή έζησε μια τριμελής αστική οικογένεια κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα. Μεγάλο μέρος των προσωπικών τους αντικειμένων και του οικιακού εξοπλισμού συμπεριλήφθηκαν στην αγοραπωλησία του οικήματος, καθώς ήταν επιλογή των απογόνων της οικογένειας να μην κρατήσουν τίποτα από το μέρος παρά μόνο ορισμένες προσωπικές φωτογραφίες και φορολογικά έγγραφα. Το 2020 η κατοικία περιήλθε στην ιδιοκτησία της οικογένειας Γκόκα κατόπιν συμβολαιογραφικής πράξης. Καθώς δεν έχω λάβει συγκατάθεση για τη δημοσιοποίηση της ταυτότητας της εν λόγω οικογένειας, η αναφορά σε αυτή στα πλαίσια της παρούσας μελέτης θα γίνεται ως «οικογένεια Α» και στα μέλη αυτής κύριος «Α», «κυρία Α» και «υιός» ή «νεότερο μέλος της οικογένειας Α» .

Με βάση τα όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω, στην εργασία αυτή προσπαθώ να εντοπίσω και να περιγράψω κοινωνικές σχέσεις και πρακτικές μιας αντιπροσωπευτικής ομάδας της Αθηναϊκής αστικής τάξης του 20ού αιώνα, μέσω της συλλογής των προσωπικών τους αντικειμένων. Η μελέτη της θεωρίας του υλικού πολιτισμού εντοπίστηκε εξ αρχής ως μια σημαντική και ιδιαίτερα σχετική με τη θεματολογία της εργασίας μου, βιβλιογραφική πηγή. Στο βιβλίο με τίτλο ***Υλικός Πολιτισμός: η ανθρωπολογία στη χώρα των πραγμάτων***, το οποίο χρησιμοποιήθηκε σε ένα πρώτο γενικό στάδιο μελέτης, η Γιαλούρη παρουσιάζει θεωρητικές προσεγγίσεις οι οποίες ιστορικά έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση του πεδίου έρευνας του υλικού πολιτισμού ενώ εστιάζει σε σημεία προβληματισμού μέσα από τις θεματικές των μουσείων, της πολιτιστικής κληρονομιάς, της κατανάλωσης, του οικιακού χώρου, της ενδυμασίας κα. Εστιάζοντας περαιτέρω στις κοινωνικές σχέσεις των υποκειμένων της αστικής τάξης, η μελέτη μου άντλησε αρκετές πληροφορίες από την ποσοτική έρευνα ***Η μέτρηση του κοινωνικό-οικονομικού επιπέδου: μια εναλλακτική μεθοδολογική και στατιστική προσέγγιση των Μυλωνά και Ξανθοπούλου (2007)*** η οποία εξετάζει λεπτομερώς και παραθέτει τις βασικές μεθόδους μέτρησης του κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου ενός ατόμου ή μιας ομάδας. Πιο συγκεκριμένα, δεν θα με απασχολήσουν τα ποσοτικά δεδομένα και οι στατιστικές διαδικασίες τις οποίες χρησιμοποιούν αλλά η μεθοδολογική προσέγγιση και η επιλογή των μεταβλητών της έρευνας. Σύμφωνα με τους προαναφερθέντες, το μηνιαίο εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα, τα χαρακτηριστικά κατοικίας και γειτονίας διαμονής (αριθμός δωματίων της οικίας σε συνδυασμό με τον αριθμό μελών της οικογένειας, είδος κατοικίας, χαρακτηριστικά γειτονιάς), οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, το είδος/τόπος και η διάρκεια διακοπών και τέλος οι κοινωνικές δραστηριότητες αποτελούν τα 7 κριτήρια τα οποία είναι σε θέση να εκτιμήσουν το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, και κατ'επέκταση να πλαισιώσουν την παρούσα μελέτη. Καθότι, το δείγμα της δικής μου εργασίας

είναι μια οικογένεια της αθηναϊκής αστικής τάξης του 20ού αιώνα και η μονάδα ανάλυσης τα οικιακά τους αντικείμενα τα οποία βρέθηκαν στο φυσικό τους χώρο, αντιλαμβανόμαστε πώς οι παραπάνω άξονες θα αποτελέσουν χρήσιμες κατευθυντήριες αναφορές για την κατηγοριοποίηση των υλικών τεκμηρίων και τη παραγωγή ερευνητικών παρατηρήσεων. Όπως έχει αναφερθεί ήδη, μια από τις βασικές επιδιώξεις της ερευνητικής μου εργασία είναι να παρουσιάσει τον καθημερινό τρόπο ζωής μιας αστικής οικογένειας στο μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των μελών, τις κοινωνικές τους συναναστροφές, τα προϊόντα και τα αγαθά τα οποία κατανάλωναν, την αξιοποίηση του ελεύθερου τους χρόνου και οτιδήποτε άλλο σχετίζεται με τον αστικό τους βίο. Σε μεγάλο βαθμό το ίδιο επιχείρησε να κάνει στη διδακτορική διατριβή της και η Σελέκου (1998), *Η καθημερινότητα μιας αστικής οικογένειας στην Αθήνα: Η οικογένεια του τραπεζίτη Στέφανου Φραγκιάδη*, η οποία μελετά την καθημερινότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας αστικής οικογένειας από τη Χίο στο τέλος του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα. Τα ερευνητικά ερωτήματα της Σελέκου εστιάζουν σε τρία σημεία: 1. στην παρακολούθηση και την αποκωδικοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων της οικογένειας καθώς και των κοινωνικών τους δραστηριοτήτων, 2. την ενσωμάτωση της οικογένειας στο «κοινωνικό και πολιτιστικό της περιβάλλον» μετά την εγκατάστασή τους στην Αθήνα στις αρχές του 20ού αιώνα και 3. το πώς η επηρεάζεται και διαχειρίζεται η οικογένεια σημαντικές “ιστορικές αλλαγές και συγκυρίες” της περιόδου. Ως βασικό ερευνητικό πληροφοριακό υλικό η συγκεκριμένη μελέτη χρησιμοποιεί έγγραφα και αλληλογραφία από το αρχείο της οικογένειας, καθώς και τέσσερα βιβλία εξόδων στα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά τα έξοδα της οικογένειας αναφορικά με τη δημιουργία της κατοικίας τους και τα προσωπικά τους οικιακά αντικείμενα, το φαγητό το οποίο καταναλώνουν, την ενδυμασία τους, την εκπαιδευτική τους δραστηριότητα, τα ταξίδια και τον ελεύθερο τους χρόνο, τη συντήρηση του οικιακού προσωπικού και πολλά άλλα. Η μελέτη παρέχει εκτενείς οικονομικές αναφορές οι οποίες προσδιορίζουν ευκρινώς το μεγαλοαστικό χαρακτήρα της οικογένειας, ο οποίος αποτελεί αξιόλογο μέτρο σύγκρισης για τη μελέτη της οικογένειας Α της δικής μου ερευνητικής εργασίας.

Μία ακόμα βιβλιογραφική πηγή η οποία παρείχε αξιόλογο θεωρητικό υλικό και μεθοδολογική κατεύθυνση είναι η διδακτορική διατριβή του Ζερμπούλη (2019) *Ανάμεσα στις τάξεις: Εννοιολογήσεις και πρακτικές του μικροαστισμού στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη*, η οποία εντοπίζει μέσα από βιωμένες ιστορίες κατοίκων της πόλης καθώς και αρχειακό υλικό “τετριμμένες πρακτικές, σχέσεις και καθημερινές συνήθειες ρουτίνας των κατοίκων της πόλης με τα υλικά πράγματα”. Η θεματική συνάφεια της παραπάνω διατριβής με τη δική μου

διπλωματική εργασία εντοπίζεται σε τρία επίπεδα. Αρχικά η έρευνα έχει εστιάσει σε ομάδες του κοινωνικού συνόλου όπου δεν αποτελούν μειοψηφία ή εξέχοντα κοινωνικά και πολιτικά πρόσωπα. Όπως αναφέρει ο Ζερμούλης: «Οι προσωπικές αρχειακές συλλογές είναι στην Ελλάδα περιορισμένες και αφορούν συγκεκριμένες μεγαλοαστικές οικογένειες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ελληνική ιστορία»¹. Μικρότερο ερευνητικό ενδιαφέρον φαίνεται να προσελκύουν επιστημονικά τα υλικά τεκμήρια και οι ιστορίες της μεσαιας αστικής ελληνικής τάξης του 20ού αιώνα, όπως τα αντικείμενα της υπό μελέτη συλλογής. Χρονολογικά η έρευνα του Ζερμούλη εστιάζει στη μετεμφυλιακή Ελλάδα κατά τη διάρκεια της οποίας παρουσιάζονται κοινωνικές-ταξικές μετατοπίσεις ως επακόλουθο των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων της χώρας. Η περίοδος αυτή συμπίπτει χρονικά με ένα κομμάτι του ευρύτερου ιστορικού φάσματος το οποίο επιχειρεί να καλύψει η δική μου διπλωματική εργασία. Τέλος, κοινός τόπος και εδώ αποτελεί η μελέτη του υλικού πολιτισμού σε ανθρωπολογικό επίπεδο με έμφαση στον οικιακό χώρο. Μέσα από ημερολόγια, έγγραφα, φωτογραφίες και συνεντεύξεις φυσικών προσώπων επιτυγχάνεται τόσο η επιστημονική παρατήρηση και η απάντηση των κεντρικών ερευνητικών ερωτημάτων όσο και η δημιουργία εθνογραφικών αφηγήσεων.

Σημαντικό στοιχείο για την εκπόνηση της εν λόγω διπλωματικής εργασίας αποτελεί η μελέτη και κατανόηση των οικιακών μουσείων και της σχέσης η οποία αναπτύσσεται μεταξύ του χώρου, των υλικών εκθεσιακών τεκμηρίων και των φυσικών προσώπων, με κεντρική ομάδα αυτή των επισκεπτών του μουσείου. Η κατοικία που μελετάται στην εργασία μου βρίσκεται σήμερα σε μια πολυπολιτισμική γειτονιά του αθηναϊκού κέντρου, αντιμέτωπη με τα νέα χωρικά, δεδομένα του αστικού ιστού καθώς και τις διαφορετικές φυλετικές ομάδες και τις κοινωνικές συμπεριφορές τους. Παρότι μέσα από τις αρχικές παρατηρήσεις δεν φαίνεται να προκύπτει εύκολα συσχετισμός του κοινωνικού συνόλου της γειτονιάς με ένα οικιακό μουσείο το οποίο παρουσιάζει υλικά τεκμήρια μιας αστικής προνομιούχας οικογένειας του 20ού αιώνα, τα εργαλεία και οι μέθοδοι συμπερίληψης και συμμετοχικότητας απασχολούν ιδιαίτερα το μουσειολογικό μέρος της διπλωματικής μου εργασίας. Αντίστοιχους προβληματισμούς προσπαθεί να παρουσιάσει στο άρθρο της *Liberating History: New Museography at the Casa Museo Quinta de Bolívar* η **McDaniel Tarver** (2014), η οποία μελετά το οικιακό μουσείο της ιστορικής ηρωικής προσωπικότητας του Simon Bolivar, στη Μπογκοτά της Κολομβίας. Οι σύγχρονες μουσειολογικές πρακτικές, όπως αναφέρει η ίδια, «μπορούν να χρησιμεύσουν για

¹ βλέπε Σελέκου (1998)

να επεκταθεί η σκέψη αναφορικά με το ποιός και τι εκπροσωπείται στην ιστορία, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα ανοικτού χαρακτήρα που ενθαρρύνει τους επισκέπτες να δρουν ενεργά στη δημιουργία πολιτιστικής κληρονομιάς.» Μέσα από συμμετοχικές καλλιτεχνικές παρεμβάσεις, στο χώρο περιγράφεται ο χαρακτήρας του μουσείου ως χώρος πράξης και εμπλοκής και όχι απλά συντηρησης της ιστορίας.

Μεθοδολογία

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το σύνολο των υλικών τεκμηρίων της οικίας μαζί με τη σχετική βιβλιογραφία, αποτελούν το μέσο προκειμένου να μελετηθεί και να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας. Εξαιτίας της φύσης του ερευνητικού ερωτήματος αλλά και του ίδιου του πληθυσμού επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων ως η καταλληλότερη για την διεξαγωγή συμπερασμάτων. Μέσω της συλλογής, αρχειοθέτησης και κατηγοριοποίησης των υλικών τεκμηρίων, θα δομηθεί ο χρονολογικός και θεματικός χάρτης των αντικειμένων με σκοπό την εμπειριστατωμένη περιγραφή των υλικών χαρακτηριστικών τους, την ανάλυση των πολυπαραγοντικών νοηματοδοτήσεών τους και τέλος την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων με τα οποία σχετίζονται. Η παρούσα εργασία βασίστηκε στο βιβλίο των Ίσαρη και Πουρκού (2015) *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση* προκειμένου να κατανοήσει καλύτερα και να εφαρμόσει τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης μεθόδου έρευνας. Όπως αναφέρουν «τα προσωπικά ή άλλα ημερολόγια, οι επιστολές, οι αυτοβιογραφίες, τα δημόσια έγγραφα, οι φωτογραφίες, το έντυπο υλικό, αναρτήσεις σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης και άλλα τεκμήρια που μπορούν να εμπλουτίσουν τη συλλογή/παραγωγή ποιοτικών δεδομένων» (Ίσαρη & Πουρκός, 2015, σελ 108). Οι αναζήτηση θεμάτων και «νοηματικών μοτίβων» αποτελεί κατά τους προαναφερθέντες, τη βασική μέθοδο για την ανάλυση δεδομένων και την παραγωγή ερευνητικών αποτελεσμάτων στην ποιοτική έρευνα.

Κεφάλαιο Πρώτο

Η Αθήνα στις αρχές 20ού αιώνα

Το θέμα το οποίο πραγματεύεται η παρούσα διπλωματική εργασία είναι άμεσα συνυφασμένο με μια αθηναϊκή κατοικία χτισμένη στις αρχές του 20ού αιώνα. Κρίθηκε σκόπιμο η μελέτη να ξεκινήσει από τη μακροσκοπική ανάλυση της ίδιας της πόλης και πιο συγκεκριμένα των χωρικών και κοινωνικοοικονομικών συνθηκών της ελληνικής πρωτεύουσας αυτής της περιόδου. Τα ευρήματα αυτής της έρευνας αποτελούν την αφετηρία για να κατανοήσει κανείς τη ζωή της αθηναϊκής αστικής τάξης.

Ξεκινώντας λοιπόν την ανάλυση της πολεοδομικής εικόνας που εμφάνισε η ελληνική πρωτεύουσα κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα θα πρέπει να κατανοήσουμε το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο της προηγούμενης περιόδου - δηλαδή του 19ου αιώνα. Έπειτα από την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους, την ασήμαντη και κατεστραμμένη Αθήνα της Τουρκοκρατίας έρχεται να διαδεχθεί μια νέα πόλη σχεδιασμένη κατά τα βορειοευρωπαϊκά πολεοδομικά πρότυπα της εποχής από τους εμπνευστές του σχεδίου Κλεάνθη και Schaubert (1834). Μεγαλοπρεπείς χαράξεις και μπουλεβάρδα που ενώνουν συμβολικά υφιστάμενα μνημεία της πόλης με τα καινούργια αρχιτεκτονήματά της, δομούν τον πυρήνα της σύγχρονης Αθήνας.² Όπως αναφέρει και ο Καρυνίδης (2008), «Ο δυναμισμός αυτός διαπιστώνεται και από το γεγονός ότι εκείνες οι αρχικές χαράξεις κατάφεραν να καθορίσουν και τις βασικές κατευθύνσεις μελλοντικής επέκτασης της πρωτεύουσας: βόρεια, βορειοανατολικά και βόρειο-δυτικά...». Έτσι λοιπόν οικοδομούνται τα βασιλικά ανάκτορα στη θέση την οποία κατέχουν μέχρι και σήμερα ανατολικά του κέντρου της πόλης (σημερινή Βουλή), συμπαρασύροντας την ανάπτυξη της πλαγιάς του Λυκαβηττού (περιοχή Κολωνακίου) και του λόφου Στρέφη (περιοχή Εξαρχείων). Ταυτόχρονα χαράζονται και οι κομβικοί άξονες που οριοθετούν την πολεοδομική αυτή εικόνα - όπως η πλατεία Ομονοίας, η Συγγρού, ο άξονας Αθήνας-Πειραιά, η λεωφόρος Αλεξάνδρας, η Πατησίων, καθορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τη μελλοντική, οργανική όπως θα αποδειχθεί, οικιστική και οικονομική επέκταση της πόλης.³

Ταυτόχρονα όμως με τις μεταβολές σε χωρικό και πολεοδομικό επίπεδο αυτή την περίοδο παρατηρείται και μια αισθητή κοινωνική αλλαγή. Την αγροτική οικονομία της υπαίθρου, η οποία χαρακτήριζε την πλειονότητα του ελληνικού πληθυσμού κατά της διάρκεια του 19ου

² Μάρτος,Δ.(2005).Αθήνα πρωτεύουσα του νέου ελληνικού κράτους. Πολιτική, ιδεολογία και χώρος.(διδακτορική διατριβή)Θεσσαλονίκη:Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14849?lang=el#page/1/mode/2up>

³ Καρυνίδης,Ν.Δ.(2008).*Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας*.Αθήνα: Παπασωτηρίου

αιώνα αρχίζουν να μεταβάλλουν οι πρώτες τάσεις εκβιομηχάνισης με την ανάπτυξη κλάδων όπως η βιομηχανία αλευριού, υφάσματος, χαρτιού κοκ . Αρχίζει έτσι να εμφανίζεται μια νέα μεσαία αστική τάξη και ένας ταυτόχρονος κοινωνικός διαχωρισμός μεταξύ ανατολικής και δυτικής Αθήνας.⁴ Στην περιοχή των Ανακτόρων, του Λυκαβηττού και της Νεάπολης είχαν ήδη συγκεντρωθεί σημαντικά εμπορικά και πολιτιστικά κτιριακά σύνολα. Ενώ, ο λαϊκός/παραδοσιακός χαρακτήρας της περιοχής του Ψυρρή παρέμεινε, δίνοντας έναυσμα για περαιτέρω βιοτεχνική και μετέπειτα βιομηχανική ανάπτυξη στις γειτνιαζουσες του περιοχές (βλεπε περιοχή Γκαζοχωρίου και άξονας Ιεράς Οδού).

Ο Καρυνίδης (2008) συνεχίζει αναφέροντας πως η δημιουργία των σιδηροδρομικών σταθμών στην ελληνική πρωτεύουσα επέφερε επίσης σημαντικές αλλαγές στην πολεοδομία της πόλης και το χαρακτήρα συγκεκριμένων περιοχών, όπως η πλατεία Ομονοίας η οποία βρίσκεται σε κομβικό σημείο του αστικού ιστού και σηματοδοτούσε την εισοδο στο κέντρο της Αθήνας. Η πλατεία με το συμβολικό της χαρακτήρα «άρχισε σταδιακά να λειτουργεί ως χώρος όσμωσης κοινωνικών ομάδων, η «διαφορετικότητα» των οποίων προσδιοριζόταν και από τους ξεχωριστούς τόπους προέλευσης .»⁵ Μέσα από αυτές τις κρατικές επεμβάσεις σχεδιασμού η σύγχρονη πρωτεύουσα των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται και να επεκτείνεται. Η πόλη έχει πλέον αποκτήσει πυρήνα, δημόσιους χώρους, συγκοινωνιακούς άξονες και υποδομές παγιωνοντας έναν αστικό καμβά ο οποίος διατηρήθηκε σχετικά αναλλοίωτος μέχρι και σήμερα.

Κυψέλη - Η γειτονιά

Η περιοχή της Κυψέλης και των Πατησίων αποτελούν, όπως αναφέρεται και παραπάνω, τις πρώτες περιαστικές γειτονιές του κέντρου της πόλης. Εικόνες από πίνακες και σπάνιες φωτογραφίες απεικονίζουν τον εξοχικό χαρακτήρα του τόπου, ο οποίος άρχισε σταδιακά να γεμίζει με μονοκατοικίες των ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Με τα αλληπάλληλα πολεοδομικά σχέδια επέκτασης της πόλης, μέσα σε μερικές δεκαετίες, η περιοχή ενοποιήθηκε με τον αθηναϊκό αστικό ιστό, δημιουργώντας τόσο την οπτική χωρική συνέχεια και συνεκτικότητα

⁴Ποταμιάνος, Ν.(2011).*Η παραδοσιακή μικροαστική τάξη της Αθήνας: μαγαζάτορες και βιοτέχνες 1880-1925*(διδακτορική διατριβή).Ρέθυμνο:Πανεπιστήμιο Κρήτης.

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/30565?lang=el#page/1/mode/2up>

⁵ Καρυνίδης,Ν.Δ.(2008).*Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας*. Αθήνα: Παπασωτηρίου

όσο και την κοινωνική. Κατά τον Μεσοπόλεμο η περιοχή της Κυψέλης θα αποκτήσει αξιοσημείωτο χαρακτήρα. Τα θέατρα επί της οδού Πατησίων και οι μουάτ της Φωκίωνος Νέγρη θα καλλιεργήσουν ένα ιδιαίτερο πολιτιστικό γνώρισμα στη γειτονιά, η οποία θα αποτελέσει δημοφιλή πόλο έλξης τόσο μεγάλου μέρους του καλλιτεχνικού κόσμου της Αθήνας όσο και της αστικής τάξης. Η περίοδος της οικοδομικής έκρηξης στην Ελλάδα, γνωστή ως περίοδος αντιπαροχής, θα σφραγίσει τον αστικό ιστό της περιοχής, μεταμορφώνοντας την Κυψέλη στην πιο πυκνοδομημένη γειτονιά της χώρας μέχρι και σήμερα. Το συνεχώς μεταβαλλόμενο πολεοδομικό πλαίσιο το οποίο υποκινείται από τις εσωτερικές μετακινήσεις πληθυσμού, θα μεταβάλει το χαρακτήρα της περιοχής για ακόμα μία φορά κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Μεγάλο μέρος των οικογενειών των ανώτερων κοινωνικών τάξεων θα μετακινηθεί στα «νέα» προάστια της πόλης (Βόρεια και Νότια), αφήνοντας πίσω τους μεγάλο κτιριακό απόθεμα. Αυτό τον υποβαθμισμένο κοινωνικά, άδειο αστικό χώρο κατοίκησε κατά τη διάρκεια του 21ου αιώνα ο μεγάλος αριθμός μεταναστών τον οποίο υποδέχτηκε ολόκληρη η ελληνική επικράτεια. Σήμερα η περιοχή εξακολουθεί να αποτελεί ένα ιδιαίτερο πολιτιστικό και κοινωνικό φαινόμενο της πόλης, ένα συνονθύλευμα του παλιού και του νέου χαρακτήρα των κατοίκων, με την αρχιτεκτονική της γειτονιάς να παραμένει αναλλοίωτη στο χρόνο, επαναφέροντας μνήμες και εικόνες του 20ού αιώνα.

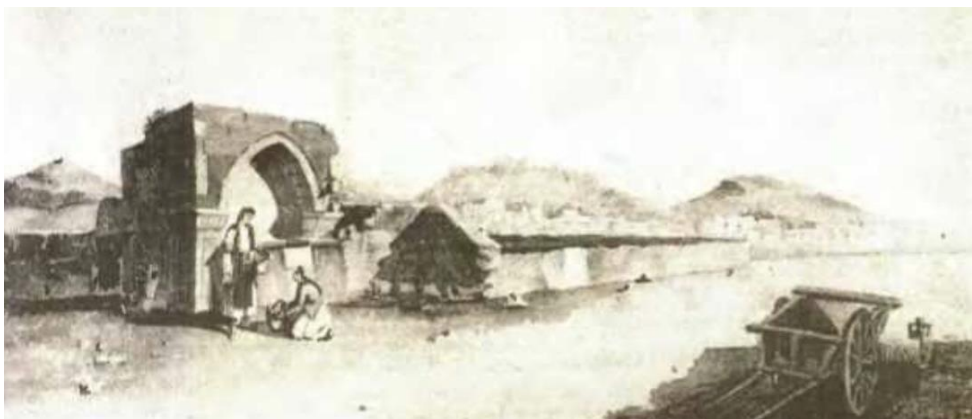
Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65 Α

Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65 Α αποτελεί μέρος του οικιακού κτιριακού συνόλου το οποίο φαίνεται να οικοδομήθηκε ταυτόχρονα από τον ίδιο πελάτη, με τον ίδιο κατασκευαστή και περιλάμβανε δύο πανομοιότυπες διώροφες μονοκατοικίες. Ο λόγος ανοικοδόμησης των οικιών ήταν η επιθυμία του πατέρα μιας οικογένειας να προικοδοτήσει τις δύο του κόρες. Η κατοικία φέρει κύρια οψη επί της οδού Αγαθουπόλεως, λίγα μέτρα πριν τη διασταύρωση αυτής με τη λεωφόρο Αχαρνών, σημαντικό οδικό και εμπορικό άξονα του κέντρου της πόλης κατά τις προηγούμενες δεκαετίες που απέκτησε διαφορετικό χαρακτήρα κατά τον 21ο αιώνα με την τεράστια έλευση μεταναστών και οικογενειών από άλλες χώρες στην ευρύτερη περιοχή. Από συμβολαιογραφικές πράξεις του 1937 φαίνεται πως η κατοικία προϋπήρχε του έτους 1923. Τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά και η πιθανή χρονολογία κατασκευής, εντάσσουν το οίκημα σε μια ιδιόρρυθμη αρχιτεκτονική κατηγορία η οποία φέρει στοιχεία εκλεκτικισμού. Παρά τον ιδιαίτερο εσωτερικό και εξωτερικό γύψινο διάκοσμο, καθώς και τα σχεδόν 100 χρόνια ηλικίας του, το κτίριο δεν έχει χαρακτηριστεί ακόμα διατηρητέο, γεγονός που δυσχεραίνει την εύρεση πρόσθετων πληροφοριών αναφορικά με την αρχιτεκτονική και την ιστορία του. Η μόνη

ιστορική πληροφορία η οποία εντοπίζεται σε συμβολαιογραφική πράξη της κατοικίας, αφορά στην ονομασία «Αγά Βρύση» της περιοχής του οικοπέδου. Από σχετική βιβλιογραφία φαίνεται πως στην περιοχή υπήρξε επί Τουρκοκρατίας κάποιο υδραγωγείο το οποίο χαρακτήρισε την ονομασία ολόκληρης της περιοχής και διατηρήθηκε μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Εικόνα 1: Σημερινή πρόσοψη των κατοικιών στην οδό Αγαθουπόλεως 65 και 65 Α

Εικόνα 2: Εικόνα Βρύσης του Αγά

Αρχειοθέτηση και μελέτη των υλικών τεκμηρίων της κατοικίας - ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της συλλογής

Στο πλαίσιο αυτής της ενότητας ασχολήθηκα με τη δημιουργία μιας καρτέλας καταγραφής η οποία περιλαμβάνει όλα τα αντικείμενα/εκθέματα τα οποία αποτελούν τον πυρήνα της ποιοτικής ερευνητικής μεθοδολογίας, εντοπίζοντας στο καθένα χαρακτηριστικά όπως διαστάσεις, υλικότητα, κατάσταση, τόπος κατασκευής, χρονολόγηση, τρόπο απόκτησης και φωτογραφία του αντικειμένου.⁶

Εικόνα 3: Καρτέλα Καταγραφής - ενδεικτική απεικόνιση

Μέσω αυτής της προσεκτικής διαδικασίας, όπως αναφέρουν και οι Ίσαρη και Πουρκός (2015), οι ερευνητές «εξοικειώνονται» με το υλικό που μελετούν και είναι σε θέση να προσδιορίσουν ευκολότερα τα θέματα τα οποία θα αποτελέσουν το σκελετό της έρευνας και της παρατήρησης τους. Ταυτόχρονα, η επιλογή συγκεκριμένων αντικειμένων από το σύνολο της συλλογής ορίζει ευκρινέστερα τον ερευνητικό πληθυσμό ο οποίος θα κωδικοποιηθεί για να αναδειχτούν ιδιαίτερες ιστορικές, πολιτιστικές και κοινωνικές νοηματοδοτήσεις. Μέσα από αυτά, και το συσχετισμό τους σε θεματικές ενότητες, θα δομηθεί το ενιαίο αφήγημα της έκθεσης το οποίο απαντά στο ερευνητικό ερώτημα: πώς υφάινεται η ηθογραφία της αθηναϊκής αστικής τάξης κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα;

⁶ Η καρτέλα καταγραφής παρατίθεται ολόκληρη στο παράρτημα της παρούσας εργασίας

Κατηγοριοποίηση αντικειμένων και πρόταση θεματικών ενοτήτων συλλογής

Έχοντας ολοκληρώσει την καρτέλα καταγραφής σε αυτή την ενότητα επιχειρώ να συσχετίσω τα υλικά τεκμήρια, τα οποία συγκεντρώθηκαν και αρχειοθετήθηκαν, με την ίδια την κατοικία που τα φιλοξενεί, προκειμένου να δημιουργηθεί ο σκελετός της έκθεσης του «Αστικού Νοικοκυριού» στο φυσικό χώρο των αντικειμένων, δηλαδή μέσα στην ίδια την κατοικία. Όπως αναφέρει και ο Δεληγιαννίδης (2001), η κατοικία ορίζεται ως ο αρχιτεκτονικός χώρος ο οποίος οργανώνεται ως προς «τα υλικά του στοιχεία και τις συμπεριφορές που αναπτύσσονται σε αυτόν». Συνεχίζει αναφέροντας πως ο χώρος αυτός αποτελεί συνάρτηση των μεταβλητών του «περιέχοντος περιβλήματος, του περιεχομένου εξοπλισμού και των ανθρώπων που ζουν μέσα σε αυτό», κάνοντας έτσι μια άμεση συσχέτιση του υλικής φύσης του κτιρίου και των αντικειμένων τα οποία εμπεριέχει, με τους ανθρώπους που τα χρησιμοποιούν.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, σε πρώτο στάδιο ξεχώρισα τα δωμάτια της κατοικίας όπως αυτά απεικονίζονται στην κάτοψη, συμπεριλαμβάνοντας τους κύριους χώρους διημέρευσης του ισόγειου -καθιστικό, τραπεζαρία, κουζίνα- καθώς και τα τρία ιδιωτικότερα δωμάτια του ορόφου - το κεντρικό υπνοδωμάτιο, το γραφείο και το παιδικό/αναγνωστήριο. Ταυτόχρονα με τα προφανή σημεία, επέλεξα να ενεργοποιήσω και να συμπεριλάβω ακόμα και δευτερεύοντες βοηθητικούς χώρους της κατοικίας, καίριας παρόλα αυτά σημασίας για το αφήγημα του τρόπου ζωής της οικογένειας, όπως η κεντρική είσοδος, το κεντρικό κλιμακοστάσιο και τέλος το δώμα της στέγης. Ο τρόπος ο οποίος επιλέχθηκε για την κατηγοριοποίηση των αντικειμένων σχετίζεται αφενός με τη χρηστικότητα και τη φύση των ίδιων των υλικών τεκμηρίων και αφετέρου με τα δωμάτια στα οποία βρέθηκαν τα αντικείμενα κατά τη διάρκεια της διαλογής τους, στοιχείο που υπονοεί και τη σχέση την οποία είχαν με τα μέλη της οικογένειας στην οποία ανήκαν. Για παράδειγμα, τα οικιακά σκεύη εντοπίστηκαν στο χώρο της κουζίνας, γεγονός που δικαιολογείται από την φύση τους και πρόκειται να παρουσιαστούν εκεί, σε αντίθεση με αντικείμενα όπως ταξιδιωτικά έγγραφα και παιχνίδια τα οποία θα παρουσιαστούν σε ένα μεταφορικό χωρικό πλαίσιο εντός της κατοικίας.

Οικιακός χώρος και αστική κατοικία

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά στη σημασία του οικιακού χώρου και στο ρόλο και τις ποικίλες νοηματοδοτήσεις αυτού για την οικογένεια, κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα. Ο οικιακός χώρος, οι «οικιακές κουλτούρες», όπως

αναφέρει ο Buchli (2010), είναι επιστημονικό πεδίο μέσα από το οποίο μπορούν «να διερευνηθούν βασικά στοιχεία της ανθρώπινης κατάστασης και να γίνουν κατανοητές έννοιες όπως η οικογένεια, το φύλο και η φύση του ατόμου». Πρόκειται για το μέρος στο οποίο διαμορφώνονται έννοιες όπως ο δημόσιος και ιδιωτικός χώρος ενώ μέσα από τη μελέτη του μπορούμε να κατανοήσουμε πως «διαμορφώνονται οι άνθρωποι από κοινωνική και υλική άποψη». Η ολοένα και μεγαλύτερη αναγνώριση της σημασίας της οικιακής σφαίρας από τις κοινωνικές και πολιτιστικές επιστήμες οδήγησε στο να διατυπωθεί ένα αξιόλογο εύρος παρατηρήσεων και επιστημονικών θέσεων αναφορικά με «ζητήματα φύλου, κατανάλωσης, τεχνικών διακυβέρνησης, επίδρασης νέων τεχνολογιών, νέων αντιλήψεων για το σώμα και τις αισθητηριακές ικανότητες του, καθώς και για τη βίωση και τη δημιουργία της προσωπικότητας» (Γιαλούρη 2012).

Με αφετηρία την προβιομηχανική εστία του 18^{ου} αιώνα σε Ευρώπη και Αμερική είναι σημαντικό να κατανοήσουμε μια μεγάλη αλλαγή η οποία συντελείται αυτή την περίοδο στην ιδιωτική οικιακή σφαίρα, η οποία επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον ανθρωπολογικό χαρακτήρα της κατοικίας και στην οργάνωση του λεγόμενου νοικοκυριού η αλλιώς της οικιακής εργασίας.⁷ Κανόνες εγκράτειας, οικονομίας και πειθαρχίας φαίνεται να χαρακτηρίζουν την κατοικία αυτής της περιόδου στην οποία η δημόσια σφαίρα διαπερνά την εσωτερικότητα της, σχηματίζοντας ένα καταναγκαστικό σύστημα ελέγχου, οργάνωσης και καταμερισμού της εργασίας.⁸ Όλα τα μέλη της οικογένειας πρέπει να λειτουργούν εντός καθορισμένων ρόλων και να συμβάλλουν στη μια και μοναδική τους ασχολία, αυτή της βιωσιμότητας του «νοικοκυριού».⁹ Η οικιακή αυτή εικόνα αναφέρεται στο πατριαρχικό μοντέλο οικογένειας των αγροτικών προ βιομηχανικών κοινωνιών το οποία θα αλλάξει σημαντικά κατά τους επόμενους αιώνες. Η Λαδά (2009) χαρακτηριστικά αναφέρει πως «οποιαδήποτε προσπάθεια θελήσει να περιγράψει την ιστορία της οικογένειας και της οικιακής εργασίας πρέπει να βασιστεί στην υπόθεση ότι η εξέλιξη προς την «πυρηνική», περιορισμένη οικογένεια άρχισε τον 17^ο- 18^ο αιώνα με τη γέννηση του καπιταλισμού.» Πρόκειται για ένα

⁷ Γιαλούρη, Ε. (2012). *Υλικός πολιτισμός - Η ανθρωπολογία στη χώρα των πραγμάτων*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρα.

⁸ Hayden, D. (1981). *The Grand Domestic Revolution: a history of geminist designs for american homes, neighborhoods, and cities*. Cambridge: MIT Press

⁹ Douglas, M. (1991). *The Idea of a Home: A Kind of Space*. *Social Research*, 58(1), 287–307.

<http://www.jstor.org/stable/40970644>

«μοντέλο οικογένειας» το οποίο αναπτύσσεται σταδιακά, με χρονική αφετηρία τη βιομηχανική επανάσταση ενώ αποκτά μαζικό χαρακτήρα κατά τη διάρκεια των επόμενων αιώνων.

Οι παραπάνω κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις επιφέρουν αλλαγές τόσο μεγάλης αστικής κλίμακας όσο και οικιακής. Οι δυτικές πόλεις οικοδομούνται συνεχώς με συγκροτήματα κατοικιών σε σειρές (row houses) στοιβάζοντας στο εσωτερικό τους πολυάριθμες οικογένειες οι οποίες αναγκάζονται να ζουν σε ελάχιστα τετραγωνικά με αποτέλεσμα η οικιακή εργασία και οι λοιπές δράσεις του καθημερινού βίου της οικογένειας να συμβαίνουν στον ίδιο περιορισμένο χώρο.¹⁰

Οι υπηρέτες μπορούσαν πλέον μέσα από την πληρωμένη εργασία να φτιάξουν τα δικά τους σπίτια γεγονός το οποίο ανάγκασε τις γυναίκες να επωμιστούν το βάρος της απλήρωτης οικιακής εργασίας. Καπως έτσι δημιουργείται και η έννοια της «συνολικής νοικοκυράς» όπου τα προηγούμενα χρόνια δεν υπήρχε.¹¹

Η οργάνωση της εστίας στην Ευρώπη, με μορφή που τη γνωρίζουμε μέχρι σήμερα, διαμορφώνεται το 19ο αιώνα με τη λογική του διαχωρισμού του χώρου ανάλογα με τις οικιακές χρήσεις¹². Κατά συνέπεια, η εσωτερική λειτουργία του οικιακού χώρου χαρακτηρίζεται από μια ιεράρχηση στην τοποθέτηση των τριών λειτουργικών ενοτήτων της κατοικίας (υποδοχή, ανάπαυση και προετοιμασία φαγητού) και από τον τρόπο που οι ενότητες αυτές επικοινωνούν μεταξύ τους (Δεληγιαννίδης 2001). Σταδιακά παρατηρείται η προσπάθεια ενοποίησης του καθιστικού με το χώρο της τραπεζαρίας. Η λειτουργική αυτή οργάνωση θα εμφανιστεί και στην Ελλάδα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Στην Αθήνα οι μονοκατοικίες οι οποίες εντοπίζονται αυτή την περίοδο διαθέτουν μεγάλους χώρους λειτουργικά οργανωμένους με άμεση πρόσβαση από τον ένα χώρο στον άλλο. Η κουζίνα εξακολουθεί να είναι απομονωμένη, τις περισσότερες φορές στο βάθος της κατοικίας, σε σημείο μη εμφανές και έμμεσα συνδεδεμένο με τους κύριους χώρους διημέρευσης, ενώ αποτελεί χώρο καθαρά

¹⁰ Hayden, D. (1981). *The Grand Domestic Revolution: a history of geminist designs for american homes, neighborhoods, and cities*. Cambridge: MIT Press

¹¹ Λαδά, Σ. (2009). *Μετα-τοπίσεις: Φύλο, διαφορά και αστικός χώρος*. Αθήνα: Futura

¹² Δεληγιαννίδης, Κ. (2001). *Η περιγραφή του χώρου της κατοικίας στην Ελλάδα 1950 - 70, σύμφωνα με τα μικρομεσαία αστικά πρότυπα, όπως τα κατέγραψε και πρόβαλε ο ελληνικός κινηματογράφος: μελέτη του τρόπου συγκρότησης του οικιακού χώρου ως υλοποιημένου αποτυπώματος δράσεων, που αναπτύσσουν τα υποκείμενα* (διδακτορική διατριβή). Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. <https://www.didaktorika.gr/eadd/>

γυναικείο. Το καθιστικό ήταν χώρος κοινωνικοποίησης και χαλάρωσης της οικογένειας με βασικό της εκπρόσωπο τον άνδρα ενώ χωρικά εντοπίζεται μπροστά, σε περίοπτο σημείο του σπιτιού. Η σύζυγος – οικοδέσποινα καλούνταν να κάνει όλες τις βοηθητικές εργασίες. Να υποδεχτεί και να περιποιηθεί τους καλεσμένους στον οικιακό της χώρο, καθώς και να φροντίσει για οτιδήποτε σχετίζεται με το καθημερινό ευ ζειν της οικογένειας της. Σπάνια εμφανίζεται επαγγελματική δραστηριότητα της συζύγου εκτός της οικιακής με βασικό μέσο βιοπορισμού της οικογένειας, την εργασία του άνδρα.¹³

Οι πόλεις γίνονται ολοένα και μεγαλύτερες, τα φαινόμενα αστικοποίησης και τα στεγαστικά ζητήματα τα οποία εμφανίζονται σε πληθώρα χωρών κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα θα συνεχίσουν να μετασχηματίζουν την παραπάνω οικιακή εικόνα και οργάνωση. Τα διεθνή πρότυπα του τεϊλορισμού, της εργονομίας και της λειτουργικότητας - τα οποία αργότερα θα αποτελέσουν και τη βασικές αρχές του μοντέρνου κινήματος - θα εμφανιστούν στον ελληνικό χώρο μέσα από την οικιακή τυπολογία του διαμερίσματος. Ο χώρος συμπικνώνεται και επαναπροσδιορίζει μέσα από μια άνετη και μοντέρνα οργάνωση, την πολύπλοκη οικιακή σφαίρα, αυτό το τόσο σημαντικό υλικό αγαθό για τον άνθρωπο. Η τυπολογία αυτή αποτελεί μέχρι και σήμερα το βασικό αρχιτεκτονικό υπόδειγμα κατοικίας στον ελλαδικό χώρο το οποίο χαρακτήρισε την πολεοδομική δράση και σχημάτισε τη συμβολική αστική εικόνα των ελληνικών πόλεων κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα.

Έχοντας λάβει υπόψη τα παραπάνω αναφορικά με την εικόνα της αστικής κατοικίας του 19ού και 20ού αιώνα, οι βασικές θεματικές ενότητες της έκθεσης παρουσιάζονται περιληπτικά παρακάτω:

Χώροι Κατοικίας/Θεματικές ενότητες

1. ΕΙΣΟΔΟΣ - *Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65 Α*
2. ΚΑΘΙΣΤΙΚΟ - *Κουμ Καν και τσάι*
3. ΤΡΑΠΕΖΑΡΙΑ - *Κυριακάτικο Γεύμα*
4. ΚΟΥΖΙΝΑ - *Baking Powder*
5. ΣΚΑΛΑ - *Τα μεγάλα ταξίδια*
6. ΥΠΝΟΔΩΜΑΤΙΟ - *Τα προσωπικά*

¹³Λαδά,Σ.(2009).*Μετα-τοπίσεις: Φύλο, διαφορά και αστικός χώρος*.Αθήνα: Futura

7. ΓΡΑΦΕΙΟ - *Τα σπάνια γραμματόσημα*
8. ΠΑΙΔΙΚΟ - *Τα εκπαιδευτικά*
9. ΤΟ ΔΩΜΑ - *Μικρά και καθημερινά*

Είσοδος κατοικίας - Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65Α

Η πρώτη θεματική ενότητα της έκθεσης ταυτίζεται με την πραγματική είσοδο του επισκέπτη στην κατοικία – μουσείο, αλλά και με την μεταφορική του είσοδο στην ιστορία του σπιτιού και της οικογένειας η οποία κατοίκησε σε αυτό. Το πρώτο συμβόλαιο σχετικό με την δημιουργία της κατοικίας αφορά προίκα που δόθηκε στον κύριο Α και συντάχθηκε το έτος 1937, ενώ στην αποδοχή των κληρονόμων της κυρίας Α αναφέρεται πως το σπίτι είχε κτιστεί πριν το 1923. Δεν υπάρχει κάποια οικοδομική άδεια ή αρχιτεκτονικά σχέδια της κατοικίας, επομένως δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια το έτος κατασκευής το οποίο εικάζεται πως ήταν μεταξύ 1928 και 1930. Πρόκειται για μια χρονική περίοδο κατά την οποία η εικόνα της πρωτεύουσας έχει αρχίσει να αλλάζει αισθητά. Το πολεοδομικό σχέδιο του κέντρου της Αθήνας έχει ήδη εφαρμοστεί από το τέλος του προηγούμενου αιώνα, επιφέροντας κοινωνικές και οικονομικές μετατοπίσεις στο χώρο της πόλης. Τα οικιστικά και πολεοδομικά όρια γίνονται εμφανή με σταδιακές επεκτάσεις συνοικιών και περιοχών αφορμώμενες από τις ολοένα και μεγαλύτερες στεγαστικές ανάγκες της εποχής. Η περιοχή των Πατησίων και της σημερινής Κυψέλης σχηματίζουν κατά τη διάρκεια αυτών των ετών το βορειοδυτικό προαστιακό τοπίο του κέντρου της Αθήνας. Η δημιουργία των υποδομών του σιδηροδρόμου Κηφισίας - Πειραιά έχουν υποκινήσει την οικιστική ανάπτυξη του εκατέρωθεν των γραμμών χώρου ο οποίος μετατρέπεται σε τόπο συγκέντρωσης μεγάλων εξοχικών μονοκατοικιών της εύπορης μεσαίας αστικής τάξης της Αθήνας των αρχών του 20ού αιώνα.¹⁴

Στόχος της ενότητας αυτής είναι να εισαγάγει τον επισκέπτη στην έκθεση, παρουσιάζοντας στοιχεία τα οποία σχετίζονται με την ιστορία της Αθήνας του 20ού αιώνα ως αστικό κέντρο, τις κοινωνικοπολιτικές καταστάσεις των πρώτων δεκαετιών, τη δημιουργία της κατοικίας και την εικόνα της οικογένειας που έζησε σε αυτή.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Πολιτικός χάρτης της Ελλάδας

¹⁴ Καρυνίδης, Ν.Δ. (2008). *Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας*. Αθήνα: Παπασωτηρίου

- Πολιτικός χάρτης της Αθήνας του 1950
- Φωτογραφικό υλικό περιοχής
- Φωτογραφία γάμου ζεύγους Αμπλιανίτη
- Φωτογραφία του Ιωάννη Θ. Αμπλιανίτη - πρώτος κάτοικος
- Φωτογραφία
- Φωτογραφία
- Αντίγραφο Συμβολαίου έτους 1937

Καθιστικό - Κουμ Καν και τσάι

Το δωμάτιο του καθιστικού και βασικός χώρος διημέρευσης, φιλοξενεί τα εκθέματα τα οποία σχετίζονται με τις καθημερινές συνήθειες, την εικόνα και το «τυπικό της φιλοξενίας» της οικογένειας. Περίτεχνα έπιπλα και οικιακός εξοπλισμός σχηματίζουν το σκηνικό αυτής της ενότητας προσδίδοντας μια σκηνογραφική χροιά στο στήσιμο της. Η δημιουργία της κατοικίας χρονικά συμπίπτει με μια περίοδο κατά την οποία η οικιακή ζωή δεν αποκαλύπτει τα μυστικά της με αποτέλεσμα να διαχωρίζονται τόσο τα δωμάτια μεταξύ τους όσο και οι χρήσεις τους. Ο καθαρός και θεατρικά θα λέγαμε φτιαγμένος χώρος του κύριου καθιστικού, αντιπροσωπεύει την οικιακή εικόνα την οποία επιθυμεί και επιτρέπει η οικογένεια να βγαίνει προς τα έξω - *το δημόσιο φαίνεσθαι*. Είναι ο χώρος στον οποίο υποδέχονται καλεσμένους και επισκέπτες, αυστηρά καθορισμένος με μεσόπορτες οι οποίες τον διαχωρίζουν από το κεντρικό κλιμακοστάσιο που οδηγεί στους αμιγώς ιδιωτικούς χώρους των υπνοδωματίων του ορόφου, αλλά και της κουζίνας (χώρος οικιακής εργασίας)¹⁵. Η παλιά τηλεόραση της οικογένειας τοποθετημένη πάνω σε ένα κινούμενο έπιπλο, το οποίο απομακρυνόταν πιθανότατα από το χώρο για επίσημες συναθροίσεις, αντανακλά μια περίοδο κατά την οποία τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης απέχουν κατά πολύ από την εποχή της εικόνας που χαρακτηρίζει τον επόμενο αιώνα. Το καθημερινό διάβασμα εφημερίδας, η είσοδος εμπορευμάτων τού δυτικού τρόπου ζωής όπως οινοπνευματώδη ποτά και ενασχολήσεις διασκέδασης όπως το κουμ καν παίρνουν μέρος στο σκηνικό της παρούσας θεματικής ενότητας.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Μπλοκάκι Κουμ Καν
- Πιάτο τσαγιού
- Πολυθρόνες

¹⁵ Βλέπε φωτογραφική αποτύπωση στο Β' Αρχιτεκτονικό Μέρος της παρούσας εργασίας

- Καλόγερος
- Τηλέφωνο
- Απόκομμα εφημερίδας
- Σετ φλιτζάνι και πιάτο καφέ
- Πιάτο γλυκού
- Μπουκάλι ποτού τζιν
- Μπουκάλι ποτού Μεταξά
- Παγοθήκη

Τραπεζαρία - Κυριακάτικο Γεύμα

Η τραπεζαρία της κατοικίας φιλοξενεί την ενότητα *Κυριακάτικο Γεύμα* στην οποία παρουσιάζονται στοιχεία του εθιμοτυπικού του οικογενειακού δείπνου, τη διαδικασία της οικογενειακής συνάθροισης και όλες εκείνες τις παραδόσεις, συνήθειες, έθιμα, μνήμες οι οποίες συνδέονται με τον χώρο της τραπεζαρίας προσδίδοντάς της έντονους συμβολισμούς. Ο χώρος αυτός στη συγκεκριμένη κατοικία αποτελεί το μοναδικό δωμάτιο το οποίο δεν φέρει αρχιτεκτονικό χώρισμα με το διπλανό δωμάτιο του καθιστικού, παρουσιάζοντας μια υποτυπώδη μορφή ανοιχτής κάτοψης, καθώς ενοποιεί νοητά δύο άκρως διαχωρισμένες, για την εποχή δημιουργίας της κατοικίας, χρήσεις, αυτή της ξεκούρασης και κοινωνικής συναναστροφής με την εστίαση. Γίνεται κατανοητή επομένως η σπουδαιότητα και αυτού του χώρου στο κοινωνικό πράττειν της οικογένειας, καθώς ανάγει την κοινωνική συνάθροιση σε στοιχείο πολιτισμού και εξωστρέφειας. Τα εκθέματα τα οποία παρουσιάζονται σε αυτή την ενότητα αφορούν στον επίσημο οικιακό εξοπλισμό της κατοικίας ο οποίος διαφοροποιείται έντονα από εκείνον ο οποίος προορίζεται για καθημερινή χρήση. Πρόκειται για τμήματα σερβίτσιου σερβιρίσματος με περίτεχνα σχέδια, ποτήρια κρασιού, δίσκους σερβιρίσματος τα οποία παρουσιάζονται πάνω στο κεντρικό τραπέζι του δωματίου.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Τραπεζαρία και καρέκλες
- Πολυέλαιος
- Σετ ποτηριών
- Σερβίτσιο
- Δίσκος σερβιρίσματος
- Καράφα κρασιού

Κουζίνα - *Baking Powder*

Η συγκεκριμένη θεματική ενότητα παρουσιάζει εικόνες από το συμβολικότερο κομμάτι της οικιακής ζωής του 20ού αιώνα, μέσα σε έναν από τους πιο δυναμικούς και αμφιλεγόμενους οικιακούς χώρους, της κουζίνας. Όπως γίνεται γνωστό και από προηγούμενη θεματική ενότητα, η κατοικία της οδού Αγαθουπόλεως 65 Α εξυπηρετεί καθημερινά τις ανάγκες των βασικών της κατοίκων μέσω της χρήσης οικιακής βοηθού. Βασικός χώρος δράσης αυτού του φυσικού προσώπου δεν είναι άλλος από την κουζίνα. Αρχιτεκτονικά αυτή συνδέεται άμεσα μέσω κυκλικής, μεταλλικής, δευτερεύουσας, εξωτερικής σκάλας με το υπόγειο, τόπο κατοικίας του προσωπικού, το οποίο χρησιμοποιείται ταυτόχρονα και ως πλυσταριό (υδραυλικές παροχές υπογείου ορόφου, παρουσία ειδών υγιεινής και χτιστός νεροχύτης υποδηλώνουν τις παραπάνω χρήσεις) καθώς και το δώμα - αποθηκευτικός δευτερέων χώρος. Ο χώρος της κουζίνας περισσότερο από κάθε άλλο δωμάτιο στη σύγχρονη κατοικία έχει υπάρξει το επίκεντρο έντονων αισθητικών και τεχνολογικών καινοτομιών μέσα από την οποία διατυπώνονται θέσεις για το φαγητό, τον καταναλωτισμό και το ρόλο της γυναίκας-νοικοκυράς. Από την προβιομηχανική-«απομονωμένη»-βικτωριανή οικιακή εστία της πατριαρχικής οικογένειας στο «ονειρικό»-καταναλωτικό σπίτι ενός περιαστικού παραδείσου μιας τετραμελούς, κατά τα πρότυπα, οικογένειας, το δωμάτιο της κουζίνας πέρασε από την απόλυτη αφάνεια και την κλειστότητα ενός υπογείου, ως η βρώμικη γωνιά της κατοικίας σε χώρο προβληματισμού και πειραματισμού για το μοντέρνο.¹⁶

Τοποθετημένη συνήθως στο υπόγειο ή στο πίσω μέρος της οικίας, προσπαθεί να αποκρύψει τη βρωμιά και την αθέμιτη πλευρά της οικιακής εργασίας από τον υπόλοιπο βίο του σπιτιού, καθώς δεν συνάδει με τους κανόνες ευπρέπειας και καλαισθησίας που όπως προαναφέραμε επικρατούν. Η δεύτερη ανάγνωση των εκθεμάτων αυτού του χώρου αλλά και της ενότητας αφορά στον καταναλωτικό ρόλο του αστικού νοικοκυριού ο οποίος συνδέεται άμεσα με το χώρο της κουζίνας, των οικιακών εργασιών αλλά και τον έμφυλο χαρακτήρα του καθώς ο καταναλωτισμός θα ταυτιστεί κατά κάποιο τρόπο, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, με τη δράση της γυναίκας - νοικοκυράς και του ρόλου της μέσα στην οικογένεια. Οι καταγιστικές τεχνολογικές και κοινωνικές εξελίξεις της μεταπολεμικής περιόδου θα φέρουν στην επιφάνεια αντικείμενα, οικιακά εργαλεία μαγειρικής καθώς και συσκευασίες από χρησιμοποιημένα

¹⁶Kinchin,J.& O'Connor,A.(2011).Counter Space: Design and the Modern Kitchen.New York:MoMA

προϊόντα οικοδομώντας στα μάτια του επισκέπτη το αφήγημα του καθημερινού ζειν της αστικής αυτής οικογένειας. Ταυτόχρονα, καθότι πληθώρα των εκθεμάτων είναι προσφιλή μέχρι και σήμερα στο ευρύ κοινό, ο επισκέπτης αντανακλά κομμάτια της δικής του ζωής και ανασύροντας μνήμες μέσα από αυτά ,μαθαίνει νέες πληροφορίες και δημιουργεί συναισθηματικούς δεσμούς με το παρελθόν καθώς η παρούσα ενότητα επιχειρεί να παρουσιάσει αυτό το ζωτικό εσωτερικό χώρο και το πως εν τέλη επιδρά στο καθημερινό πράττειν της αρχιτεκτονικής του οικείου.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ:

- Συσκευασία Baking Powder
- Διαφημιστικό απόκομμα
- Σκεύος μαγειρικού προϊόντος
- Σκεύος προϊόντος τσαγιού
- Μπουκάλι αναψυκτικού
- Κουτί μαγειρικού προϊόντος
- Κουτί μπισκότα
- Εργαλείο μαγειρικής
- Εργαλείο μαγειρικής
- Κουτί παγωτού
- Εργαλείο μαγειρικής και συσκευασία
- Χαρτί περιτυλίγματος

Σκάλα - Τα μεγάλα ταξίδια

Η επόμενη θεματική ενότητα φιλοξενείται στο χώρο του κεντρικού κλιμακοστασίου. Ο επισκέπτης αντικρίζει τη μεγάλη ξύλινη σκάλα με την εντυπωσιακή της κουπαστή αμέσως μετά την είσοδο του στην κατοικία, μετά από τον προθάλαμο. Η χρήση του αρχιτεκτονικού στοιχείου της σκάλας για τη συγκεκριμένη ενότητα υποδηλώνει τόσο την κυριολεκτική κίνηση και το πέρασμα από τον ένα χώρο της κατοικίας στον άλλο καθώς και την μετακίνηση των μελών της οικογένειας Α σε διαφορετικά μέρη για ταξίδια αναψυχής (κατά τη θεώρηση της παρούσας ερευνητικής μελέτης). Τα εκθέματα τα οποία παρουσιάζονται εδώ περιγράφουν τις ταξιδιωτικές εμπειρίες των κατοίκων της οδού Αγαθουπόλεως 65 Α μέσα από πληθώρα χαρτογραφικού υλικού σε συνδυασμό με ταξιδιωτικά έγγραφα και προσωπικές φωτογραφίες δομώντας τη θεματική ενότητα των μεγάλων ταξιδιών.

Τα πρώτα φωτογραφικά τεκμήρια χρονολογούνται από τη δεκαετία του '30. Τότε, η αναψυχή δεν ήταν προνόμιο όλων των τάξεων και το τουριστικό θέρετρο συνδεόταν κυρίως με τις λουτροπόλεις και με ιατρικούς λόγους που ωθούσαν τους ανθρώπους να ταξιδεύουν.¹⁷ Είναι προφανές όμως, πως η πλειονότητα των εκθεμάτων τοποθετείται χρονικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όταν οι μετακινήσεις εκτός Ελλάδος και η έννοια του ταξιδιού αναψυχής έχουν αποκτήσει διαφορετικό χαρακτήρα μέσω της χρήσης των αερομεταφορών αλλά και της γενικότερης τόνωσης της ελληνικής οικονομίας αμέσως μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο. Ο Νικολακάκης (2013) αναφέρει πως «ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος έρχεται να μετατρέψει τον τουρισμό από είδος πολυτελείας σε σύμβολο της σύγχρονης πολιτεϊότητας, του δικαιώματος, δηλαδή, να είναι κανείς συμμετοχός μιας κοινωνίας διευρυνόμενης ευδαιμονίας και κατανάλωσης». Παρατηρείται επομένως μια σταδιακή μετατόπιση του χαρακτήρα του τουρισμού και του ιδανικού των διακοπών από προνόμιο της οικονομικά εύρωστης αστικής τάξης σε κατοχυρωμένο θεσμικά δικαίωμα της μεσαίας εργατικής¹⁸. Ταυτόχρονη είναι η άνοδος του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού - ΕΟΤ, του κρατικού φορέα ο οποίος ανέλαβε να προωθήσει και να επεκτείνει τη φήμη και την εικόνα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού επιφέροντας έτσι τεράστιες αλλαγές σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.¹⁹ Στις εξελίξεις της περιόδου συγκαταλέγεται η δημιουργία της αλυσίδας των ξενοδοχείων Ξενία και άλλων μεγάλων τουριστικών συγκροτημάτων - διαδικασία συνώνυμη της οικοδομικής έκρηξης της ίδιας περιόδου, οικοδομώντας την εικόνα ενός πιο πολυτελούς τρόπου ζωής και διασκέδασης προσβάσιμο από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Σε πολιτισμικό επίπεδο βρισκόμαστε στην εποχή κατά την οποία θα σχηματιστεί μια νέα εθνική ταυτότητα, με γνώμονα τα φολκλορικά εθνογραφικά χαρακτηριστικά της χώρας²⁰, η οποία θα χαρακτηρίσει την εικόνα αυτής μέχρι και σήμερα. Παρότι η τουριστική συνθήκη στον ελλαδικό χώρο ακολουθεί την παραπάνω πορεία αυτό που αναδύεται από τα εκθέματα της παρούσας συλλογής δεν είναι τόσο το ενδιαφέρον της οικογένειας προς τα σύγχρονα ελληνικά πολυτελή θέρετρα αλλά ένας εμφανής προσανατολισμός για προορισμούς του εξωτερικού, κυρίως

¹⁷ Βλέπε καρτέλα καταγραφής - υλικό τεκμήριο - 40 - "Ταξιδιωτικό Άλμπουμ Λουτρα Αιδηψού"

¹⁸ Νικολακάκης,Μ.(2013). *Τουρισμός και Ελληνική κοινωνία την περίοδο 1945-1974*" (διδακτορική διατριβή).Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/33125>

¹⁹Νικολακάκης,Μ.(2013). *Τουρισμός και Ελληνική κοινωνία την περίοδο 1945-1974*" (διδακτορική διατριβή).Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/33125>

²⁰Κύρτσης,Α.(1994). *"Πολιτισμικές και ιδεολογικές εκφράσεις της μετεμφυλιοπολεμικής νεωτερικότητας"*. Από το 4ο Επιστημονικό Συνέδριο "Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967)",Αθήνα, Νοέμβριος 1993.

ευρωπαϊκούς. Πρόκειται για ένα σύνολο επιλογών το οποίο υπονοεί τόσο μια ξεχωριστή κοινωνική και πολιτισμική παιδεία για τα δεδομένα της εποχής, όσο και την οικονομική άνεση για την επίτευξη αυτών των ταξιδιών.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Διαβατήριο
- Ταξιδιωτικό εισιτήριο και δελτίο αποσκευών
- Ταξιδιωτικές φωτογραφίες
- ταξιδιωτική φωτογραφία
- Ταξιδιωτικός κατάλογος - Νορβηγία
- Ταξιδιωτικός χάρτης - Βουδαπέστη
- Ταξιδιωτικό άλμπουμ - Λουτρά Αιδηψού
- Ταξιδιωτικός κατάλογος - Αθήνα
- Φυλλαδιο ταξιδιωτικού γραφείου - Ίκαρος
- Ταξιδιωτικός χάρτης Ιταλίας
- Μαθητικό περιοδικό - οι Διακοπές μας
- Μαθητικό Βιβλίο - Γεωγραφία των Ηπείρων
- Τουριστικός κατάλογος - Αθήνα
- Ταξιδιωτικός χάρτης - Γερμανία
- Φυλλαδιο ταξιδιωτικού γραφείου - Europa
- Ταξιδιωτικός χάρτης - Σουηδία
- Τουριστικός κατάλογος - Ελλάδα
- Ταξιδιωτικός χάρτης - Βενετία
- Τουριστικός κατάλογος - Ιταλία
- Ημερολόγιο - Air France

Υπνοδωμάτιο - Τα προσωπικά

Η ενότητα με τίτλο “τα προσωπικά” παρουσιάζει αντικείμενα της καθημερινής οικιακής ζωής, καλλωπισμού και ενδυμασίας, κατά κύριο λόγο συνυφασμένα με την γυναικεία εικόνα και το θηλυκό πρότυπο. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, προκειμένου να περιγράψουμε την οικιακή εικόνα της αστικής οικογένειας του 20ού αιώνα και την κοινωνική συμπεριφορά των μελών της, είναι σημαντικό να αντιληφθούμε τα γεγονότα τα οποία σταδιακά οδήγησαν στην άνοδο του «αστικού νοικοκυριού». Καθώς η επέκταση των πόλεων του δυτικού κόσμου αρχίζει να οικοδομείται πάνω στην τυπική προαστιακή μονοκατοικία,

στον ελλαδικό χώρο η συγκεκριμένη διαδικασία θα εκδηλωθεί μέσα από την αρχιτεκτονική του διαμερίσματος και της πολυκατοικίας. Οι δυνατότητες της γυναίκας-νοικοκυράς έχουν περιοριστεί στο βοηθητικό συχνά ρόλο της ως νοικοκυράς-καταναλώτριας, ενώ ο άντρας έχει αναλάβει το φορτίο της εξασφάλισης επιβίωσης όσον αφορά τα υλικά αγαθά.²¹ Παρά το γεγονός πως παρούσα μελέτη πραγματεύεται τη ζωής μιας οικογένειας της Αθήνας του 20ού αιώνα που διαθέτει το πλεονέκτημα να μένει σε μονοκατοικία με χωρικά χαρακτηριστικά πολύ διαφορετικά από αυτά της μεσαίας αστικής τάξης, τα προσωπικά αντικείμενα αυτής εξακολουθούν να υπονοούν ορισμένες από τις προαναφερθείσες έμφυλες νοηματοδοτήσεις. Στην ενότητα παρουσιάζονται αντικείμενα και εικόνες τα οποία σκιαγραφούν την κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα της θηλυκής φιγούρας της οικογένειας Α ,της συζύγου. Μέσα από τα εκθέματα περιγράφονται καθημερινές συνήθειες υγιεινής, ζητήματα αισθητικής και προσωπικού γούστου, ηθικής και αξιών , προκειμένου να κατανοήσουμε βαθύτερα τα χαρακτηριστικά τα οποία πλάθουν αυτό τον αμφιλεγόμενο κοινωνικό ρόλο της αστικής ελληνικής οικογένειας του 20ού αιώνα.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Ονομαστική κάρτα
- Διαφημιστικό φυλλάδιο
- Πρόσκληση
- Βεντάλια
- Σακούλα προϊόντος
- Δοχείο αρώματος
- Σετ εργαλεία περιποίησης
- Καλλυντικό περιποίησης
- Καινή διαθήκη
- Ευχετήριες κάρτες
- Περιοδικό

²¹ Λάππα, Μ. (2016). *Η σύγχρονη ελληνική οικογένεια ως άτυπος μηχανισμός κοινωνικής πολιτικής*. (διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου: Κόρινθος
<https://amitos.library.uop.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/5175/%CE%9B%CE%AC%CF%80%CF%80%CE%B1%20%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%BD%CE%B1%20%CE%B4%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Γραφείο - Τα σπάνια γραμματόσημα

Η ενότητα *Τα σπάνια γραμματόσημα* ξεκινά με μια μικρή παρουσίαση της φιλοτελικής δραστηριότητας των μελών της οικογένειας, με εικόνες από σχετικά ελληνικά περιοδικά χρονολογίας 1948 και τη συλλογή σπάνιων γραμματοσήμων τα οποία βρέθηκαν συγκεντρωμένα σε φακέλους στο δωμάτιο του γραφείου την κατοικίας. Η μελέτη της θεματικής ενότητας περνάει σταδιακά, ακολουθώντας την ερμηνεία των υλικών της τεκμηρίων, στην προβολή της εικόνας και της έμφυλης δραστηριότητας του κύριου αρσενικού μέλους της οικογένειας, του συζύγου. Η συλλογή περιλαμβάνει αντικείμενα τα οποία πιστοποιούν την επαγγελματική ιδιότητα του παραπάνω προσώπου, και αποτελούν στοιχεία του καθημερινού επαγγελματικού, κοινωνικού και πολιτικού του βίου. Τεκμήρια όπως αποκόμματα τραπεζικών συναλλαγών, βιβλιάρια, ψηφοδέλτια, κεφαλές κονδυλοφόρων και άλλα οικοδομούν εικόνα της αστικής δημόσιας δραστηριότητας του. Το δωμάτιο του γραφείου βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής, φιλοξενώντας όλα αυτά τα προσωπικά αντικείμενα τα οποία σχετίζονται άμεσα με το δημόσιο χαρακτήρα και τις έμφυλες αφηγήσεις αναφορικά με το πρότυπο του αρσενικού προστάτη της αστικής οικογένειας κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Μέσω αυτού, φαίνεται πως επιβιώνει οικονομικά ολόκληρη η οικογένεια ενώ ταυτόχρονα αντιλαμβανόμαστε την κοινωνική επιρροή και αποδοχή την οποία κατέχει.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Φιλοτελικό περιοδικό
- Φάκελος γραμματοσήμων
- Σπάνια γραμματόσημα
- Φάκελος αλληλογραφίας
- Απόκομμα τραπεζικού ταμειευτηρίου
- Ψηφοδέλτιο
- Βιβλιάριο μερίσματος
- Επαγγελματικές επιγραφές
- Επαγγελματικές σφραγίδες
- Κεφαλές κονδυλογράφου

Παιδικό - Τα εκπαιδευτικά

Με τον όρο *εκπαιδευτικά* αναφερόμαστε στη χαρτώα ύλη όπως νομικά τεύχη, περιοδικά, λογοτεχνικά βιβλία, σχολικά εγχειρίδια, εγχειρίδια εκμάθησης ξένων γλωσσών, μαθητικά

τετράδια, μουσικές παρτιτούρες και διάφορα άλλα τα οποία συνθέτουν την εικόνα της εκπαιδευτικής δραστηριότητας της υπό μελέτη αστικής οικογένειας. Προκειμένου να απαντηθεί το βασικό ερευνητικό ερώτημα του πώς σκιαγραφείται η ηθογραφία της αστικής τάξης του 20ού αιώνα, λαμβάνεται υπόψη η πολυδιάστατη παιδεία των μελών της οικογένειας με τα πρώτα υλικά τεκμήρια να εντοπίζονται ήδη από την περίοδο του μεσοπολέμου, μια περίοδο έντονων κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών κατά την οποία η εκπαίδευση αποτελεί προνόμιο των λίγων. Το εκπαιδευτικό σύστημα υπόκειται σε συνεχείς μεταρρυθμίσεις σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού και δυτικοποίησης. Ο μεγάλος αριθμός των υλικών τεκμηρίων τα οποία παρουσιάζονται εδώ σκιαγραφούν χαρακτηριστικά της αστικής κοινωνικής τάξης στην οποία ανήκει η οικογένεια, όπως ακαδημαϊκή εκπαίδευση, οικονομική ευμάρεια και πολιτιστική καλλιέργεια ακολουθώντας τα ήθη και τους κανόνες ευπρέπειας της, κατά τα πρότυπα, καλής κοινωνίας της εποχής. Παρότι, όπως θα αναφερθεί και σε επόμενη ενότητα, η διπλωματική μου εργασία δεν επικεντρώνεται αποκλειστικά στο ζήτημα των έμφυλων νοσηματοδοτήσεων οι οποίες πηγάζουν έντονα από το ερευνητικό υλικό, εντοπίζεται και σε αυτό το σημείο η ανάγκη να παρουσιαστούν οι διαφορές στην εκπαίδευση την οποία λαμβάνουν οι άνδρες και οι γυναίκες στον ελληνικό χώρο κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα. Όπως προκύπτει από τη σχετική βιβλιογραφία, η ένταξη της γυναίκας στη διαδικασία της εκπαίδευσης αποτελεί μια συμβολική λειτουργία και ένα παράγοντα ενισχυτικό της προίκας της. Αντίθετα, η ανδρική εκπαίδευση είχε επαγγελματική και οικονομική λειτουργία και αποτελεί το μέσο για την κατάκτηση του δημόσιου χώρου και τη δημιουργία ενός καλύτερου μέλλοντος.²² Παρότι δεν παρουσιάζονται τα υλικά τεκμήρια με κάποια χρονολογική σειρά, εντοπίζονται διαφορές στις αφηγήσεις οι οποίες προκύπτουν από τα αντικείμενα τα οποία αφορούν στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα και σε αυτά τα οποία αφορούν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τη μεταπολεμική ελληνική κοινωνία. Έτσι λοιπόν παρατηρείται ένα εμφανές πέρασμα από σχολικά εγχειρίδια, βιβλία ξένων γλωσσών και μουσικές παρτιτούρες, σε περιοδικά με εμφανές πολιτικό, ενημερωτικό και ψυχαγωγικό περιεχόμενο. Θα ήταν άτοπη η συνεπαγωγή πως τα πολιτιστικά και εκπαιδευτικά ενδιαφέροντα της αστικής αυτής κοινωνικής τάξης μεταβλήθηκαν τόσο ριζικά, παρόλα αυτά μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα πως σε χρονικές περιόδους έντονων πολιτικών αναταραχών το κοινωνικό ενδιαφέρον εντείνεται προς αναζήτηση πληροφοριών για τα γεγονότα.

²² Κων/νος Τσουκαλάς, Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922), εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 19875, σσ. 472-475

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Απόκομμα μουσικού τετραδίου
- Απόκομμα μουσικού τετραδίου
- Απόκομμα μουσικού τετραδίου
- Απόκομμα μουσικού τετραδίου
- Απόκομμα μουσικού τετραδίου
- Περιοδικό “Αγωνιστής”
- Περιοδικό “Τρίτο Πρόγραμμα”
- Απόκομμα μαθητικής εργασίας
- Μαθητικό τετράδιο
- Καρτ Ποστάλ
- Περιοδικό “Ελληνόπουλο”
- Περιοδικό “Ελληνόπουλο”
- Περιοδικό “The students friend”
- Περιοδικό “4 Αυγούστου”
- Μαθητικό εγχειρίδιο
- Ημερολόγιο 1953
- Φάκελος έργων ζωγραφικής
- Τετράδιο σημειώσεων
- Περιοδικό *Times*

Το δώμα - Μικρά και καθημερινά

Μέχρι στιγμής επιχειρώ να παρουσιάσω το σύνολο των χαρακτηριστικών που οικοδομούν την εικόνα της αστικής ζωής μιας ελληνικής οικογένειας του 20ού αιώνα. Η εκπαιδευτική κατάρτιση, η μη χειρωνακτική επαγγελματική δραστηριότητα, οι πολιτιστικές αναφορές, τα ιδιαίτερα υλικά και άυλα αγαθά, συνθέτουν τη ραχοκοκαλιά του ευ ζειν των μελών της. Η τελευταία ενότητα με τίτλο *Μικρά και καθημερινά* εστιάζει σε φαινομενικά ασήμαντες αλλά κοινωνικά σημαντικές πλευρές της αστικής καθημερινότητας. Πρόκειται κατά αποκλειστικότητα για μικρά σε μέγεθος και συμβολισμό αντικείμενα τα οποία όμως είναι ικανά να σκιαγραφήσουν εξαιρετικά συνήθειες και πρακτικές των ανθρώπων οι οποίες είτε έχουν εξαφανιστεί πλήρως στον 21ο αιώνα ή έχουν εκλείψει σε τεράστιο βαθμό λόγω τεχνολογικών και αισθητικών εξελίξεων που τις κατέστησαν παρωχημένες. Τα εκθέματα παρουσιάζουν εικόνες του ελεύθερου χρόνου, της αναψυχής και του παιχνιδιού, των υλικών απολαύσεων. Αποτελεί επιλογή μου να συσχετίσω τα παραπάνω τεκμήρια με τον αρχιτεκτονικό χώρο του

δώματος. Χωρικά πρόκειται για τον τελευταίο χώρο της κατοικίας - μετά από το σημείο αυτό ο επισκέπτης θα πρέπει να κατέβει ξανά το κυκλικό βοηθητικό κλιμακοστάσιο της υπηρεσίας προκειμένου να βρεθεί εντός της κατοικίας και των βασικών χώρων αυτής. Έτσι εντείνεται το ενδιαφέρον του επισκέπτη καθώς οδηγείται σε ένα χώρο δυσκολότερα προσβάσιμο με διαφορετικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά από την υπόλοιπη κατοικία. Τα μικρά αντικείμενα καλούν τον επισκέπτη να τα εντοπίσει και να αποκωδικοποιήσει τη σημασία τους στο καθημερινό πράττειν της οικογένειας του τότε αλλά και του σήμερα.

ΕΚΘΕΜΑΤΑ

- Μεταλλικό σίδερο σιδερώματος
- Σετ πινγκ πονγκ - φιλε και ρακετες
- Επιτραπέζιο παιχνίδι
- Ζάρια
- Πιόνια σκακιού
- Ξυραφάκια
- Πιστολάκι - παιχνίδι
- Ψαλίδια/νυχοκοπτης
- Φυσαρμόνικα
- Παλιό κουτί
- Κουτί με ξυραφάκια
- Δοχείο νερού
- Μεταλλικό κουτί
- Μουσικό όργανο - φυσαρμονικα

Κεφάλαιο Δεύτερο

Κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές αφηγήσεις

Αφότου συγκεντρώθηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν τα εκθέματα σε θεματικές ενότητες με άξονα τα δωμάτια της κατοικίας, προέκυψε το ζήτημα της περαιτέρω ανάλυσης και περιγραφής των επιμέρους αντικειμένων και των ιστοριών που απορρέουν από το καθένα, προκειμένου να δομηθεί όσο το δυνατόν σαφέστερα η εικόνα του αστικού οικιακού βίου της οικογένειας Α

στην Αθήνα κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα. Λόγω του μεγάλου αριθμού εκθεμάτων και του αυστηρού χρονοδιαγράμματος αποπεράτωσης της μελέτης, κρίθηκε σκόπιμο η παρούσα ερευνητική εργασία να επικεντρωθεί σε συγκεκριμένο αριθμό αντικειμένων μόνο, τα οποία και θα αναλυθούν παρακάτω.

Ταυτόχρονα με την παραπάνω διαδικασία, παρουσιάστηκε ένα ακόμα ερώτημα σχετικά με την θεματική της έκθεσης και την ομοιογένεια των ερευνητικών ερωτημάτων της εν λόγω διπλωματικής εργασίας. Όπως παρουσιάστηκε και στην εισαγωγή, παρότι υπήρξε πληθώρα αναδυόμενων θεματικών οι οποίες θα μπορούσαν να μονοπωλήσουν ολόκληρη την έρευνα συσχετιζόμενες με έμφυλες, πολιτισμικές και ηθογραφικές νοηματοδοτήσεις, αποφασίστηκε η παρούσα μελέτη να μην είναι μονοθεματική αλλά να διερευνήσει τις διαφορετικές πτυχές των αντικειμένων όπως αυτές προκύπτουν από την έρευνα.

Μια τελευταία παρατήρηση αφορά στην ομαδοποίηση τους με βάση τη χρονολογική τους συνάφεια, με σκοπό να δημιουργηθεί μια συνεκτική αφήγηση δομημένη πάνω στον αστικό τρόπο ζωής της συγκεκριμένης αθηναϊκής οικογένειας κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα, συνοψίζοντας τις μεταβολές της ελληνικής κοινωνίας κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ετών. Επελέγησαν τρεις σημαντικές χρονικές περίοδοι στα χρονικά πλαίσια των οποίων θα ενταχθούν και θα παρουσιαστούν ορισμένα από τα εκθέματα:

- Αρχές 20ού αιώνα - Μεσοπόλεμος
- Μεταπολεμική περίοδος
- Μεταπολίτευση

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στους λόγους για τους οποίους παρακάμπτονται χρονικά τα ιστορικά γεγονότα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου καθώς και του Εμφυλίου. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σκοπός της παρούσας εργασίας δεν είναι να παρουσιάσει την ιστορία του ελληνικού έθνους κατά τον 20ό αιώνα μέσα από τα εκθέματα αλλά να αναδείξει τις πτυχές της κοινωνίας και του αστικού τρόπου ζωής στο πέρασμα αυτών των εποχών μέσα από καθημερινά οικιακά αντικείμενα.

Αρχές 20ου αιώνα/Μεσοπόλεμος

Η πρώτη χρονική περίοδος μελέτης επικεντρώνεται στις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μια περίοδος έντονων πολιτικών και κοινωνικών μεταβάσεων κατά την οποία η χώρα προσπαθεί να αποκτήσει την απαιτούμενη ώθηση προκειμένου να πραγματοποιήσει το πέρασμα προς τον εκσυγχρονισμό τον οποίο παρουσιάζουν οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές και διεθνείς χώρες ήδη από τον προηγούμενο αιώνα. Σε αυτή την προσπάθεια συμπεριλαμβάνονται η ενίσχυση της βιομηχανίας της χώρας, η επέκταση του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, η βελτίωση των ταχυδρομικών υπηρεσιών, η ενίσχυση της δημόσιας εκπαίδευσης και η ευρύτερη μεταρρύθμιση της κρατικής μηχανής και του δημόσιου τομέα. Ταυτόχρονα με τις παραπάνω διαδικασίες προόδου συναντάται ο πολιτικός διχασμός και οι πολεμικές συγκρούσεις οι οποίες θα δημιουργήσουν, καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη της χώρας, συγκυρίες όπως η Μικρασιατική καταστροφή και ο ερχομός των προσφύγων στον ελλαδικό χώρο. Η ελληνική κοινωνία ταλαντεύεται μεταξύ μιας έντονης προσπάθειας εκσυγχρονισμού, εξωστρέφειας και αισιοδοξίας, αλλά και των οικονομικών και πολιτικών αναταράξεων της δεύτερης περιόδου του μεσοπολέμου.²³ Αυτές φαίνεται πως απορρέουν από τη διεθνή οικονομική κρίση του '29 και θα οδηγήσουν στην άνοδο των φασιστικών καθεστώτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα στον ελληνικό χώρο το πραξικόπημα του Ιωάννη Μεταξά της 4ης Αυγούστου 1939.²⁴

Στα παραπάνω χρονικά πλαίσια εντόπισα ορισμένα αντικείμενα άξια σχολιασμού τα οποία αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό την εικόνα της μεσαίας αστικής τάξης της ελληνικής κοινωνίας. Πρόκειται για φωτογραφίες, μουσικές παρτιτούρες, πένες συγγραφής, γραμματόσημα, εκπαιδευτικά εγχειρίδια, αντικείμενα οικιακής εργασίας κα. Στο σύνολο τους αποτελούν εικόνες - απομεινάρια της ρομαντικής προβιομηχανικής εποχής στο κατώφλι του 20ού αιώνα.

²³ Ζερμπούλης, Μ.(2019). *Ανάμεσα στις τάξεις: Εννοιολογήσεις και πρακτικές του μικροαστισμού στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη* (Διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

https://www.academia.edu/42015972/Moving_between_the_social_classes_neighbourhood_life_style_and_everyday_practices_in_post-war_Thessaloniki

²⁴ Βλέπε καρτέλα καταγραφής - υλικό τεκμήριο 93 - "Περιοδικό 4ή Αυγούστου 1938-1939"

Φωτογραφία γάμου ζεύγους Α

Η δημιουργία της οικογένειας Α τοποθετείται στις αρχές του 20ού αιώνα. Αν και παραμένει άγνωστο κατά πόσο η ένωση του ζευγαριού ήταν αποτέλεσμα συμφωνημένου γάμου²⁵, η υπόθεση αυτή φαίνεται δόκιμη για τα κοινωνικά και ηθικά πρότυπα της εποχής αναφορικά με το γάμο. Η οικογένεια της κυρίας Α φαίνεται πως μεριμνά για την αποκατάσταση της, ενώ ταυτόχρονα διαθέτει την οικονομική ευχέρεια να προικοδοτήσει τις δύο κόρες της οικογένειας²⁶. Σημαντικές πληροφορίες προκύπτουν από το “προικοσύμφωνο” το οποίο συντάσσεται με συμβολαιογραφική πράξη στις 26 Απριλίου του 1937 στην Αθήνα. Η προίκα της κυρίας Α περιλαμβάνει την κατοικία στην περιοχή *Αγά Βρύση*, εντός του πολεοδομικού σχεδίου της πόλης, επί της οδού Αγαθουπόλεως Α, η οποία συνορεύει με το πατρικό οίκημα της προαναφερθείσας, καθώς και δύο οικόπεδα, στην περιοχή *Πρασίνορος* της περιφέρειας Ηρακλείου, του νομού Αττικής. Η συνολική αξία της προίκας υπολογίζεται στις 375.000 δραχμές και της κατοικίας πιο συγκεκριμένα στις 355.000 δραχμές. Προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τα παραπάνω χρηματικά ποσά σε σχέση με τις οικονομικές συνθήκες της εποχής θα καταφύγουμε στις πληροφορίες τις οποίες παραθέτει στο έργο της η Σελέκου (1998) η οποία αναφέρει πως η αξία της κατοικίας της πενταμελούς οικογένειας Φραγκιάδη (στην οδό Νεοφύτου Βάμβα 4 - περιοχή κοντά στα Βασιλικά Ανάκτορα) εκτιμάται στο ποσό των 835.000 δραχμών. Αντιλαμβανόμαστε έτσι την κλίμακα της οικονομικής κατάστασης και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης των δύο οικογενειών. Αν η οικογένεια Φραγκιάδη συγκαταλέγεται στην ολιγάριθμη κοινωνική «ελίτ» της εποχής και την άρχουσα τάξη της αθηναϊκής κοινωνίας στο ξεκίνημα του 20ού αιώνα, η οικογένεια Α εντάσσεται στην ανερχόμενη μεσαία αστική τάξη της πρωτεύουσας. Όπως αναφέρει ο Ζερμπούλης (2019) κατά τη Μεταπολεμική περίοδο «ενδυναμώθηκαν τα μικρομεσαία και μεσαία αστικά στρώματα τα οποία θα συγκροτούσαν κοινωνικά, πολιτισμικά και ιδεολογικά το σώμα του μεταπολεμικού έθνους - κράτους.»

²⁵ το προικοσύμφωνο του γάμου της οικογένειας Α αναφέρει πως ο προικοδότης (πατέρας της κυρίας Α έχει γεννηθεί στην περιοχή “*Καστριωτισσα Παρνασιδος*”, η κόρη του στην Αθήνα και ο προικολήπτης στη “*Χωμίργιανη, Δαφνη*”. Μέσα από ηλεκτρονική έρευνα φαίνεται πως τα δυο μέρη είναι χωριά της ορεινής Φθιώτιδας και Φωκίδας και βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους γεγονός που ενισχύει την υπόθεση πως οι πρόγονοι των μελών της οικογένειας Α γνωρίζονταν και προχώρησαν σε συμφωνημένο γάμο.

²⁶ Η πληροφορία ότι το υπήρξε δεύτερη κόρη, αδερφή της κυρίας Α, και πως της προικοδοτήθηκε η δεύτερη κατοικία η οποία οικοδομήθηκε επί της οδού Αγαθουπόλεως 65, έχει προέλθει από προσωπικές ανεπίσημες συζητήσεις με την οικογένεια Α.

Στην πρώτη θεματική ενότητα με τίτλο *Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65Α* παρουσιάζεται η φωτογραφία του γάμου του ζεύγους Α από τους οποίους πρωτοκατοικήθηκε το συγκεκριμένο οίκημα. Το μεγαλύτερο μέρος των αντικειμένων ανήκουν στους προαναφερθέντες και είναι άμεσα σχετιζόμενα με την καθημερινότητα και τη ζωή τους, εκφράζουν τις προσωπικές τους συνήθειες, την επαγγελματική και κοινωνική τους ταυτότητα. Η φωτογραφία απεικονίζει το νεαρό νεόνυμφο ζευγάρι να ποζάρει στο φωτογράφο σε άγνωστη τοποθεσία ενδεχομένως κατόπιν της γαμήλιας τελετής. Το βλέμμα του παρατηρητή τραβάει αδιαμφισβήτητα η γυναικεία γαμήλια αμφίεση. Η κυρία Α απεικονίζεται φορώντας ένα εντυπωσιακό, μεταξωτό κατά τα φαινόμενα, νυφικό με μακριά ουρά και αντίστοιχα μακρύ πέπλο τα οποία απλώνονται στο χώρο της φωτογράφισης καλύπτοντας το δάπεδο και δημιουργώντας μια έντονη αντίθεση με το σκοτεινό φόντο του περιβάλλοντος σκηνικού. Εφάμιλλης ποιότητας είναι και τα αξεσουάρ της προαναφερθείσας όπως τα γάντια και το στεφάνι από λουλούδια στα μαλλιά της. Ο κύριος Α απεικονίζεται με κοστούμι, λευκό παπιγιόν και λουλούδι στο πέτο ενώ κρατά γάντια τα οποία πιθανότατα να φορούσε κατά τη διάρκεια της τελετής. Από τις λιγοστές πληροφορίες τις οποίες διαθέτουμε φαίνεται πως το έτος ίδρυσης της κατοικίας, συμπίπτει χρονικά με το γάμο των δύο παραπάνω προσώπων.

Εικόνα 4: Φωτογραφία ζεύγους Α

Πέρα από τα προφανή στοιχεία τα οποία μαρτυρά η συγκεκριμένη φωτογραφία, σχετιζόμενα με την εξωτερική εμφάνιση του ζευγαριού και την ενδυμασία τους, τα οποία δημιουργούν ένα πρώτο πλαίσιο αναφορικά με την καλή κοινωνική τους θέση, η σημαντικότερη ενδεχομενως πληροφορία η οποία εμφανίζεται εδώ αφορά τον ίδιο το δημιουργό της εικόνας, το φωτογράφο Γεώργιο Καρδιακίδη, το όνομα του οποίου απεικονίζεται στο κάτω μέρος του χάρτινης θήκης που πλαισιώνει την εικόνα. Όπως φανερώνουν διαδικτυακές πηγές, ο Καρδιακίδης ήταν ένας από τους γνωστότερους και δημοφιλέστερους φωτογράφους της Αθήνας, έχοντας το ομώνυμο φωτογραφείο επί της οδού Πατησίων στον αριθμό 5 το οποίο λειτούργησε μέχρι και το έτος 1958, οπότε έκλεισε με το θάνατό του. Ο Γεώργιος Καρδιακίδης ήταν Έλληνας από τη Μικρά Ασία. Με τη φωτογραφία φαίνεται να πρωτοήρθε σε επαφή όταν εργάστηκε σαν παραγός σε ένα φωτογράφο στη Σάμο. Επέστρεψε στην Αθήνα στα τέλη του 1920 και νοίκιασε τον πρώτο όροφο του διώροφου κτιρίου της οικογένειας Τρικούπη, που υπάρχει ακόμα στην αρχή της οδού Πατησίων. Οι λιγοστές διαδικτυακές αναφορές υπάρχουν για αυτόν παρουσιάζουν στοιχεία από το εσωτερικό του προσωπικού του ατελιέ, καθώς και την καλλιτεχνική του

ταυτότητα όπως το γεγονός πως «ηταν άριστος στους φωτισμούς στο στούντιο και πειραματιζόταν συνεχώς με νέους. Του άρεσε ιδιαίτερα ο φωτισμός τύπου Rembrandt, ένας δραματικός φωτισμός που απαιτούσε μαύρο φόντο και είχε μεγάλες αντιθέσεις άσπρων και μαύρων.»²⁷ στοιχείο το οποίο επιβεβαιώνεται και από τη φωτογραφία του ζεύγους Αμπλιανίτη.

Εικόνα 5: Ο Γεώργιος Καρδιακίδης με το επιτελείο του φωτογραφείου του.

Εικόνα 6: Οδός Πατησίων - στα αριστερά φαίνεται πινακίδα του φωτογραφείου Καρδιακίδη.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στις αρχές του 20ού αιώνα εμφανίζονται σημαντικές πολιτικές εξελίξεις και μια ταυτόχρονη προσπάθεια προόδου και εκσυγχρονισμού με

²⁷ Photo Art Magazine, Μικρές βιογραφίες σημαντικών φωτογράφων

https://fotoartmagazine.gr/01_ELLHNIKO/FVTOGRAFIA/ISTORIA/MIKRES%20BIOGRAFIES/ELLHNES%20FOTOGRAFOI/KARDIAKIDIS%20GEORGE.htm?fbclid=IwAR3AzfM2YfdUYCVAYfzgRQFIQLhIww8zeWh8Ft11Wd36xfWyOpqnsmoFprk

αξιοσημείωτη την ενδυνάμωση της ελληνικής βιομηχανίας. Η μαζική παραγωγή αγαθών και η κατανάλωση αυτών θα δημιουργήσουν ένα κλίμα αισιοδοξίας και ευημερίας μέσα στο οποίο όλο και μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων, διαφορετικών κοινωνικών τάξεων έχει πρόσβαση σε υλικά αγαθά όπως ηλεκτρικές συσκευές, αυτοκινητα, ραδιόφωνα, φωνογράφους κ.ο.κ.²⁸ Η οικογένεια Α φαίνεται πως γίνεται μέτοχος αυτών των εξελίξεων, καταλαμβάνοντας μια θέση στην νέα αστική τάξη της πόλης, με τα ήθη, τις αρχές και τις συνήθειες τις οποίες φαίνεται να διαθέτει. Η επιλογή τους να αναθέσουν τη φωτογράφιση του γάμου τους σε ένα γνωστό φωτογράφο της πόλης οδηγεί στην παρατήρηση πως ενδιαφέρονται τόσο για το κοινωνικό τους φαίνεσθαι όσο και για υπηρεσίες και αγαθά ξεχωριστής πολιτιστικής και κοινωνικής σημασίας, άξια της προσοχής του ευρέως κοινού.

Εκπαιδευτική δραστηριότητα

Τα υλικά τεκμήρια της συλλογής τα οποία σχετίζονται έντονα με την εκπαιδευτική δραστηριότητα των μελών της οικογένειας Α αποτελούν τα ερευνητικά μέσα προκειμένου να περιγραφεί περαιτέρω η κοινωνική θέση καθώς και οι ταξικοί και ιδεολογικοί προσανατολισμοί τους κατά το μεγαλύτερο μέρος 20ού αιώνα. Σημαντική επιστημονική κατεύθυνση σε αυτό το σημείο παρείχε η διδακτορική διατριβή της Σελέκου (1998) *Η Καθημερινότητα μιας αστικής οικογένειας στην Αθήνα: Η οικογένεια του τραπεζίτη Στέφανου Φραγκιάδη* η οποία μελετά πτυχές του καθημερινού βίου μιας μεγαλοαστικής οικογένειας της Χίου η οποία εγκαταστάθηκε και έδρασε στην Αθήνα κατά το τέλος του 19ού αιώνα και τις αρχές του 20ού, περίοδος η οποία συμπίπτει χρονικά με τη δημιουργία της κατοικίας στην οδό Αγαθουπόλεως 65Α. Όπως αναφέρει «η εκπαίδευση των παιδιών αντιμετωπίζεται σύμφωνα με τις αντιλήψεις για τους προσδοκώμενους ρόλους και τις διαφορετικές δραστηριότητες των δυο φύλων στην ενηλικίωση.» Αναφερόμαστε σε μια κοινωνική τάξη για την οποία η εκπαιδευτική κατάρτιση των μελών της αποτελεί κύρια μέριμνα τόσο ως προς τις βασικές γνώσεις της ελληνικής και άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών, όσο και για «εξειδικευμένες γνώσεις που υπηρετούν τις διευρυνόμενες ανάγκες για την άσκηση εμπορικών και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων».²⁹ Μέσα από την παραπάνω μελέτη μαθαίνουμε πως το εκπαιδευτικό

²⁸ F.W Pethic Lawrence(ed), “ The Trial of the Suffragette Leaders” (London, The Woman’s Press, 1909), στο Noble et al., Western Civilization. The Continuing Experiment, τ. II, 4η εκδ., Houghton Mifflin Co., 2005, σ. 898.

²⁹ Σελέκου,Ο.(1998).Η Καθημερινότητα μιας αστικής οικογένειας στην Αθήνα: Η οικογένεια του τραπεζίτη Στέφανου Φραγκιάδη.Αθήνα:Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11293?lang=el#page/1/mode/2up>

πρόγραμμα των αγοριών περιλαμβάνει την διδασκαλία ελληνικής γλώσσας, λατινικών, ξένων γλωσσών, μαθηματικών, φυσικής, μέσα από δημόσια ή ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, ενώ σε ανώτερες κοινωνικές τάξεις παρατηρείται και το φαινόμενο της κατ' οίκον διδασκαλίας προκειμένου να επιταχυνθούν και να ενισχυθούν οι εκπαιδευτικές προσλαμβάνουσες των νεαρών αγοριών. Όλα τα παραπάνω αποτελούν ένα σημαντικό έξοδο για την οικογένεια και πιστοποιούν τη σημασία της εκπαίδευσης η οποία θα οδηγήσει σε επαγγελματική αποκατάσταση και κοινωνική επιβεβαίωση των νεαρών μελών αυτής.

Μεγάλες αντιθέσεις παρουσιάζει το σύστημα διδασκαλίας των νεαρών κοριτσιών το οποίο η Σελέκου (1998) χαρακτηρίζει ως «συμβολικό τύπο εκπαίδευσης ο οποίος αντανάκλα πρότυπα συμπεριφοράς». Η αγωγή των κοριτσιών περιορίζεται στην «οικοδιδασκαλία» γεγονός που υπαγορεύουν οι ηθικοί κανόνες ευπρέπειας της κοινωνικής τους θέσης, και περιλαμβάνει μαθήματα ελληνικών και ξένων γλωσσών, χορού, πιάνου και τραγουδιού. Αυτή η «ανάλαφρη» εκπαιδευτική δραστηριότητα φαίνεται πως είναι άμεσα συνυφασμένη με τις αντιλήψεις της εποχής για «τη γυναικεία φύση, τις δυνατότητες (βιολογικές/πνευματικές) και τον προορισμό των γυναικών στην κοινωνία»³⁰ Σημαντικές πληροφορίες αναφορικά με την εγγραμματοσύνη της αθηναϊκής αστικής τάξης του 20ού αιώνα αντλούμε και μέσα από την έρευνα του Ποταμιάνου (2011) ο οποίος αναφέρει πως ήδη από τις απογραφές του 1879 φαίνεται πως «περισσότεροι από τους μισούς άνδρες και γυναίκες στην Αθήνα γνώριζαν γράμματα», με έντονες διαφορές ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και την κοινωνική τάξη.

Τα εκπαιδευτικά τεκμήρια της οικογένειας Α φαίνεται πως πιστοποιούν τις παραπάνω θέσεις μέσα από πληθώρα σχολικών τετραδίων και βιβλίων τα οποία τοποθετούνται χρονικά στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Ταυτόχρονα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα δείγματα ελληνικής καλλιγραφίας τα οποία παρατηρούνται σε μεγάλο αριθμό υλικών τεκμηρίων της συλλογής και αφορούν κυρίως σημειώσεις ονομάτων των μελών της οικογένειας Α πάνω σε έγγραφα και αντικείμενα. Στη θεματική ενότητα του γραφείου της κατοικίας με τίτλο *Τα σπάνια γραμματόσημα* παρουσιάζονται κεφαλές κονδυλοφόρου, μεγάλος αριθμός αλληλογραφίας και γραμματοσήμων, ενώ η μεγάλη επόμενη ενότητα με τίτλο *Τα*

³⁰ Σελέκου,Ο.(1998).Η Καθημερινότητα μιας αστικής οικογένειας στην Αθήνα: Η οικογένεια του τραπεζίτη Στέφανου Φραγκιάδη.Αθήνα:Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11293?lang=el#page/1/mode/2up>

εκπαιδευτικά εστιάζει στο σημαντικό όγκο του εκπαιδευτικού υλικού της συλλογής όπως σχολικά εγχειρίδια, ενημερωτικά - ψυχαγωγικά περιοδικά, τετράδια εργασιών κα.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, πρόκειται για μια περίοδο έντονων κοινωνικών αλλαγών, κατά τη διάρκεια της οποίας ο κοινός τόπος της πολιτικής εξακολουθεί να είναι η προσπάθεια για ταχύτατη εξέλιξη κατά τα δυτικά πρότυπα. Η εκπαίδευση αναγνωρίζεται ως ένα από τα καίρια ζητήματα προς επίλυση και υπόκειται σε συνεχείς μεταρρυθμιστικές διαδικασίες με σκοπό τη μείωση του αναλφαριθμητισμού, την κοινωνική πρόοδο και κατ'επέκταση την οικονομική εξέλιξη της χώρας μέσω της διοχέτευσης περισσότερων ανθρώπων στην αγορά εργασίας. Παρά τις μεγάλες προσπάθειες του κράτους να ενισχύσει την παιδεία των ανερχομένων κοινωνικών στρωμάτων, λίγοι είναι αυτοί που διαθέτουν το δικαίωμα στην εκπαίδευση και κυρίως στην ανώτερη.

Εικόνα 7: Σχολικό εγχειρίδιο, βιβλίο γλωσσομάθειας και κεφαλές κονδυλοφόρου

Δυστυχώς είναι αδύνατο, μέσα από τα τεκμήρια τα οποία βρίσκονται στη διάθεση μου και στα πλαίσια της παρούσας ερευνητικής εργασίας, να ανιχνεύσω το ακριβές πρόγραμμα διδασκαλίας των μελών της οικογένειας Α. Μεμονωμένες πληροφορίες τοποθετούν κομμάτια στην οικοδόμηση της εκπαιδευτικής δράσης των μελών, όπως το σχολικό εγχειρίδιο *Περικλέους Επιτάφιος* στο εξώφυλλο του οποίου βρίσκεται καλλιγραφικά γραμμένο το όνομα του κύριου Α. Το κάτω μέρος της σελίδας μαρτυρεί τη χρονολογία του βιβλίου, η οποία είναι το έτος 1921. Σε αντιστοιχία με τα παραπάνω λεγόμενα της Σελέκου (1998) αναφορικά με τη γλωσσομάθεια, φαίνεται και εδώ πως τα μέλη της οικογένειας Α είχαν λάβει διδασκαλία της αγγλικής και της γαλλικής γλώσσας μέσα από βιβλία όπως το *Grammaire Francaise* και το *Litterature Francaise*. Τον εκπαιδευτικό αυτό χαρακτήρα συμπληρώνουν επίσης το τετράδιο

φυσικής του κυρίου Α, το φυλλάδιο με ασκήσεις τριγωνομετρίας το οποίο δε φέρει όνομα, το τετράδιο με γραμματικές ασκήσεις του νεαρού μέλους οικογένειας χρονολογημένο κατά το σχολικό έτος 1952-53, ο φάκελος έργων ζωγραφικής, μεγάλος αριθμός μουσικών παρτιτούρων κλασσικής μουσικής και τέλος τα λογοτεχνικά βιβλία στην ελληνική,αγγλική και γαλλική γλώσσα. Με βάση τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραπάνω τεκμηρίων καθώς και τη σχετική βιβλιογραφία η οποία παρουσιάστηκε προκύπτει η εικόνα μιας οικογένειας, τα μέλη της οποίας είχαν λάβει ιδιαίτερη για τα δεδομένα της εποχής εκπαίδευση, ενισχύοντας έτσι την υπόθεση πως πρόκειται για μια αστική τάξη με οικονομική ευμάρεια, ιδιαίτερες αξίες και ήθη, η οποία αποτελεί την μειοψηφία του ελληνικού πληθυσμιακού συνόλου της εποχής.

Μουσικές παρτιτούρες

Στη δεύτερη θεματική ενότητα με τίτλο *Κουμ Καν και τσάι* εντοπίζονται προσωπικά οικιακά αντικείμενα άμεσα συνυφασμένα με την καθημερινή ζωή της οικογένειας και πιο συγκεκριμένα με τις ψυχαγωγικές τους ενασχολήσεις. Έμφαση δόθηκε στο μεγάλο αριθμό μουσικών παρτιτούρων τις οποίες περιλαμβάνει η συλλογή και αφορούν στην ελληνική μουσική περίοδο του ελαφρού τραγουδιού. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κατά την παρούσα χρονική περίοδο η χώρα προσπαθεί και εμφανίζει πρόοδο στο χώρο της βιομηχανίας. Η κομβική αλλαγή η οποία πραγματοποιείται αφορά στην ίδρυση διεθνών δισκογραφικών εταιρειών στον ελληνικό χώρο, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα μαζικών επαγγελματικών ηχογραφήσεων και κατ' επέκταση άνθισης ενός νέου είδους ελληνικού τραγουδιού³¹. Η ταυτόχρονη είσοδος του ραδιοφώνου και του φωνογράφου ολοκληρώνουν ένα νέο σχήμα ψυχαγωγίας το οποίο ξεφεύγει από το μέχρι πρότινος μονόδρομο του θεάτρου³².

Οι μουσικές παρτιτούρες της *Ρεζεντά Tango* της Λόλας Βώττη και *Γλυκιά Ρετζίνα* του Αντώνη Βώττη αποτελούν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του παραπάνω είδους μουσικής της περιόδου το οποίο θα γίνει γνωστό ως *ελαφρό*. Στο άκουσμα των παραπάνω κομματιών είναι εύκολο να εντοπίσει κανείς τα επιμέρους χαρακτηριστικά τα οποία δικαιολογούν την ονομασία του μουσικού αυτού είδους καθώς και τις πολιτισμικές του καταβολές. Η σύνθεση έχει απομακρυνθεί κατά πολύ από την «αυστηρή» κλασική μουσική του προηγούμενου αιώνα και

³¹ Τσερίκης,Π.(2015).*Προς μια κοινωνιολογία του έντεχνου λαϊκού: οι απαρχές και οι σημασίες του είδους*.Κέρκυρα:Ιόνιο Πανεπιστήμιο.<https://www.didaktorika.gr/eadd/>

³² Παναγιώτης Κουνάδης, Η Ελλάδα τον 20 αιώνα 1930-1940, Καθημερινή 1999<https://www.kaliterilamia.gr/2020/01/1930-1940.html>

χαρακτηρίζεται από ευρωπαϊκές και διεθνείς επιρροές με ευδιάθετο τόνο και ρομαντικό περιεχόμενο στίχων. Ο Τσερίκης (2015) αναφέρει πως ως ελαφρό τραγούδι χαρακτηρίζεται «το εξαιρετικά θολό είδος που ωστόσο είχε ένα συμπαγές και ξεκάθαρο κέντρο: τα μελωδικά, αρμονικά και ενορχηστρωτικά του στοιχεία αντλούνται φανερά από τη μεγάλη δεξαμενή της δυτικής μουσικής παράδοσης.» Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο είδος της ελληνικής μουσικής το οποίο θα διατηρήσει τη μαζική του απήχηση μέχρι και τις αρχές του μεσοπολέμου, όπου θα χάσει τη δημοφιλία του από το ελληνικό λαϊκό τραγούδι. Καθώς το ελαφρό τραγούδι αφομοίωσε τόσα χαρακτηριστικά της Ευρωπαϊκής και Αμερικανικής μουσικής παραγωγής, κατηγορήθηκε από πολλούς ως «μη ελληνικό» και «προϊόν μαζικής κουλτουρας».³³ Στην προσπάθεια μου να εντοπίσω περαιτέρω βιβλιογραφικό υλικό, διαπίστωσα πόσο περιορισμένο είναι. Ο Τσερίκης (2015) διευκρινίζει μέσα από την ερευνά του γιατί εμφανίζεται ελλιπές επιστημονικό ενδιαφέρον για το παραπάνω μουσικό είδος αναφέροντας πως «οτι ξέρουμε για αυτό δεν προέρχεται από μια κριτική ανάλυση του, ούτε από τις σπάνιες βιογραφίες των παραγόντων του αλλά κυρίως από την πληθώρα εκδόσεων των απλοποιημένων για οικιακή χρήση παρτιτούρων των τραγουδιών, πράγμα που εκτός από τη μεγάλη εμπορική του απήχηση μας αποκαλύπτει και τη διάδοση της ευρωπαϊκής αστικής συνήθειας να συγκεντρώνονται οι παρέες γύρω από το πιάνο και να τραγουδάνε τα σουξέ της εποχής.» Κάτι τέτοιο επιβεβαιώνεται κατά κάποιο τρόπο από το μεγάλο αριθμό μουσικών παρτιτούρων που αποτελούν κομμάτι της παρούσας συλλογής. Δυστυχώς παραμένει άγνωστο αν η οικογένεια Α είχε στην κατοχή της πιάνο ή φωνογράφο, παρόλα αυτά τα ευρήματα το υπονοούν σε μεγάλο βαθμό. Όπως αναφέρει και η Σελέκου (1998) στο έργο της, «το ενδιαφέρον, η προσήλωση και η εξοικείωση της οικογένειας σε ορισμένα είδη «υψηλής τέχνης» (θέατρο, μουσική) περιγράφουν τις επιδιώξεις ένταξης και συμμετοχής στο πολιτιστικό σύστημα μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η διαμόρφωση της προσωπικότητας ατόμων - μελών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας.»

³³ Τσερίκης, Π. (2015). *Προς μια κοινωνιολογία του έντεχνου λαϊκού: οι απαρχές και οι σημασίες του είδους*. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο. <https://www.didaktorika.gr/eadd/>

Εικόνα 8: Εξώφυλλα μουσικών παρτιτούρων

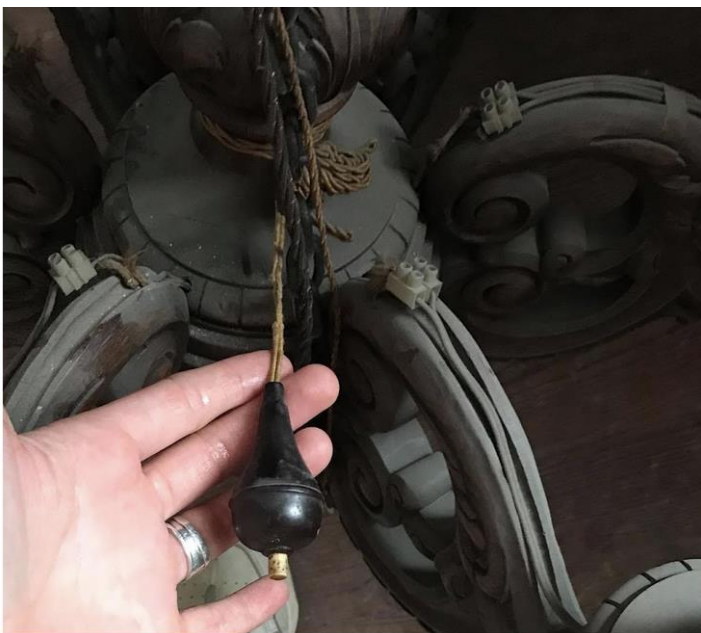
Ένα στοιχείο ιδιαίτερα άξιο παρατήρησης σε αυτό το σημείο αναφορικά με τον τρόπο ψυχαγωγίας της εν λόγω οικογένειας είναι μια εμφανής προτίμηση στο συγκεκριμένο μουσικό είδος. Τα υλικά τεκμήρια τα οποία έχω στη διάθεση μου αφορούν κατά κύριο λόγο παρτιτούρες κλασικής μουσικής και ελληνικού ελαφρού τραγουδιού, το οποίο όπως αναφέραμε και παραπάνω γνωρίζει μεγάλη δημοφιλία κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και εν μέρη ταυτίζεται με τα ήθη και τις συνήθειες της μεσαιας αστικής τάξης³⁴. Αυτό που φαίνεται να απουσιάζει από τη συλλογή, είναι οποιαδήποτε συσχέτιση με το λαϊκό ελληνικό τραγούδι το οποίο ανθίζει εξίσου την περίοδο του Μεσοπολέμου στον ελλαδικό χώρο και το οποίο συνδέθηκε σε μεγάλο βαθμό με την εργατική τάξη και τον τρόπο ζωής αυτής, στοιχείο που σκιαγραφεί ακροθιγώς το πολιτισμικό και κοινωνικό προφίλ της οικογένειας.

Οικιακό Προσωπικό

Η θεματική ενότητα με τίτλο *baking powder*, η οποία εντοπίζεται χωρικά στην κουζίνα της κατοικίας, περιλαμβάνει πλήθος αντικειμένων τα οποία αγγίζουν σε μεγάλο βαθμό ζητήματα αναφορικά με την οικιακή εργασία, τις έμφυλες και κοινωνικές νοηματοδοτήσεις της

³⁴ Ο Τσερίκης (2015) κάνει σύντομη αναφορά στο συσχετισμό του ελαφρού και του λαϊκού τραγουδιού με τις αστικές κοινωνικές τάξεις του Μεσοπολέμου. Βλέπε Τσερίκης, Π. (2015). *Προς μια κοινωνιολογία του έντεχνου λαϊκού: οι απαρχές και οι σημασίες του είδους*. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο. <https://www.didaktorika.gr/eadd/σελ 230>

αρχιτεκτονικής του δωματίου καθώς και την εξέλιξη της εικόνας αυτού, μέσω της εισόδου των ειδών καταναλωτισμού στην οικιακή σφαίρα. Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να επισημανθεί πως υλικά τεκμήρια της αρχιτεκτονικής της κατοικίας - όπως το εσωτερικό σύστημα διακοπών υπηρεσίας και οι εγκαταστάσεις του υπογείου, ενισχύουν την υπόθεση πως οι οικιακές εργασίες πραγματοποιούνταν από οικιακό προσωπικό το οποίο διέμενε στην κατοικία. Αξιοσημείωτο τεκμήριο θεωρείται το εξάρτημα το οποίο βρέθηκε προσαρτημένο στον κεντρικό ξύλινο σκαλιστό πολυέλαιο της τραπεζαρίας. Συνδεδεμένο με τις ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις της κατοικίας, μέσω ενός κουμπιού τα μέλη της οικογένειας Α και οι καλεσμένοι τους μπορούσαν να καλέσουν το οικιακό προσωπικό ώστε να μη χρειαστεί να σηκωθούν οι ίδιοι καθώς βρίσκονταν ήδη καθισμένοι για να δειπνήσουν. Δυστυχώς δεν υπάρχουν περαιτέρω πληροφορίες οι οποίες να πιστοποιούν τον αριθμό, το φύλο και την ταυτότητα των συγκεκριμένων ατόμων ούτε αν ήταν οικότροφοι και διέμεναν στην κατοικία μαζί με την οικογένεια Α. Η Σελέκου (1998) αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο στην περιγραφή του πολυμελούς οικιακού προσωπικού της οικογένειας Φραγκιάδη παρουσιάζοντας ακριβή δεδομένα όπως πληρωμές και συγκεκριμένες οικιακές τους ενασχολήσεις. Μέσα από τη μελέτη της συμπεραίνεται πως η ύπαρξη οικιακού υπηρετικού προσωπικού, και μάλιστα ποικίλων εργασιακών καθηκόντων στην αστική τάξη την οποία περιγράφει «αποτελεί καταβολή και σύμβολο κοινωνικής θέσης, περιγράφει και τεκμηριώνει την υλική - πολιτιστική κατάσταση της οικογένειας σε αντιστοιχία με τα εισοδήματά της, των χαρακτήρα των αναγκών και τα ποσά που δαπανά για την ικανοποίησή τους.»

Εικόνα 9: Κρεμαστό κουμπί υπηρεσίας

Μεταπολεμική περίοδος

Στα πλαίσια της επόμενης χρονικής περιόδου συνεχίζεται η προσπάθεια να περιγραφεί το καθημερινό ευ ζειν της οικογένειας μέσα από μικρές συνήθειες και εθιμοτυπικά τα οποία φαίνεται να χαρακτηρίζουν τη μέση αστική ελληνική οικογένεια. Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, ενώ η παγκόσμια κοινότητα πολώνεται μεταξύ των υπερδυνάμεων της Δύσης και της Σοβιετικής Ένωσης, η Ελλάδα, σε δεύτερο επίπεδο, θα γνωρίσει μια πρωτοφανή για τα δεδομένα της χώρας ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό κατά τα δυτικά και αμερικανικά πρότυπα. Βρισκόμαστε σε μια εποχή έντονων αλλαγών κατά την οποία το ελληνικό κράτος έχει εξέλθει μόλις από μακροχρόνιες πολεμικές συγκρούσεις (Β' παγκόσμιος πόλεμος, εμφύλιος), οικονομική παρακμή και κοινωνικο-πολιτική αστάθεια. Το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού ασχολείται με αγροτικές δραστηριότητες³⁵ ενώ η πληθυσμιακή πυκνότητα της χώρας εντοπίζεται στην ύπαιθρο. Την παραπάνω εθνική κατήφεια έρχεται να ανατρέψει μια τεράστια οικονομική ενίσχυση από την Αμερική, ιστορικά γνωστή ως σχέδιο Μάρσαλ, η οποία θα θέσει τις βάσεις της άνθισης τόσο της ελληνικής οικονομίας όσο και της ίδιας της κοινωνίας, αλλάζοντας τα ήθη και τις συνήθειες αυτής, προς μια νέα *ελληνικότητα* με χαρακτηριστικά διεθνισμού και εξωστρέφειας, άμεσα επηρεασμένη από την αμερικανικό τρόπο ζωής, την κουλτούρα της διασκέδασης και του καταναλωτισμού.³⁶ Όπως αναφέρει ο Ζερμπούλης (2019) «οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν μεταπολεμικά είχαν ως κύρια επιδίωξη τον ριζικό μετασχηματισμό και τον εκμοντερνισμό του καθημερινού τρόπου ζωής. Το πολιτικό αυτό σύνθημα έγινε γρήγορα και σύνθημα του λαού που ήθελε να ξεχάσει τα δεινά του πολέμου.»

Καρτ Ποστάλ και Ημερολόγιο Σχεδίου Μάρσαλ

Ένα από τα υλικά τεκμήρια της μελέτης το οποίο αφορά στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο είναι μια καρτ ποσταλ με θεματολογία το σχέδιο Μάρσαλ, την οικονομική ενίσχυση την οποία

³⁵ Δεληγιαννίδης, Κ.(2001).*Η περιγραφή του χώρου της κατοικίας στην Ελλάδα 1950 - 70, σύμφωνα με τα μικρομεσαία αστικά πρότυπα, όπως τα κατέγραψε και πρόβαλε ο ελληνικός κινηματογράφος: μελέτη του τρόπου συγκρότησης του οικιακού χώρου ως υλοποιημένου αποτυπώματος δράσεων, που αναπτύσσουν τα υποκείμενα*(διδακτορική διατριβή).Αθήνα:Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.<https://www.didaktorika.gr/eadd/>

³⁶ Ζερμπούλης, Μ.(2019).*Ανάμεσα στις τάξεις: Εννοιολογήσεις και πρακτικές του μικροαστισμού στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη* (Διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. https://www.academia.edu/42015972/Moving_between_the_social_classes_neighbourhood_life_style_and_everyday_practices_in_post-war_Thessaloniki

δέχτηκε η Ελλάδα μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου από τις Ηνωμένες Πολιτείες προκειμένου να ανακάμψει οικονομικά από τα τραύματα του πολέμου και σε βαθύτερη ανάλυση, να μην υποκύψει στις πολιτικές πιέσεις των αντίπαλων Σοβιετικών δυνάμεων.³⁷ Από τη λεζάντα στο κάτω μέρος της εικόνας γίνεται άμεσα αντιληπτή η χρονική περίοδος στην οποία τοποθετείται το τεκμήριο, καθώς δίνονται αρκετές πληροφορίες σχετικά με την προέλευση, τη θεματολογία και τη σκοπιμότητα της εικόνας. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση πως η αφίσα αποτελεί προϊόν διαφημιστικής καμπάνιας, με σκοπό την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού για το Σχέδιο Μάρσαλ και την οικονομική ευεργεσία της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, το γραφιστικό σχέδιο που αποτυπώνεται, από τον άγνωστό Έλληνα, κατά το εύρημα καλλιτέχνη, είναι σε θέση να περιγράψει από μόνο του τη μεγάλη ιδέα του Σχεδίου Μάρσαλ για το σύγχρονο παρατηρητή του 21ου αιώνα. Ένα μεγάλο χέρσο ακόμα χωράφι το οποίο οργώνεται από το φτυάρι ενός ανθρώπου. Η ταυτοτητα του καλλιεργητή μαρτυρείται από τις σημαίες στο παντελόνι του - υπονοώντας πως είναι το σύνολο όλων εκείνων των χωρών που επωφελήθηκαν από την οικονομική βοήθεια και συνασπισμένες θα οδηγηθούν στην οικονομική άνθηση και πρόοδο. Ο τρόπος για να αποκτηθούν όλα αυτά θα έρθει φυσικά τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, χαρακτηριστικό που αποδίδεται συμβολικά στην αφίσα από τη σημαία της χώρας στο φτυάρι το οποίο χρησιμοποιεί ο γεωργός.

Αντίστοιχες κοινωνικοπολιτικές νοηματοδοτήσεις εντοπίζονται και στο τεκμήριο με τίτλο *Ημερολόγιο 1953*. Το τετράδιο φέρει τον τίτλο του στο εξώφυλλο μαζί με εικονίδιο της αμερικανικής σημαίας και μικρή περιγραφή του εσωτερικού του. Στο οπισθόφυλλο ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το μικρό μανιφέστο αναφορικά με την ασφάλεια της Ελλάδος από εξωτερικούς κινδύνους, μέσω της οργάνωσης του NATO, το οποίο δε διστάζει να χρησιμοποιήσει συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο για να περιγράψει τη Σοβιετική Ένωση «κανένα έθνος του κόσμου, ούτε καν οι μεγάλες δυνάμεις, δε θα μπορούσαν να αντέξουν στην επίθεση μιας αρπακτικής χώρας που δεν γνωρίζει τον οίκτο, αν δεν είχαν την βοήθεια τιμίων και φιλικών χωρών». Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, στο εσωτερικό του ημερολογίου παρουσιάζονται στο κάτω μέρος της κάθε ημέρας ονόματα και έργα τα οποία έλαβαν χώρα

³⁷ Ζερμπούλης, Μ.(2019).*Ανάμεσα στις τάξεις: Εννοιολογήσεις και πρακτικές του μικροαστισμού στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη* (Διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
https://www.academia.edu/42015972/Moving_between_the_social_classes_neighbourhood_life_style_and_everyday_practices_in_post-war_Thessaloniki

στην Ελλάδα στο πλαίσιο ανάπτυξης μέσω της οικονομικής ενίσχυσης των Ηνωμένων Πολιτειών κατά την περίοδο αυτή. Το στοιχείο το οποίο προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση στην περίπτωση του παραπάνω εκθέματος και αποτελεί ενδεχομένως και το συμπέρασμα της μικρής παρένθεσης αναφορικά με το Σχέδιο Μάρσαλ, είναι πως μικρά καθημερινά αντικείμενα της εποχής ενέχουν προπαγανδιστικά πολιτικά μηνύματα. Βρισκόμαστε ακόμα σε μια εποχή όπου τα σημερινά μέσα όπως η τηλεόραση και το διαδίκτυο δεν υπάρχουν, με την εφημερίδα και το ραδιόφωνο να αποτελούν τους κύριους πομπούς ενημέρωσης της κοινωνίας. Δεν διαθέτω πληροφορίες σχετικά την προέλευση των συγκεκριμένων τεκμηρίων, έτσι εξετάζεται η απόκτησή τους από πλανόδιους, καταστήματα ή ακόμα και εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Εικόνα 10: Ημερολόγιο 1953 και καρτ ποστάλ Σχεδίου Μάρσαλ

Την πρώτη φάση της μεταπολεμικής περιόδου κατά την οποία η ελληνική κοινωνία προσπαθεί να ορθοποδήσει διαδέχεται η εποχή της έντονης αστικοποίησης, οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης των αστικών κέντρων, με χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Αθήνας. Προκειμένου να μελετηθούν σε βάθος τα χαρακτηριστικά της αστικής κοινωνικής τάξης της περιόδου, είναι σημαντικό να περιγραφεί η εικόνα την οποία παρουσιάζει η πόλη και οι αλλαγές οι οποίες συντελούνται σε χωρικό επίπεδο. Πρόκειται για μια εποχή κατά την οποία η κοινωνία γνωρίζει ραγδαία μετατροπή του μέχρι πρότινος αγροτικού της χαρακτήρα σε αστικό. Η ανάπτυξη η οποία εντοπίζεται στον ιδιωτικό τομέα και το χώρο του εμπορίου οδηγεί στην άνοδο των υπηρεσιών, με την Αθήνα να αποτελεί το οικονομικό κέντρο συσπείρωσης.³⁸ Συμπληρωματικά

³⁸ Δεληγιαννίδης, Κ.(2001).*Η περιγραφή του χώρου της κατοικίας στην Ελλάδα 1950 - 70, σύμφωνα με τα μικρομεσαία αστικά πρότυπα, όπως τα κατέγραψε και πρόβαλε ο ελληνικός κινηματογράφος: μελέτη του τρόπου*

είναι σημαντικό να τονιστεί πως το εύρος των καταστροφών που έχει προκαλέσει ο Β' Παγκόσμιος και ο εμφύλιος πόλεμος στην ελληνική ύπαιθρο δημιούργησε έντονα στεγαστικά προβλήματα τα οποία θα οδηγήσουν στη μετακίνηση πληθυσμών προς τα αναπτυσσόμενα αστικά κέντρα της εποχής. Λογική και άμεση συνέπεια, η προσέλευση μεγάλου μέρους του πληθυσμού της ελληνικής επαρχίας στο οικονομικό κέντρο της πρωτεύουσας και η πολεοδομική έκρηξη την οποία θα επιφέρει αυτή η διαδικασία.³⁹ Η εφαρμογή του νόμου της οριζόντιας ιδιοκτησίας γνωστή και ως θεσμός αντιπαροχής, θα επιφέρουν αξιοσημείωτες τροποποιήσεις κατά της διάρκειας των δεκαετιών του '60 τόσο στην πολεοδομία και την επέκταση της πόλης - το δημόσιο κατ επέκταση χώρο, όσο και στην κοινωνική δομή της μέσης ελληνικής οικογένειας και την εικόνα του οικιακού χώρου αυτής. Το διαμέρισμα αποτελεί δείκτη κοινωνικής ανέλιξης. Οι ιδιοκτήτες μονοκατοικιών δίνουν με αντιπαροχή την ιδιοκτησία τους για την απόκτηση ενός διαμερίσματος σε κάποια πολυκατοικία. Η ανάπτυξη της αστικής πολυκατοικίας στη Αθήνα έρχεται ταυτόχρονα με την εισαγωγή νέων προτύπων ζωής, ενώ οι ανάγκες προσαρμόζονται πλέον στους μικρότερους χώρους των διαμερισμάτων. Από την προβιομηχανική κλειστή κατοικία, στις εξορθολογισμένες κατοικίες μιας μοντέρνας ευρωπαϊκής πρωτοπορίας με κύρια τυπολογία αυτή του διαμερίσματος, ο σχεδιασμός του ιδιωτικού εσωτερικού χώρου φαίνεται να επηρεάζει άμεσα τις δομές της οικογένειας και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις για την γυναικεία οικιακή εργασία.⁴⁰ Η ειδυλλιακή προβιομηχανική εικόνα του σπιτιού δεν θα αργήσει να ανατραπεί με την ραγδαία εξελισσόμενη βιομηχανική ανάπτυξη των πόλεων του 20^{ου} αιώνα. Ταυτόχρονα, καθώς η αγορά εργασίας συνεχώς διευρύνεται, αυτό έχει ως αποτέλεσμα το μεσοαστικό σπίτι να χάσει ένα πολύτιμο όπλο, για την εύρωστη λειτουργία του νοικοκυριού του. Το υπηρετικό προσωπικό μπορεί πλέον να αναζητήσει εργασία στο μεγάλο εργοστάσιο και να στήσει το δικό του νοικοκυριό από το να υπηρετεί κάποιον άλλο. Το βάρος αυτών των αλλαγών θα επιβαρύνει για ακόμα μια φορά τη γυναίκα-νοικοκυρά η οποία αναγκάζεται πλέον να κάνει όλες τις δουλειές του σπιτιού χωρίς καμία βοήθεια. Πρόκειται για την εποχή ανάδυσης του «αστικού».⁴¹

συγκρότησης του οικιακού χώρου ως υλοποιημένου αποτυπώματος δράσεων, που αναπτύσσουν τα υποκείμενα(διδασκαρική διατριβή).Αθήνα:Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.<https://www.didaktorika.gr/eadd/>

³⁹ Ζερμπούλης, Μ.(2019).*Ανάμεσα στις τάξεις: Εννοιολογήσεις και πρακτικές του μικροαστισμού στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη* (Διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
https://www.academia.edu/42015972/Moving_between_the_social_classes_neighbourhood_life_style_and_everyday_practices_in_post-war_Thessaloniki

⁴⁰ Λαδα,Σ.(2009).*Μετα-τοπίσεις: Φύλο, διαφορά και αστικός χώρος*.Αθήνα: Futura

⁴¹ Hayden,D.(1981).*The Grand Domestic Revolution: a history of geminist designs for american homes, neighborhoods, and cities*.Cambridge:MIT Press

Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της εποχής αφορά στη δημιουργία νέων ηθογραφικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας άμεσα επηρεαζόμενων από τα δυτικότροπα πρότυπα τα οποία αμοφοιώνουν τη μέχρι πρότινος πολιτισμική έκφραση του ελληνισμού. Η διεθνής δυτική οικονομία βρέθηκε αντιμέτωπη με μια αξιοσημείωτη καταναλωτική έκρηξη. Ένα κλίμα αφθονίας και έμφασης στην επιλογή του καταναλωτή, θα χαρακτηρίσει την εποχή, το μέσο πολίτη και την αστική οικογένεια ενώ ταυτόχρονα, δεδομένων των πολιτικών εντάσεων του ψυχρού πολέμου, θα αποτελέσει επισφράγιση της εικόνας του καπιταλισμού και του εκδημοκρατισμού.⁴² Την ίδια εποχή κάνουν την εμφάνισή τους όλα εκείνα τα αντικείμενα της οικιακής εργασίας, ο συμβολικός χαρακτήρας των οποίων θα ορίσει ως ένα μεγάλο βαθμό τον υποτιθέμενο ρόλο της γυναίκας μέσα στον ιδιωτικό της χώρο και το πώς θα έπρεπε αυτός να είναι κατά τα δεδομένα της εποχής, ενώ ταυτόχρονα θα την ταυτίσει άρρηκτα πλέον με το χώρο της κουζίνας και της οικονομίας του νοικοκυριού.⁴³ Το ζήτημα του καταναλωτισμού, κάτω από την ευρύτερη ομπρέλα του υλικού πολιτισμού, θα απασχολήσει ιδιαίτερα την επιστημονική κοινότητα στο τέλος του 20ού αιώνα η οποία θα εστιάσει στο πλέγμα των σχέσεων το οποίο δημιουργείται μεταξύ των υλικών αγαθών, της κοινωνίας και των των μελών της. Η Γιαλούρη (2012) σχολιάζει πως «μέσα από καταναλωτικές πρακτικές και τη χρήση προϊόντων, από την ενδυμασία ως την τροφή, οι άνθρωποι διαμορφώνουν τον εαυτό τους, κατασκευάζουν και ανακατασκευάζουν την ταυτότητα τους και τις σχέσεις τους με τον κόσμο.» Την ανθρωπολογική αυτή προσέγγιση για την κατανάλωση και τα υλικά αγαθά, ενισχύει η δουλειά του Miller (2001) οποίος αναφέρει πως στις βιομηχανοποιημένες κοινωνίες οι άνθρωποι στηρίζονται στην εσωστρέφεια της οικιακής τους σφαίρας, η κατοικία είναι ο χώρος στον οποίο πλάθουν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, συναναστρέφονται τον έξω κόσμο μέσω του internet και και της τηλεόρασης, καθώς και το μέρος στο οποίο αναστοχάζονται και βιώνουν την απομόνωση μακριά από τη δημόσια σφαίρα. Για τους παραπάνω λόγους γίνεται κατανοητό γιατί επενδύουν όλο και περισσότερο χρόνο και ενδιαφέρον στη σχέση τους με τον προσωπικό τους χώρο, στην επίπλωση, σε αντικείμενα διακοσμησης, σε οικιακά εργαλεία και οτιδήποτε άλλο προορίζεται για εκεί. Ο υλικός πολιτισμός μέσα στο σπίτι μας εκδηλώνεται ως η οικειοποίηση του ευρύτερου κόσμου και συχνά ως αναπαράσταση αυτού του κόσμου μέσα στον ιδιωτικό μας χώρο. «Οι μελέτες του υλικού πολιτισμού, ασχολούνται με τα ιδιαίτερα

⁴² Douglas, M.(1991). The Idea of a Home: A Kind of Space. *Social Research*, 58(1), 287–307.
<http://www.jstor.org/stable/40970644>

⁴³ Kinchin, J.& O'Connor, A.(2011). Counter Space: Design and the Modern Kitchen. New York: MoMA

χαρακτηριστικά των υλικών αντικειμένων προκειμένου, εν τέλει να οδηγήσουν στη βαθύτερη κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών την ανθρωπότητας»⁴⁴

Διαφημιστικό απόκομμα ψυγείου

Η παραπάνω εικόνα επιβεβαιώνεται εύκολα μέσα από σειρά καταναλωτικών οικιακών αγαθών τα οποία έχουν κατηγοριοποιηθεί σε διαφορετικές θεματικές ενότητες με κύριο γνώμονα τη χρησιμότητα τους και το χώρο της κατοικίας στον οποίο εμφανίζονται. Το διαφημιστικό απόκομμα του ψυγείου Frigidaire Super, μοντέλο της δεκαετίας του '60 όπως αναγράφεται, υπόσχεται πως η άνεση την οποία προσφέρει είναι σε θέση να κάνει τη νοικοκυρά η οποία θα το χρησιμοποιήσει μια σύγχρονη βασίλισσα. Το γραφιστικό μέρος της διαφήμισης ενισχύει αυτή την ισχυρή κεντρική ιδέα γύρω από την άνεση και την πολυτέλεια την οποία προσφέρει το αντικείμενο μέσα από το στέμμα το οποίο κοσμεί τόσο το λογότυπο του προϊόντος όσο και το κεφάλι της ίδιας της νοικοκυράς - βασίλισσας του νοικοκυριού της.

Εικόνα 11,12: Διαφημιστικό απόκομμα ψυγείου Frigidaire και Ιζολα

Οι δεκαετίες 1930 και 1940 φέρνουν τις συσκευές τεχνητής ψύξης – τα ψυγεία σε κάθε σπίτι. Μέχρι το 1944, το 70% των αμερικανικών οικιών είχαν ψυγείο. Μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Kelvintor, η Frigidaire και η General Electric έβαλαν το ψυγείο στα περισσότερα σπίτια του δυτικού κόσμου. Η παραπάνω συνθήκη θα αποκτήσει ισχύ μερικά

⁴⁴ Γιαλούρη,Ε. (2012). *Υλικός πολιτισμός - Η ανθρωπολογία στη χώρα των πραγμάτων*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρα.

χρόνια αργότερα και στον ελλαδικό χώρο όπου η βιομηχανική ανάπτυξη της εποχής και ο εκσυγχρονισμός θα φέρουν αυτά τα νέα οικιακά ηλεκτρικά ήδη στα περισσότερα αστικά νοικοκυριά με το πρώτο ελληνικό ηλεκτρικό ψυγείο να κατασκευάζεται από την εταιρεία ΙΖΟΛΑ το 1952.⁴⁵ Η εταιρεία θα εφαρμόσει από αρχικό στάδιο τις δυνατότητες του μαρκετινγκ και της διαφήμισης εφευρίσκοντας το λογότυπο «Ο πολιτισμός στο σπίτι σας», μια φράση η οποία αποκρυσταλλώνει σε μεγάλο βαθμό την πολιτιστική και κοινωνική διάσταση την οποία αποκτούν τα προϊόντα του καταναλωτισμού αυτής της περιόδου. Μια σημαντική διευκρίνηση σε αυτό το σημείο είναι πως δε γίνεται ακόμα λόγος για την ελληνική ύπαιθρο η οποία εξακολουθεί να ανασυγκροτείται με αργές διαδικασίες και τόσο η εικόνα της όσο και η κοινωνική της δομή παραμένει συνδεδεμένη με το αγροτικό προβιομηχανικό μοντέλο.

Σε επίπεδο θεάματος και διασκέδασης εισβάλλει στην αστική ζωή ο κινηματογράφος και το ροκ εν ρολ, τα νυχτερινά κέντρα γεμίζουν φιλοξενώντας καλλιτέχνες του νέου λαϊκού ελληνικού ρεπερτορίου. Η έκρηξη της διαφήμισης και η ενίσχυση της τοπικής βιομηχανίας επιφέρει τη μεγάλη κατανάλωση νέων προϊόντων προσωπικής φροντίδας και οικιακής χρήσης. Στη μόδα των γυναικών εμφανίζεται το κοντό-μίνι φόρεμα και τα εκκεντρικά ογκώδη χτενίσματα ενώ στον ανδρών αρχίζει να φθίνει η χρήση των καπέλων. Πρόκειται για μια περίοδο «συρρίκνωσης των άκρων και διεύρυνσης της μικρομεσαίας κοινωνικής βάσης»⁴⁶. Ο Δεληγιαννίδης (2001) διακρίνει σε αυτή την περίοδο τη σημαντική πολιτιστική ανάπτυξη των χώρας, όπως αναφέρει «η κοινωνία σπάει το κέλυφος του κομφορμισμού και της συμβατικότητας.»

Αντίστοιχες έμφυλες και κοινωνικές περιγραφές πηγάζουν και από τα αντικείμενα των επόμενων θεματικών ενοτήτων τα οποία αφορούν περισσότερο στον ιδιωτικό χώρο και χρόνο των μελών της οικογένειας Α. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως ο ιδιωτικός χώρος έχει ταυτιστεί σε μεγάλο βαθμό με την οικιακή εργασία και τη δράση των γυναικών ενώ ο δημόσιος χώρος έχει ταυτιστεί με την ανδρική εργασία, την πολιτική και την οικονομία.⁴⁷

⁴⁵ γίνεται σύντομη αναφορά στο ελληνικό αυτό βιομηχανικό προϊόν της δεκαετίας του '60 και οι πηγές προέρχονται από ηλεκτρονική αναζήτηση καθώς δεν έχει βρεθεί πληρέστερη επιστημονική ανάλυση.

⁴⁶ Κύρτσος, Α. (1994). *“Πολιτισμικές και ιδεολογικές εκφράσεις της μετεμφυλιοπολεμικής νεωτερικότητας”*. Από το 4ο Επιστημονικό Συνέδριο “Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967)”, Αθήνα, Νοέμβριος 1993.

⁴⁷ Σελέκου, Ο. (1998). *Η Καθημερινότητα μιας αστικής οικογένειας στην Αθήνα: Η οικογένεια του τραπεζίτη Στέφανου Φραγκιάδη*. (διδακτορική διατριβή) Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11293?lang=el#page/1/mode/2up>

Σακούλα ειδών ραπτικής

Η μελέτη της εμπορικής σακούλας προϊόντων ραπτικής η οποία εντοπίζεται στη θεματική ενότητα *Τα προσωπικά* στο κεντρικό υπνοδωμάτιο της οικίας συγκεντρώνει αρκετά στοιχεία της μεταπολεμικής περιόδου, άξια σχολιασμού. Πρόκειται για αντικείμενο το οποίο ανήκει σε κατάσταση ειδών ραπτικής επί της οδού Πατησίων το οποίο βρίσκεται εκεί μέχρι και σήμερα, σε απόσταση λίγων πολεοδομικών τετραγώνων από την κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως. Συντίθεται έτσι ένας άυλος χάρτης της γειτονιάς η οποία αποτελεί τον τόπο δράσης της κυρίας Α του θηλυκού μέλους του αστικού αυτού νοικοκυριού. Το κατάστημα φέρει τον τίτλο «Κοκέττα», όρος ο οποίος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη γυναίκα η οποία περιποιείται τον εαυτό της ανελλιπώς και ενδιαφέρεται για το δημόσιο της φαίνεσθαι, προβάλλοντας αρκετά ξεκάθαρα τον χαρακτήρα του καταστήματος, τι προϊόντα περιμένει κανείς να βρει εκεί καθώς σε ποιές κοινωνικές ομάδες απευθύνεται. Όπως έχει αναφερθεί, στην ιδιωτική οικιακή σφαίρα η γυναίκα νοικοκυρά φαίνεται να ασχολείται κατά κύριο λόγο με τις εργασίες του σπιτιού, ενώ στο δημόσιο χώρο η δράση της περιγράφεται κυρίως ως καταναλωτική. Αυτός ο έμφυλος προσδιορισμός που αποδίδεται στην πρακτική της αγοράς και της κατανάλωσης προβάλλεται γλαφυρά στην ελληνική ταινία *Η θεία από το Σικάγο* (1957), παραγωγής της Φίνος Φιλμ. Η ταινία ξεκινάει με τη σκηνή στην οποία ο αυστηρός και οπισθοδρομικός, για τα πρότυπα της εποχής, πατέρας μιας πολυμελούς οικογένειας, εισέρχεται σε κατάσταση με γυναικεία είδη εσωρούχων και άλλων αγαθών προκειμένου να αγοράσει κάλτσες για τις κόρες του. Σκηνοθετικά, είναι εμφανής η αμηχανία του χαρακτήρα ο οποίος βρίσκεται σε ένα χώρο αντίθετο από αυτόν που καθορίζει το φύλο και η κοινωνική του θέση, περιτριγυρισμένος από νεαρές γυναίκες καταναλώτριες. Σε δεύτερο επίπεδο ανιχνεύεται η κοινωνική πάλη της εποχής μεταξύ των προπολεμικών ηθικών αξιών και των μεταπολεμικών νεωτερισμών καθώς ο αυστηρός πατέρας αρνείται να αγοράσει στις κόρες του προϊόντα τα οποία δεν θεωρεί ο ίδιος ευπρεπή και αρμοστά στην τάξη τους.

Ολοκληρώνοντας αυτή την παρένθεση, παρατηρούμε μέσα από φωτογραφίες και υλικά τεκμήρια τα οποία αφορούν την υγιεινή και την εμφάνιση πως η κυρία Α ακολουθεί τα διεθνή πρότυπα αισθητικής με τα οποία έρχεται σε επαφή τόσο από την εγχώρια αγορά όσο και από τα ευρωπαϊκά ταξίδια τα οποία κάνει κατά καιρούς. Ταυτόχρονα φαίνεται πως προσαρμόζει τις παραπάνω τάσεις στα κοινωνικά και ιδεολογικά πλαίσια που τις επιβάλλει η θέση της και η αστική της τάξη. Συμπληρωματικά με τις παραπάνω έμφυλες και κοινωνικές νοηματοδοτήσεις το αντικείμενο κρύβει και άλλα ιστορικά δεδομένα. Μέσω μιας πρώτης παρατήρησης, διακρίνονται στοιχεία όπως η γραφιστική και η γραμματοσειρά του, η απεικόνιση μιας νεαρής

γυναίκας - φανταστικής πελάτισσας του καταστήματος - με μίνι φόρεμα, στοιχεία που θα μπορούσαν να τοποθετήσουν τη δημιουργία του τεκμηρίου χρονικά στη δεκαετία του '60. Προχωρώντας την ανάλυση ένα βήμα παραπέρα, ο επταψήφιος τηλεφωνικός αριθμός του καταστήματος ο οποίος αναγράφεται στο αντικείμενο διαψεύδει την παραπάνω υπόθεση αναφορικά με τη χρονολόγηση. Μέσα από σύντομη έρευνα διαπιστώθηκε πως το 1931 άρχισαν να τοποθετούνται σε 42 μεγάλες πόλεις 3000 τηλέφωνα. Τα τηλέφωνα στην Αθήνα ήταν τότε πενταψήφια, ενώ στην επαρχία τετραψήφια. Τα ψηφία των αριθμών κλήσης δεν άλλαξαν παρά μόνο στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Τότε οι τηλεφωνικοί αριθμοί κλήσης στην Αθήνα έγιναν εξαψήφιοι και στα τέλη της δεκαετίας του 1970 άρχισαν να αλλάζουν για μία ακόμα φορά, ώστε να καλύψουν την αυξημένη ζήτηση, και έγιναν επταψήφιοι.⁴⁸

Εικόνα 13: Σακούλα ειδών ραπτικής καταστήματος “Κοκέττα”.

Περιοδικό *Playboy*

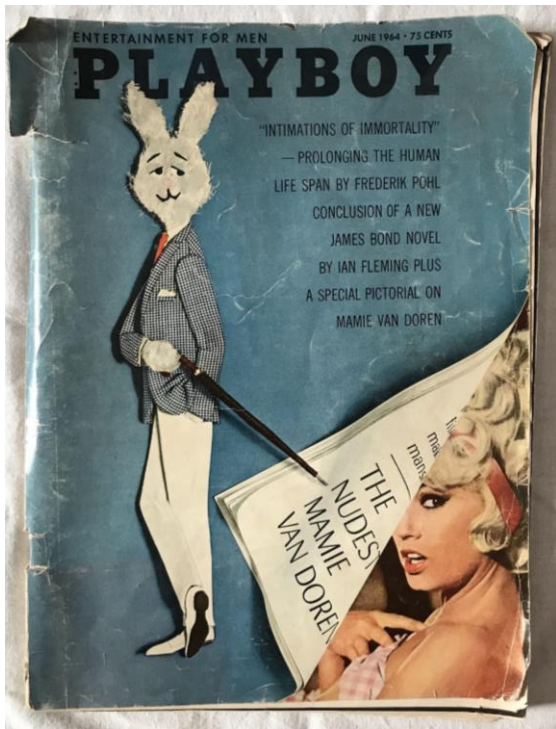
Στο γενικό πλαίσιο που περιγράφεται παραπάνω, στη θεματική ενότητα του βασικού υπονοματίου με τίτλο *Τα προσωπικά* εντοπίζεται το γνωστό περιοδικό αμερικανικής προέλευσης *Playboy* με χρονολογία Ιούνιος του 1964. Παρότι αναγνωρίζονται έντονα οι έμφυλες νοηματοδοτήσεις αναφορικά με το περιοδικό και το περιεχομένο του για χρόνια, σκοπός της περιγραφής στα πλαίσια της παρούσας μελέτης δεν είναι να αναλυθεί σε βάθος το

⁴⁸ Κρίκης Στέφανος <https://www.tanea.gr/editor/%ce%ba%cf%81%ce%af%ce%ba%ce%ba%ce%b7%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%ad%cf%86%ce%b1%ce%bd%ce%bf%cf%82/>

ίδιο το περιοδικό, αλλά να διερευνηθεί το ευρύτερο πλαίσιο κυκλοφορίας και απήχησης του στο ελληνικό κοινό αυτής της περιόδου. Με μια πρώτη ματιά, το ίδιο το εξώφυλλο του τεύχους είναι σε θέση να μαρτυρήσει πληροφορίες σχετικά με την εποχή και την κοινωνική της δομή. Από γραφιστικής πλευράς, παρουσιάζεται μια αρσενική φιγούρα να κυριαρχεί στο χώρο του εξώφυλλου, ενώ στο κάτω μέρος αποκαλύπτεται διστακτικά πίσω από τις σελίδες του περιοδικού, η αισθησιακή εικόνα μιας γυναίκας, προλογίζοντας έτσι το υλικό το οποίο θα συναντήσει κανείς στο εσωτερικό του εντύπου. Πρόκειται για μια κλασική αλλά ταυτόχρονα διογκωμένη προβολή της γυναικείας εμφάνισης της περιόδου του '60 καθώς η εικονιζόμενη φαίνεται να έχει εξαιρετικά ογκώδες χτένισμα σε ξανθιά απόχρωση, μιας μόδας η οποία αποτελεί πρότυπο της εποχής όπου έχει εισέλθει από τον αμερικανικό κινηματογράφο και το θέαμα (πρότυπα όπως Μεριλιν Μονροε, Μπριζιτ Μπαρντ), στον ελληνικό (Αλίκη Βουγιουκλάκη) και κατ' επέκταση στην ελληνική κοινωνία και το παρουσιαστικό της μέσης ελληνίδας της εποχής. Η είσοδος της αμερικανικής κουλτούρας και η εξωστρέφεια της κοινωνίας της περιόδου δημιουργούν ένα ελευθεριακό συναίσθημα στις διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις, με τάσεις εκσυγχρονισμού, αποδοχής του μοντέρνου τρόπου ζωής και απόρριψης του καθωσπρεπισμού της κοινωνίας των προηγούμενων ετών. Πρόκειται για ζητήματα τα οποία θα προβληθούν έντονα και από τα μέσα μαζικής ψυχαγωγίας όπως η ελληνικός κινηματογράφος, που μεσουρανάει αυτή την περίοδο, σε χαρακτηριστικές ταινίες όπως *Η θεία από το Σικάγο*, *Μοντέρνα Σταχτοπούτα*, *Μερικοί το προτιμούν κρύο*, *Ένα κορίτσι για δύο* και πολλές άλλες. Σε όλες τις παραπάνω προβάλλονται συναισθηματικές ιδιαίτερες διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των ηρώων και ποικίλα μηνύματα αναφορικά με τη σεξουαλικότητα των ανθρώπων, τους ηθικούς κανόνες της εποχής καθώς τα πρότυπα ομορφιάς και συμπεριφοράς των θηλυκών χαρακτήρων. Η Παραδείση (2002) αναφέρει πως «η παρουσίαση της γυναίκας στον ελληνικό κινηματογράφο αποτέλεσε ένα από τα πιο γόνιμα πεδία θεωρητικού προβληματισμού ως κατεξοχήν πεδίο πραγματοποίησης των ανδρικών φαντασιώσεων.»

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια φαίνεται πως κάποιο από τα αρσενικά μέλη της οικογένειας απέκτησε το συγκεκριμένο περιοδικό - σύμβολο των παραπάνω κοινωνικών νοσηματοδοτήσεων. Τελευταία παρατήρηση αναφορικά με το υλικό αυτο τεκμήριο είναι το ότι το τεύχος είναι τυπωμένο σε αγγλική γλώσσα και ακόμα και η τιμή φαίνεται να μην είναι σε ελληνικό νόμισμα. Το γεγονός πως δεν υπάρχει κάποια πρόσθετη πληροφορία για κάποιο έλληνα προμηθευτή ο οποίος ενδεχομένως να εισήγαγε το περιοδικό στη χώρα εκείνη την

περίοδο, οδηγεί στην υπόθεση πως ενδεχομένως να είχε αγοραστεί από το μέλος της οικογένειας σε κάποιο ταξίδι στο εξωτερικό.

Εικόνα 14: Περιοδικό Playboy

Μεταπολίτευση

Η επόμενη περίοδος μελέτης αφορά στο διάστημα μετά την κατάρριψη της δικτατορίας των συνταγματαρχών το 1974 και την μετάβαση στην «πλουραλιστική δημοκρατία».⁴⁹ Όπως αναφέρει ο Beaton (2020) πρόκειται για μια περίοδο έντονων πολιτικών και κοινωνικών εξελίξεων, με τη χώρα να περνάει από τα σκοτεινά χρόνια της δικτατορίας στο φωτεινό δημοκρατικό κράτος το οποίο επανεγκαθίδρυσε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής μέσα από συνεχείς και άμεσες πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Μέσω εθνικού δημοψηφίσματος, ο ελληνικός λαός υπερψηφίζει την αβασίλευτη δημοκρατία, και το ελληνικό πολίτευμα μετονομάζεται επίσημα ένα χρόνο μετά σε Ελληνική Δημοκρατία. Ταυτόχρονα μέσω πολιτικών νομοθετικών μετασχηματισμών, νομιμοποιείται το κομμουνιστικό κόμμα, καθιερώνεται η δημοτική ως επίσημη γλώσσα της εκπαίδευσης, απομακρύνεται η χώρα από την *κηδεμονία* των Ηνωμένων Πολιτειών (έξοδος της χώρας από το NATO) και σηματοδοτείται η αρχή μιας νέας σχέσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση (είσοδος σε Ευρωπαϊκή Ένωση και ΕΟΚ). Η περίοδος αυτών των

⁴⁹ Beaton, R. 2020. *Ελλάδα: βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους* (μετάφραση Μενέλαος Αστερίου). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2019)

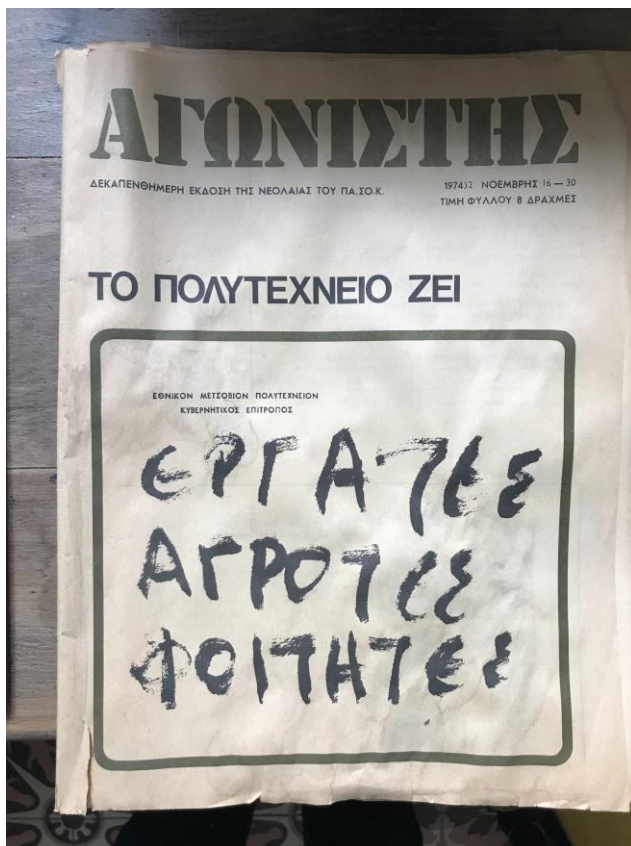
έντονων και ταχύτατων αλλαγών θα διαρκέσει για αρκετές δεκαετίες στις οποίες η Ελλάδα θα γνωρίσει οικονομική ευμάρεια, πολιτική και κοινωνική ομαλότητα.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστούν οι λόγοι για τους οποίους αυτή η χρονική περίοδος καταλαμβάνει μικρότερο κομμάτι στην εν λόγω ερευνητική μελέτη, σε σχέση με τις δύο προηγούμενες περιόδους οι οποίες παρουσιάστηκαν εκτενέστερα με αφορμή τα υλικά τεκμήρια της οικογένειας Α. Ως τώρα, έχω αποπειραθεί να παρουσιάσω τμήματα της καθημερινότητας τα οποία συνθέτουν το εικόνες της αστικής ζωής της οικογένειας που δημιούργησε και πρωτοκατοίκησε την εν λόγω κατοικία. Η έναρξη της ζωής σε αυτή ξεκινά με την ένωση δύο ανθρώπων και τη δημιουργία της κοινής τους πορείας (φωτογραφία γάμου ζεύγους Α). Από προσωπικές πηγές είμαι σε θέση να γνωρίζω πως η οικογένεια απέκτησε ένα παιδί. Επίσης η κατοικία έμεινε κλειστή μετά το θάνατο της κυρίας Α, η οποία διέμενε εκεί μέχρι το 2003. Αυτό που παρατηρείται σε σχέση με τα υλικά τεκμήρια τα οποία συγκεντρώθηκαν στα πλαίσια της ακαδημαϊκής αυτής εργασίας, είναι ένας μειωμένος αριθμός αντικειμένων και εντύπων τα οποία να σχετίζονται με δεκαετίες μετά το 1980. Το νεότερο μέλος της οικογένειας έχει αποχωρήσει από την πατρική του κατοικία και ζεί πλέον σε καινούργιο οικιακό περιβάλλον το οποίο έχει δημιουργήσει με τη νέα του οικογένεια. Ταυτόχρονα πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία ο κύριος Α φεύγει πιθανότατα από τη ζωή. Έτσι προκύπτει πως τα παραγωγικότερα και πιο ζωντανά χρόνια της οικογένειας, κατά τα οποία η δράση της ήταν στο μέγιστο, εντοπίζονται μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες της μεταπολίτευσης όπου από εκεί και ύστερα παρατηρείται μειωμένη δραστηριότητα.

Περιοδικό *Αγωνιστής*

Ένα από τα σημαντικότερα υλικά τεκμήρια το οποίο συμπεριλαμβάνεται στην παρούσα μελέτη αποτελεί το τεύχος του περιοδικού *Αγωνιστής*, δεκαπενθήμερη έκδοση της Νεολαίας του ΠΑ.ΣΟ.Κ με χρονολογία Νοέμβριος 1974. Η πολιτική φόρτιση και η συγκινησιακή γλώσσα είναι εμφανείς από το εξώφυλλο το οποίο φέρει τίτλο *Το Πολυτεχνείο Ζει*, ακριβώς ένα χρόνο μετά τα ιστορικά γεγονότα της εξέγερσης του Πολυτεχνείου και της καταστολής της αντιχουντικής προσπάθειας των φοιτητών μέσα από αιματηρά γεγονότα. Από ακαδημαϊκές εργασίες - υλικά τεκμήρια της παρούσας συλλογής τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται στις καρτέλες καταγραφής, καθώς και μέσω της προσωπικής μου γνωριμίας με το νεότερο μέλος της οικογένειας Α, γνωρίζω πως ο προαναφερθείς ήταν απόφοιτος του τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Δυστυχώς καθώς δεν σώζονται πλέον οι

φοιτητικές αυτές εργασίες είναι αδύνατο να εξακριβωθεί ο χρόνος φοίτησής του, αν αυτός συμπίπτει χρονικά με τη φοιτητική εξέγερση του 1973. Ταυτόχρονα η υπόθεση της συμμετοχής αυτού στα ιστορικά εκείνα γεγονότα είναι ερευνητικά αδόκιμη. Παρόλα αυτά η κατοχή του συγκεκριμένου περιοδικού από την οικογένεια Α και το γεγονός πως παρέμεινε στη συλλογή των προσωπικών τους αντικειμένων για χρόνια ως ιστορικό ενδεχομενως τεκμήριο, σκιαγραφεί την πολιτική ένταση της περιόδου, η οποία οδήγησε στη μαζική εξέγερση του λαού ενάντια στο χαρακτήρα του απολυταρχισμού της δικτατορίας των συνταγματαρχών.

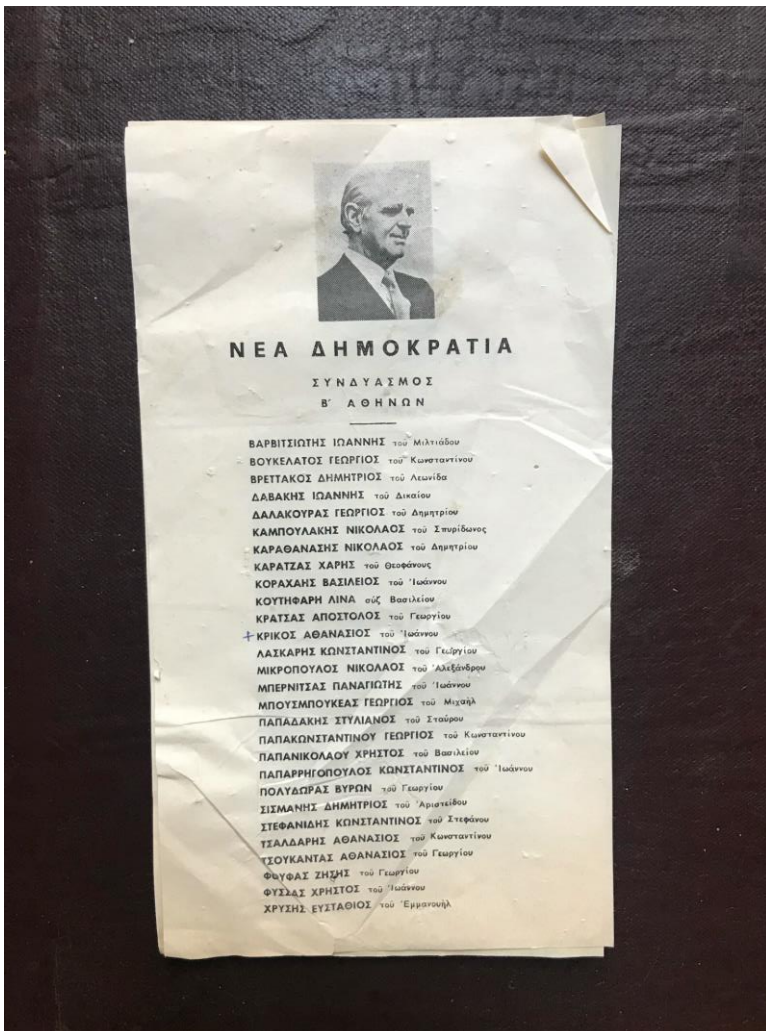

Εικόνα 15: Περιοδικό Αγωνιστής 1974

Εκλογικό ψηφοδέλτιο

Παραμένοντας στην ίδια ενότητα και θεματολογία, το επόμενο υλικό τεκμήριο το οποίο εντάσσεται στην εν λόγω χρονική περίοδο αφορά στο εκλογικό ψηφοδέλτιο της Νέας Δημοκρατίας. Μέσα από γρήγορη διαδικτυακή έρευνα είναι εύκολο κανείς να προσδιορίσει πως το ψηφοδέλτιο προέρχεται από τις βουλευτικές εκλογές του 1974, τις πρώτες εκλογές οι οποίες πραγματοποιήθηκαν μετά από την πολυετή δικτατορία των Συνταγματαρχών. Ο

Κωνσταντίνος Καραμανλής ο οποίος απεικονίζεται στην κεφαλή του ψηφοδέλιου με το νέο πολιτικό κόμμα το οποίο έχει ιδρύσει ήταν ο νικητής του παραπάνω εκλογικού αγώνα. Όπως αναφέρει ο Beaton (2020) «Η Νέα Δημοκρατία δημιουργήθηκε σε μεγάλο βαθμό κατ'εικόνα του ηγέτη της». Έχοντας ζήσει για χρόνια στο Παρίσι εξόριστος, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επέστρεψε φέροντας μαζί του ιδέες και πρότυπα ευρωπαϊκών ηγετών των δημοκρατικών πολιτευμάτων. Επιστρέφοντας στο υπό μελέτη υλικό τεκμήριο, εντύπωση στον παρατηρητή προκαλεί το γεγονός πως υποδηλώνεται η πολιτική στάση της οικογένειας Α απέναντι στις συγκεκριμένες εκλογές και τα πολιτικά ζητήματα της περιόδου, καθώς το ψηφοδέλτιο είναι *σταυρωμένο* στο όνομα το οποίο πιθανότατα η οικογένεια υποστήριζε και εν τέλει υπερψήφισε. Ο Κρίκος Αθανάσιος, ο βουλευτής τον οποίο φαίνεται πως υποστήριξε η οικογένεια Α σε εκείνες τις εκλογές, σύμφωνα με διαδικτυακές πηγές ασκούσε τη δικηγορία προτού γίνει βουλευτής με τη Νέα Δημοκρατία. Φαντάζει επομένως λογική η υπόθεση πως ο κύριος Α, καθότι δικηγόρος επίσης στο επάγγελμα, γνώριζε προσωπικά και ενδεχομένως διατηρούσε φιλικές και επαγγελματικές σχέσεις με τον Αθανάσιο Κρίκο.

Απόκομμα παιχνιδιού ΠΡΟΠΟ

Το τελευταίο υλικό τεκμήριο το οποίο πρόκειται να μελετηθεί είναι ένα δελτίο παιχνιδιού ΠΡΟΠΟ το οποίο εντοπίζεται στην θεματική ενότητα *Μικρά και Καθημερινά* η οποία παρουσιάζει τις μικρές και καθημερινές συνήθειες και πρακτικές ενός αστικού νοικοκυριού του 20ού αιώνα, που σχετίζονται με την ψυχαγωγία και τη διασκέδαση. Τη δεκαετία του 1950 ξεκίνησε μια προσπάθεια αναβάθμισης του ελληνικού αθλητισμού και βελτίωσης των υποδομών του. Στα πλαίσια αυτά συγκροτήθηκε το 1957 η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού (ΓΓΑ) η οποία ιδιαίτερα κατά τα χρόνια της δικτατορίας των συνταγματαρχών ασκούσε «εποπτεία και έλεγχο σε οποιαδήποτε αθλητική εκδήλωση και τους σχετικούς οργανισμούς»⁵⁰. Για την εξεύρεση πόρων για τη χρηματοδότησή της, προτάθηκε η ιδέα της χρήσης εσόδων από τη διεξαγωγή παιχνιδιών προγνωστικών αγώνων ποδοσφαίρου. Με αυτόν το σκοπό ιδρύθηκε ο ΟΠΑΠ (Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου) το 1958⁵¹. Τα χρήματα του ΟΠΑΠ συνεισέφεραν στη δημιουργία γηπέδων, κλειστών γυμναστηρίων και άλλων αθλητικών χώρων σε όλη την επικράτεια, ενώ οι χορηγίες του σταμάτησαν να περιορίζονται στον αθλητισμό και επεκτάθηκαν και στον πολιτισμό. Με προεδρικό διάταγμα 228/1999 το 1999, η εταιρεία μετατρέπεται σε ΑΕ, όπου στο καταστατικό της ο μόνος μέτοχος που υπάρχει είναι το Ελληνικό Δημόσιο, Σταμπούλογλου (2019).

Το ΠΡΟ-ΠΟ, ένα από τα παραπάνω προγνωστικά παιχνίδια, φαίνεται πως ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Μάρτιο του 1959. Αρχικά δεν υπήρχαν αποκλειστικά πρακτορεία και τα παιχνίδια παίζονταν σε συνεργαζόμενα ψιλικατζίδικα, γαλακτοπωλεία και άλλους αστίστοιχούς εμπορικούς χώρους, ενώ γεωγραφικά η διεξαγωγή του παιχνιδιού περιοριζόταν στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πειραιά. Από τον Μάιο του ίδιου έτους ξεκίνησε, με αργούς ρυθμούς, η ίδρυση πρακτορείων και σε μεγάλες πόλεις της επαρχίας.⁵² Το ενδιαφέρον στοιχείο

⁵⁰ Γιαννακόπουλος, Α. (2016), Ο αθλητισμός και η φυσική αγωγή στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1967-1974 (διδακτορική διατριβή) Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ), <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/38130?lang=el#page/1/mode/2up>

⁵¹ Από τον ετήσιο απολογισμό 2013 της εταιρείας ΟΠΑΠ <http://media.opap.gr/IFRS/AnnualReportelQ42013.pdf>

⁵² Η εύρεση κατάλληλης επιστημονικής τεκμηρίωσης για τις παραπάνω πληροφορίες του παιχνιδιού “προ πο” δεν κατέστη εφικτή στα χρονικά πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας. Όσα παραθέτω προέρχονται κυρίως από αρθρογραφία σε ηλεκτρονικά περιοδικά.

το οποίο παρουσιάζει το συγκεκριμένο τεκμήριο αφορά στην κοινωνική ερμηνεία της συμμετοχής σε τέτοιου είδους μαζικής αποδοχής δραστηριότητες αναψυχής και διασκέδασης. Πρόκειται για μια περίοδο κατά την οποία αναδύεται έντονα ως δυναμικό στοιχείο της κοινωνίας «ο λαός» και το «λαϊκό», η συσπείρωση και η αλληλεγγύη των πολλών - έναντι της ολιγαρχίας των προηγούμενων απολυταρχικών χρόνων της δικτατορίας. Οι αθλητικοί αγώνες και τα παιχνίδια αυτών αποτελούν ένα σημείο συνάντησης, συναναστροφής και διασκέδασης όλων των κοινωνικών τάξεων, καθώς δεν αποτελεί προνόμιο των λίγων. Παρά την εξωστρέφεια και την ενσωμάτωση των κοινωνικών τάξεων, η δημοφιλής αυτή συνήθεια δεν παύει να φέρει μέχρι και σήμερα έντονες έμφυλες στερεοτυπικές αντιλήψεις και να αποτελεί κατά κύριο λόγο τόπο συνάντησης των ανδρών.

Εικόνα 17: Απόκομμα παιχνιδιού Προπο

Έχοντας ολοκληρώσει τη σύντομη περιγραφή των υλικών τεκμηρίων της παρούσας μελέτης αντιλαμβανόμαστε το εύρος της πληροφορίας το οποίο συγκεντρώνεται και παρουσιάζει τον τρόπο ζωής της εν λόγω αστικής αθηναϊκής οικογένειας. Οι ιστορίες οι οποίες αναδύονται από τα αντικείμενα περιγράφουν γλαφυρά συνήθειες, ήθη και αρχές ενός καθημερινού οικογενειακού πράττειν δίνοντας πολύπλευρες απαντήσεις στο βασικό ερευνητικό ερώτημα του πως σκιαγραφείται η ηθογραφία της αστικής τάξης κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα στην Ελλάδα. Τα παραπάνω ζητήματα αποτελούν και το βασικό άξονα της έκθεσης στο

φυσικό χώρο της κατοικίας ή οποία θα παρουσιαστεί αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο. Προτού ολοκληρωθεί το πρώτο μέρος της διπλωματικής μου εργασίας, θα παρουσιάσω διεθνή παραδείγματα οικιακών μουσείων η μελέτη των οποίων με βοήθησε να εντοπίσω τα εργαλεία και τις πρακτικές μεθόδους τις οποίες χρησιμοποιούν προκειμένου να ολοκληρώσω την αρχιτεκτονική μου πρόταση για την έκθεση του «Αστικού Νοικοκυριού» στην κατοικία της οδού Αγαθουπόλεως 65 Α.

Κεφάλαιο Τρίτο

Σχολιασμός συναφών παραδειγμάτων «οικιακών μουσείων»

Σημαντική διαδικασία για να κατανοηθούν σε βάθος τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του εγχειρήματος του οικιακού μουσείου, τα οποία θα οδηγήσουν σε επόμενο στάδιο στο σχεδιασμό και ενδεχομένως στην υλοποίησή του, αποτελεί η μελέτη συναφών διεθνών παραδειγμάτων μουσείων τα οποία σχετίζονται με τον οικιακό χώρο, την καθημερινότητα και τον υλικό πολιτισμό όχι μόνο επιφανών και ιστορικών προσώπων, ανώτερων τάξεων, αλλά των απλών ανθρώπων οι οποίοι αντιπροσωπεύουν δυναμικά τις χαμηλότερες και μεσαίες κοινωνικές τάξεις των εκάστοτε κοινωνιών. Η διπλωματική μου εργασία εντόπισε και παρουσιάζει παρακάτω δύο παράδειγμα μουσείων, η μελέτη των οποίων προσφέρει σημαντικούς κατευθυντήριους άξονες.

Museum of the Home - Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο

Το «Museum of the Home» σε ελληνική μετάφραση «το Μουσείο του σπιτιού», βρίσκεται στο Ανατολικό Λονδίνο, στην περιοχή του Shoreditch. Όπως μαρτυρεί και η ονομασία του, το μουσείο αφορά το χώρο της κατοικίας καθώς και την οικιακή ζωή, μελετώντας ταυτόχρονα τις ψυχολογικές και συναισθηματικές σχέσεις των ανθρώπων με την έννοια της κατοίκησης και του οικιακού χώρου μέσα από σειρά δωματίων - εκθέσεων. Πρόκειται για ένα μέρος στο οποίο ο επισκέπτης εξετάζει και συλλογίζεται τρόπους κατοίκησης του παρελθόντος ενώ ταυτόχρονα ανακαλύπτει δημιουργικές ιδέες για το σημερινό τρόπο ζωής και την εικόνα του κόσμου γύρω του. Από κείμενα τα οποία είναι αναρτημένα στην κεντρική ιστοσελίδα του μουσείου⁵³, η οποία αποτελεί και τη βασική βιβλιογραφική πηγή για την παρουσίαση του ρόλου και των εργαλείων

⁵³ <https://www.museumofthehome.org.uk/>

του συγκεκριμένου μουσείου, φαίνεται πως βασικός σκοπός του είναι να αποκαλύψει και να επαναπροσδιορίσει την έννοια του κατοικείν, με βαθύτερο στόχο να ενισχύει την διαβίωση του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία στην οποία εντάσσεται. Οι βασικές αυτές αρχές επεκτείνονται σε ζητήματα υλικού πολιτισμού εντοπίζοντας τη σημασία του «σπιτιού» μόνο στα κτίρια και στα προσωπικά αντικείμενα και πιο αφηρημένες ιδέες όπως το συναίσθημα του οικείου το οποίο ξεπερνά τα χωρικά πλαίσια ενός συγκεκριμένου χώρου.

Πρόκειται για ένα μουσείο το οποίο αφορμάται από το χώρο του σπιτιού, την καθημερινή ζωή και τις δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτή και προσπαθεί να αφηγηθεί ιστορίες, να προκαλέσει συζήτηση και αναστοχασμό με σκοπό να δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς ανάμεσα στους ανθρώπους και τις κοινότητες αυτών. Στην ηλεκτρονική σελίδα του μουσείου παρουσιάζονται ορισμένοι βασικοί πυλώνες του οργανισμού όπως οι προσωρινές εκθέσεις και εγκαταστάσεις, οι εκδηλώσεις, οι οικιακοί εκθεσιακοί χώροι (*Home Galleries*), τα δωμάτια διαφορετικών εποχών (*rooms through time*) καθώς και οι οικιακοί κήποι.

Θεματική κατηγοριοποίηση εκθεμάτων

Ορισμένα από τα σημαντικότερα μέσα του μουσείου εντοπίζονται στα μόνιμα εκθέματα του, τα οποία βρίσκονται ταξινομημένα με βάση τη διαφορετική τους θεματολογία στους εκθεσιακούς χώρους *Home Galleries*. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για αντικείμενα, φωτογραφίες, εικόνες, σχέδια, γράμματα και άλλα υλικά τεκμήρια τα οποία χωρισμένα σε θεματικές ενότητες μέσω κατάλληλης μουσειολογικής επιμέλειας, εξερευνούν την έννοια του κατοικείν και της κατοικίας μέσα από καθημερινές ιστορίες ανθρώπων, οι οποίες συνδέονται με τη δημιουργία, τη διατήρηση και την ίδια τη ζωή τους στον οικιακό τους χώρο.

Οι μουσειολογικές ενότητες των *Home Galleries* που εντοπίζονται στο μουσείο έχουν ως εξής:⁵⁴

1. **Making Home** : Μέσα από την ενότητα αυτή τα εκθέματα σκιαγραφούν διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους δημιουργείται ο χώρος της κατοικίας και πως αυτός διαφοροποιείται εννοιολογικά από το σπίτι. Τα εκθέματα παρουσιάζουν πώς

⁵⁴ Οι ενότητες παρουσιάζονται με βάση την κατηγοριοποίηση του μουσείου όπως αυτή φαίνεται στην κεντρική ιστοσελίδα <https://www.museumofthehome.org.uk/whats-on/home-galleries/>

εντοπίζονται και αναγνωρίζονται ιστορικά παραδείγματα κατοίκησης, αποδεικνύοντας τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους ο καθένας αντιλαμβάνεται το συγκεκριμένο θέμα.

2. **Bought, Found, Given:** Η ενότητα αυτή εστιάζει στο ζήτημα των προσωπικών αντικειμένων, όχι με την έννοια της υλικής αξίας τους και της απόκτησης αλλά με την έννοια της συναισθηματικής και ψυχολογικής σημασίας τους για τον άνθρωπο. Τα υλικά τεκμήρια παρουσιάζουν ιστορίες πίσω από δώρα, οικογενειακά κειμήλια, επιλεγμένα αντικείμενα και άλλα, εξερευνώντας πως μεταφέρονται οι προσωπικές μνήμες και τα συναισθήματα των ανθρώπων μέσω αυτών.
3. **Style and Taste:** Το προσωπικό γούστο και τα ζητήματα αισθητικής μονοπωλούν την επόμενη ενότητα του μουσείου. Η μουσειολογική μελέτη προσπαθεί μέσα από τα εκθέματα τα οποία έχει επιλέξει να παρουσιάσει πώς τα προσωπικά αντικείμενα τα οποία διαλέγουμε να έχουμε στον οικιακό μας χώρο, καθορίζουν το ποιο είμαστε αλλά και το κοινωνικό μας φαίνεσθαι. Ταυτόχρονα τονίζεται ιδιαίτερα μέσα από τα τεκμήρια πως αυτές οι επιλογές καθοδηγούνται από το προσωπικό γούστο των ανθρώπων αλλά και τις χρηστικές τους ανάγκες, προβάλλοντας τις έντονες επιδράσεις των εκάστοτε κοινωνικών και αισθητικών κανόνων συμπεριφοράς.
4. **Housework :** Η ενότητα αυτή παρουσιάζει ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της οικιακής εργασίας, αυτό της καθαριότητας και της καθημερινής οργάνωσης του οικιακού χώρου. Μέσα από μικρά αντικείμενα αλλά και εντυπωσιακές εφευρέσεις, περιγράφονται οι έμφυλες νοηματοδοτήσεις του χώρου καθώς και ζητήματα κοινωνικής αλλαγής.
5. **Comfort:** Η έννοια της οικιακής άνεσης και οικειοποίησης του προσωπικού χώρου αποτελεί ένα από τα επόμενα ζητήματα προς μελέτη και έκθεση. Η ενότητα διερευνά πώς μεταβάλλεται η ιδέα της άνεσης κοινωνικά με το πέρασμα του χρόνου λαμβάνοντας υπόψη το πώς οι τεχνολογικές καινοτομίες, φωτισμός - θέρμανση, η άνοδος του μαζικά παραγόμενου - προσιτού οικονομικά επίπλου καθώς και οι ανθρώπινες συμπεριφορές επηρέασαν την εξέλιξη της.
6. **Faith:** Ένας από τους πυλώνες της οικιακής και οικογενειακής ζωής αποτελεί ιστορικά, το ζήτημα της θρησκευτικής πίστης. Καθημερινές οικιακές συνήθειες και πρακτικές δημιουργούν ένα περιβάλλον προσευχής και περισυλλογής στο οποίο ολόκληρη η οικογένεια και ο περίγυρος αυτής συγκεντρώνεται για να γιορτάσουν συλλογικά οικογενειακά γεγονότα και να εκφράσουν την ξεχωριστή πολιτιστική τους ταυτότητα
7. **Love and Loss:** Η συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζει ανθρωποκεντρικό ενδιαφέρον, εστιάζοντας στα πρόσωπα με τα οποία κατοικούμε μαζί. Η οικογένεια και οι φίλοι είναι

τα φυσικά πρόσωπα τα οποία συνθέτουν εν γένει την έννοια της κατοικίας και του οικιακού χώρου. Η έκθεση προβάλλει τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές εικόνες οι οποίες είναι συνυφασμένες με τις ανθρώπινες σχέσεις, την αγάπη και το θάνατο.

8. **Entertainment:** Το ζήτημα του ελεύθερου χρόνου και της ψυχαγωγίας στα πλαίσια της οικιακής ζωής αποτελεί ένα ακόμα ενδιαφέρον θέμα προς μελέτη. Η ενότητα αυτή παρουσιάζει παιχνίδια, συσκευές και αντικείμενα τα οποία έχουν ανακαλυφθεί για ψυχαγωγικούς σκοπούς και τα οποία άλλαξαν τον τρόπο με τον οποίο διαδραματίζεται το καθημερινό οικιακό πράττειν, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι διαδρούν τόσο στα πλαίσια της ίδιας τους της κατοικίας όσο και εκτός αυτής.

Χρονολογική κατηγοριοποίηση εκθεμάτων

Η δεύτερη κατηγορία μόνιμων εκθεμάτων του Museum of the Home οργανώνεται με βάση τα χρονολογικά τους χαρακτηριστικά. Τα διαφορετικά δωμάτια παρουσιάζουν την ιστορική εξέλιξη του οικιακού χώρου με εκθέματα τα οποία περιγράφουν τόσο σύγχρονες όσο και ιστορικές αφηγήσεις, καλύπτοντας χρονολογικό φάσμα 400 ετών. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για σκηνογραφικά στημένους οικιακούς χώρους, όπως το βικτωριανό καθιστικό μιας οικογένειας του 1870, ένας χώρος υποδοχής του 1630, το δωμάτιο σχεδιασμού ενός κοριτσιού το 1830, το λοφτ διαμέρισμα ενός νεαρού ζευγαριού του 1998 κ.κ. Καθεμία από τις παραπάνω σκηνές, παρουσιάζει περιληπτικά ένα υποθετικό σενάριο κατοίκησης, σκιαγραφώντας την εικόνα των κύριων χρηστών και των μελών που συμμετέχουν στη σκηνή, την οικιακή συγκυρία καθώς και τα αντικείμενα τα οποία ολοκληρώνουν την εικόνα του χώρου. Μέσα από αυτά τα επιμέρους στοιχεία ο επισκέπτης είναι σε θέση να εντοπίσει διαφορές, να αποκωδικοποιήσει τα ιδιαίτερα αφηγήματα τα οποία προβάλλονται από το μουσειολογικό σχεδιασμό και τελικά να αποκωδικοποιήσει τους συσχετισμούς που αφορούν στα ιδιαίτερα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της κάθε εποχής.⁵⁵

Μουσειολογική συμπερίληψη

Εκτός από τις παραπάνω μουσειολογικές μεθόδους και τις μόνιμες εκθέσεις, το μουσείο παρουσιάζει σημαντικό αριθμό εκδηλώσεων, συλλογικών δράσεων διαδικτυακών συνεντεύξεων και διαδραστικών παιχνιδιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το

⁵⁵ Οι πληροφορίες προέρχονται από την κεντρική ιστοσελίδα του μουσείου <https://www.museumofthehome.org.uk/whats-on/home-galleries/>

πρόγραμμα *Stay Home Collecting Project*, μιας ιδέας η οποία δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια τη πανδημίας του Covid 19, ενθαρρύνοντας το κοινό να συμβάλει στην δημιουργία συλλογικών ημερολογίων τα οποία παρουσιάζουν την καθημερινότητα των ανθρώπων κατά τη διάρκεια της πανδημίας, με κεντρικό άξονα το χώρο της κατοικίας. Μέσα από τη διαδικτυακή πλατφόρμα, το κοινό καλείται να μοιραστεί με το μουσείο σκέψεις και συναισθήματα για τον προσωπικό του χώρο, στιγμιότυπα και εικόνες οι οποίες αφορούν τη σχέση του με αυτόν καθώς και πως επηρεάστηκαν οι καθημερινές συνήθειες και διαπροσωπικές του σχέσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ταυτόχρονα, έντονο ενδιαφέρον και υποστήριξη μέσα από συνεχείς δράσεις φαίνεται να παρουσιάζει το μουσείο για τα μέλη της LGBTQ κοινότητας, του μεγάλου πλήθους μεταναστών του Λονδίνου καθώς και διαφόρων κοινωνικών ομάδων που υπόκεινται σε έμφυλο, φυλετικό ή θρησκευτικό διαχωρισμό. Τα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από όλα τα παραπάνω είναι πως το Museum of the Home αποτελεί ένα πολιτιστικό πυρήνα με στοιχεία συλλογικότητας, διαλόγου, συμπερίληψης και πολυφωνίας. Ένας χώρος στον οποίο ο επισκέπτης καλείται όχι απλώς να μοιραστεί προσωπικά στοιχεία για τον οικιακό του χώρο αλλά να νιώσει και ο ίδιος οικεία μέσα σε αυτόν, ως μέλος μιας μεγάλης οικογένειας.

Tenement Museum - Νέα Υόρκη, Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Το δεύτερο χαρακτηριστικό παράδειγμα οικιακού μουσείου η μελέτη του οποίου θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική στα πλαίσια της εν λόγω διπλωματικής εργασίας, είναι το Tenement Museum της Νέας Υόρκης. Ένα πενταώροφο κτίριο κατοικιών, έτους ανέγερσης μεταξύ 1863 και 1864 στην οδό 97 Orchard Street της γειτονιάς Lower East Side, το οποίο κατοικήθηκε από οικογένειες μεταναστών - αντιπροσωπευτικά δείγματα της εργατικής τάξης του 19ου και 20ού αιώνα, αποτέλεσε το έναυσμα για τη δημιουργία του συγκεκριμένου Μουσείου. Το οίκημα εγκαταλείφθηκε το 1935, παρέμεινε κλειστό για 53 χρόνια και ανακαλύφθηκε τη δεκαετία του '80 από δύο ακτιβίστριες τη Ruth Abram and Anita Jacobson.⁵⁶ Μεγάλο ενδιαφέρον εντοπίστηκε στο εσωτερικό του οικοδομήματος το οποίο δεν είχε υποστεί καμία αλλαγή στη χρήση, την αρχιτεκτονική και την εσωτερική διακόσμηση, από την τελευταία φορά που κατοικήθηκε το 1935. Από το αρχικό κιάλας στάδιο αναγνωρίστηκε η αξία του ως χώρος

⁵⁶ Berlinger, G. A (2022) Balancing memory and material at the Lower East Side, from https://www.researchgate.net/publication/322573009_Balancing_Memory_and_Material_at_the_Lower_East_Side_Tenement_Museum/fulltext/5a609cbfaca272328103d988/Balancing-Memory-and-Material-at-the-Lower-East-Side-Tenement-Museum.pdf

ιστορικής σημασίας μέσα από τον οποίο προβάλλονται η κοινωνική ιστορία των μεταναστών της Νέας Υόρκης του 19ου και 20ού αιώνα και ο υλικός πολιτισμός που τους συνοδεύει. Όπως αναφέρει ο Berlinger (2018), πρόκειται για μια χρονοκάψουλα της οικιακής ζωής των μεταναστών η οποία απαιτεί συνεχείς διαδικασίες συντήρησης προκειμένου να διατηρήσει το ιστορικό υλικό της περίβλημα. Το οίκημα μετατράπηκε σε Μουσείο το 1988 και κηρύχθηκε ως διατηρητέο στην «Εθνική Καταγραφή Ιστορικών Χώρων» (National Register of Historic Places) το 1992.⁵⁷

Αρχιτεκτονική και κατοίκηση

Το κτίριο του μουσείου βρίσκεται στην οδό 97 Orchard της γειτονιάς του Lower Manhattan της Νέας Υόρκης, μια περιοχή η οποία κατά τον 19ο αιώνα αποτέλεσε ένα υπερπληθή πυρήνα μεταναστών ευρωπαϊκών χωρών οι οποίοι γέμισαν την πόλη και της έδωσαν τον πολυπολιτισμικό σημερινό της χαρακτήρα Berlinger (2018). Η αρχιτεκτονική του κτιρίου παρουσιάζει παρόμοια χαρακτηριστικά με τα κτίρια εκατέρωθεν του μουσείου. Διαθέτει πέντε ορόφους με τέσσερα διαμερίσματα στον καθένα. Το κάθε διαμέρισμα περιλαμβάνει τρεις χώρους: κουζίνα, καθιστικό, υπνοδωμάτιο. Από την κάτοψη αντιλαμβανόμαστε πως οι συνθήκες υγιεινής δεν φαίνεται να ήταν ιδιαίτερα καλές, καθώς μόνο ένα δωμάτιο κάθε διαμερίσματος είχε πρόσβαση σε φυσικό φωτισμό ενώ από βιβλιογραφικές πηγές⁵⁸ γνωρίζουμε πως το οίκημα είχε κατασκευαστεί αρχικά χωρίς υδραυλικές εγκαταστάσεις και παροχή αερίου. Από τα υλικά τεκμήρια τα οποία βρέθηκαν στο εγκαταλειμμένο κέλυφος του μουσείου και από τα αποτελέσματα εκτενούς έρευνας η οποία πραγματοποιήθηκε σε επόμενο στάδιο εικάζεται πως περίπου επτά χιλιάδες μετανάστες κατοίκησαν στο συγκεκριμένο κτίριο στο χρονικό διάστημα από το 1864 μέχρι το 1935. Πληθώρα ηλεκτρονικών πηγών επιβεβαιώνει μέσα από φωτογραφικό υλικό τη συγκεκριμένη τυπολογία διαμερισμάτων στη Νέα Υόρκη του 19ού και 20ού αιώνα, παρουσιάζοντας πολυμελείς οικογένειες να κατοικούν σε ελάχιστα τετραγωνικά και χώρους στους οποίους οι καθημερινές οικιακές χρήσεις μπλέκονται μεταξύ τους.

⁵⁷ Berlinger, G. A (2022) Balancing memory and material at the Lower East Side, from https://www.researchgate.net/publication/322573009_Balancing_Memory_and_Material_at_the_Lower_East_Side_Tenement_Museum/fulltext/5a609cbfaca272328103d988/Balancing-Memory-and-Material-at-the-Lower-East-Side-Tenement-Museum.pdf

⁵⁸ Berlinger, G. A (2022) Balancing memory and material at the Lower East Side, from https://www.researchgate.net/publication/322573009_Balancing_Memory_and_Material_at_the_Lower_East_Side_Tenement_Museum/fulltext/5a609cbfaca272328103d988/Balancing-Memory-and-Material-at-the-Lower-East-Side-Tenement-Museum.pdf

Το Μουσείο και τα εργαλεία του

Πιο συγκεκριμένα αναφορικά με τα εκθέματα, τα εργαλεία και τις μεθόδους, το Tenement Museum περιλαμβάνει μια σειρά από προσωπικά αντικείμενα τα οποία σχετίζονται άμεσα με τα κτίρια 97 και 103 της οδού Orchard και κατ' επέκταση τους χρήστες τους - ενοικιαστές, καταστηματάρχες, ιδιοκτήτες διαμερισμάτων καθώς και γείτονες των παραπάνω. Η μόνιμη συλλογή περιλαμβάνει αυθεντικά αρχιτεκτονικά στοιχεία του κτιρίου τα οποία έχουν διατηρηθεί, είδη ρουχισμού, οικιακά αντικείμενα και εργαλεία, αποκόμματα εγγράφων, συσκευασίες τροφίμων, έπιπλα, φωτογραφίες, υφάσματα και είδη υγιεινής και προσωπικής φροντίδας. Το μουσείο έχει επανασυνθέσει τα παραπάνω αντικείμενα στους χώρους των διαμερισμάτων μέσα από το οποίο ο επισκέπτης με την κατάλληλη καθοδήγηση από τους οδηγούς του μουσείου, περιηγείται ελεύθερα στο χώρο, και βιώνει κατά κάποιο τρόπο την αυθεντική εμπειρία της κατοίκησης των ανθρώπων που διέμεναν εκεί στο παρελθόν. Όπως αναφέρει ο Berlinger (2018), όλα αυτά δεν παρουσιάζονται ως ένα στημένο σκηνικό με «λεζάντες» εκθεμάτων αλλά αποτελούν μια ζωντανή εμπειρία για τον επισκέπτη ο οποίος οικειοποιείται ως ένα βαθμό μέσα από την περιήγηση του το χώρο του μουσείου και αντανακλά τις δικές του οικιακές ιστορίες. Στην ηλεκτρονική σελίδα του μουσείου χαρακτηριστικά αναφέρεται πως οι συλλογές των υλικών αυτών τεκμηρίων, δημιουργούν μια γέφυρα η οποία ενώνει το παρελθόν με το παρόν ενώ ταυτόχρονα αναπαριστούν γλαφυρά τις ζωές των μεταναστών του 19ου και 20ού αιώνα. Συμπληρωματικά, το κοινό αναγνωρίζει τις αντιθέσεις ανάμεσα στις εμπειρίες των μεταναστών του τότε και του σήμερα. Η περιήγηση οργανωμένων ομάδων επισκεπτών στη γειτονία του μουσείου, αποτελεί μια ακόμα μουσειολογική δράση μέσα από την οποία ο κόσμος εξερευνά τον ευρύτερο φυσικό χώρο του μουσείου, ανακαλύπτει μεταναστευτικές ιστορίες της πόλης μέσα από συγκεκριμένους αρχιτεκτονικούς χώρους, και ανασυνθέτει τη σημερινή εικόνα αυτής μέσα από την ιστορία παρελθόντος και την καθημερινότητα των απλών ανθρώπων.

Ταυτόχρονα με τα παραπάνω, το μουσείο προσπαθεί μέσα από διαφορετικές μεθόδους και πρακτικές να διερευνήσει σε βάθος, να αποκαταστήσει και τέλος να προβάλει στο κοινό την ιστορία του φυσικού χώρου του κτιρίου καθώς και τις κοινωνικές προεκτάσεις της κατοίκησης σε αυτό. Τα μέλη του μουσείου, όπως μουσειοπαιδαγωγοί και επιμελητές, αφότου εντοπίσουν τα φυσικά πρόσωπα, οι οικογένειες των οποίων σχετίζονταν με κάποιο τρόπο ή ζούσαν στο

παρελθόν στο κτίριο της οδού 97 Orchard, πραγματοποιούν σε βάθος έρευνες δημόσιων εγγράφων τα οποία σχετίζονται με τις εν λόγω οικογένειες, προφορικές συνεντεύξεις και αναλυτικές αναφορές σχετικά με τις ζωές των συγκεκριμένων ανθρώπων, τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, την κινητικότητα τους στην πολη και άλλες παραμέτρους, προκειμένου να δημιουργήσουν ένα συνεχώς εξελισσόμενο εκτενές δίκτυο πληροφοριών για την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού του μουσείου.

Η σημασία ανάδειξης του καθημερινού

Μέσα από τη μελέτη και του δεύτερου αυτού μουσειολογικού παραδείγματος αντλείται σημαντική καθοδήγηση και υλικό για το πώς ένα οικιακό μουσείο προσεγγίζει τόσο ζητήματα τα οποία σχετίζονται με τα υλικά του τεκμήρια, τη μουσειολογική τους επιμέλεια και παρουσίαση στο κοινό όσο και θέματα αναφορικά με τη σπουδαιότητα προβολής της ιστορίας των απλών καθημερινών ανθρώπων. Όπως αναφέρει ο Berlinger (2018), το Tenement Museum της Νέας Υόρκης αντιπροσωπεύει σήμερα την αντίληψη πως «η εθνική μας ταυτότητα γίνεται καλύτερα αντιληπτή και αποδεκτή μέσα από τις διηγήσεις πραγματικών οικογενειών, η ζωές των οποίων δίνουν υπόσταση στην κοινή μας ιστορία.» Ο οικιακός χώρος ξεδιπλώνει και εδώ τις υλικές και άυλες πτυχές της καθημερινότητας των οικογενειών, προβάλλει εικόνες και γνωστοποιεί δεδομένα για τη γυναικεία οικιακή εργασία και τη θέση της γυναίκας στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται η κοινωνική συμπερίληψη μέσα από τη μελέτη ευαίσθητων, ιστορικά, κοινωνικών ομάδων όπως αυτή των μεταναστών.

Σκοπός της έκθεσης και κοινωνική συμμετοχικότητα

Ολοκληρώνοντας το πρώτο μέρος της εν λόγω διπλωματικής εργασίας και έχοντας μελετήσει τα παραπάνω διεθνή παραδείγματα μουσείων τα οποία εστιάζουν στον οικιακό χώρο των καθημερινών ανθρώπων, παλαιότερων και σημερινών κοινωνιών, κρίνεται απαραίτητο να σχολιαστεί ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας ο οποίος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της αρχικής σύλληψης της ιδέας για την έκθεση του “αστικού - νοικοκυριού”, που αφορά στο σκοπό της έκθεσης και στο κοινό στο οποίο απευθύνεται. Όπως παρουσιάστηκε και σε προηγούμενη ενότητα, η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65Α, η οποία θα στεγάσει τη συλλογή με τα υλικά τεκμήρια της οικογένειας Α, βρίσκεται σε μια πολυπολιτισμική πλέον γειτονία η οποία έχει απομακρυνθεί, πολιτιστικά και κοινωνικά, σε πολύ μεγάλο βαθμό από την εικόνα της αστικής Αθηναϊκής ζωής την οποία σκιαγραφεί η παρούσα μελέτη. Ο πληθυσμός της γειτονιάς

περιλαμβάνει κυρίως οικογένειες οικονομικών μεταναστών από χώρες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, μερικούς ηλικιωμένους παλαιούς κατοίκους οι οποίοι δεν έφυγαν ποτέ και τέλος μερικούς ελληνικής καταγωγής νέους κατοίκους.⁵⁹ Πρόκειται για κοινωνικές ομάδες οι οποίες αντιμετωπίζουν καθημερινά δυσχερείς οικονομικές συνθήκες, βρίσκονται περιθωριοποιημένες τόσο χωρικά, είναι συγκεκριμένα τα όρια κατοίκησης και δράσης αυτών, όσο και κοινωνικά καθώς τα φυλετικά και θρησκευτικά τους χαρακτηριστικά πολλές φορές δημιουργούν διασπαστικές τάσεις με άλλες ομάδες.

Από αρχικό ήδη στάδιο ξεκίνησα να αναρωτιέμαι ποιος είναι ο βαθύτερος σκοπός της πρότασης μου να μετατραπεί μια αρχοντική κατοικία του πολυπολιτισμικού πλέον κέντρου της Αθήνας σε οικιακό μουσείο, σε ποιους απευθύνεται και πως θα αποτελέσει εφελτήριο κοινωνικής συνοχής, συμπερίληψης και συμμετοχικότητας. Πώς θα μπορούσε η κατοικία μιας μεγαλοαστικής οικογένειας η οποία έδρασε στο μεγαλύτερο μέρος του περασμένου αιώνα και τα υπάρχοντα της, να δημιουργήσουν έναν ουσιαστικό πολιτιστικό πυρήνα, να αποτελέσουν ενδιαφέρον και επιμορφωτικό, για τους σημερινούς κατοίκους της πόλης και της γειτονίας, θέμα μέσα από το οποίο θα ταυτιστούν, θα εκφράσουν τις δικές τους ιστορίες και μνήμες;

Η έρευνα στράφηκε ξανά στη βιβλιογραφία, προσπαθώντας να εντοπίσω μουσειολογικά μοντέλα και παραδείγματα τα οποία εστιάζουν στα παραπάνω ζητήματα με σκοπό την εύρεση κατευθυντήριων αξόνων αναφορικά με τα εργαλεία του οικιακού μουσείου και τα διαδραστικά μέσα για την επίτευξη κοινωνικής συμμετοχικότητας. Η Thian (2016) παρουσιάζει μέσα από τη μελέτη της *Fostering relationships through a co-creative exhibition* πως το Peranakan Museum στη Σιγκαπούρη αποπειράθηκε, μέσω μιας έκθεσης η οποία σχεδιάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τα μέλη της κοινότητας του μουσείου με θέμα ιστορίες αγάπης ηλικιωμένων ζευγαριών, να αναθερμάνει το ενδιαφέρον για την ιστορία της χώρας στις νεότερες γενιές. Οι επιμελητές μέσω του έργου, οραματίστηκαν και δοκίμασαν ένα μουσειολογικό μοντέλο το οποίο βασίστηκε κατά βάση στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων και την κοινωνική αλληλεπίδραση σε ένα πολυπολιτισμικό και διαφορετικών γενεών μέρος όπως η Σιγκαπούρη. Στα πλαίσια του παγκόσμιου εορτασμού των ερωτευμένων γνωστού ως *ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου* το μουσείο ξεκίνησε μια δίμηνη έκθεση με τίτλο “ Φόρος τιμής στη αγάπη”. Η

⁵⁹ Η παραπάνω θέση δεν προέρχεται από κάποια στατιστική μελέτη αλλά από την εμπειρία μου ως κάτοικος της περιοχής από το 2020 και την προσωπική συναναστροφή με διαφορετικά άτομα των κοινωνικών ομάδων οι οποίες παρουσιάζονται παραπάνω.

ομάδα η οποία αποπεράτωσε τη δράση περιελάμβανε ένα μέλος του μουσείου Peranakan, τέσσερις νέους επιμελητές - σπουδαστές, είκοσι νεαρούς συμμετέχοντες και εβδομήντα ηλικιωμένους. Σε αρχικό στάδιο η ομάδα συλλογικά κατέληξε στο μουσειολογικό μοντέλο της *συν-δημιουργίας (co-creation model)* οι βασικοί στόχοι του οποίου ήταν:

1. να ενδυναμώσουν τη συμμετοχή των νέων ατόμων στις πολιτιστικές δραστηριότητες,
2. να αναπτύξουν οι συμμετέχοντες επιμελητές και νέοι ηγετικές ικανότητες μέσα από τη διάδραση,
3. να δημιουργήσουν ένα έργο συναφές και προσβάσιμο στο νεαρό κόσμο μέσω της ανοιχτής επικοινωνίας.

Ο ρόλος του μουσείου κατά τη διάρκεια της δράσης περιελάμβανε την παροχή καθοδήγησης, οργάνωση του σκελετού του έργου, υποστήριξη των συμβαλλόμενων και τέλος την ανταλλαγή ιδεών προκειμένου να παρθούν συλλογικές αποφάσεις. Ταυτόχρονα με τα παραπάνω στα μέλη της ομάδας, δόθηκε σε μεγάλο βαθμό η δυνατότητα να αναλάβουν ηγετικούς και οργανωτικούς ρόλους μέσα από το έργο. Μέσω της συνεργασίας οι νέοι που συμμετείχαν φαίνεται πως ενημερώθηκαν για τα ιστορικά εκθέματα του μουσείου, έμαθαν να δημιουργούν διασυνδέσεις με άτομα και ομάδες της τοπικής κοινωνίας, και τέλος διαχειρίστηκαν εργασίες και ανέπτυξαν σχετικό περιεχόμενο με σκοπό την αλληλεπίδραση του μουσείου με τις ομάδες αυτές. Η αποδοχή των απόψεων όλων των συμμετεχόντων από τα μέλη του μουσείου φαίνεται πως ενδυνάμωσε το ενδιαφέρον τους για τα καλλιτεχνικά και πολιτιστικά ζητήματα, ακόμα και εκείνων οι οποίοι δεν το είχαν εκδηλώσει εξ αρχής, και έχτισε μια σχέση σεβασμού και κατανόησης μεταξύ των νέων και την πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Η έκθεση εστίασε σε αρχικά ζητήματα διασύνδεσης των νεότερων ανθρώπων με το παρελθόν. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα ασχολήθηκαν με συνεντεύξεις και συζητήσεις των ηλικιωμένων ομάδων από τους οποίους ζητήθηκε να προσφέρουν φωτογραφία του γάμου τους με σκοπό την αναζωπύρωση θεμάτων προς συζήτηση και διάλογο. Οι πληροφορίες αυτών των επαφών συγκεντρώνονταν από τα νέα μέλη του προγράμματους και αρχειοθετούνταν ηλεκτρονικά. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων δήλωσε πως η παραπάνω διαδικασία τους έφερε κοντά με τα μέλη της τρίτης ηλικίας με τα οποία συναναστράφηκαν βοηθώντας τους να δομησουν βαθύτερες διαπροσωπικές σχέσεις.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με την παρουσίαση ορισμένων ευρημάτων και στατιστικών τα οποία συγκέντρωσαν τα μέλη του μουσείου στα πλαίσια της δράσης μέσα από την έκθεση και του επισκέπτες. Συμπληρωματικά παρακάτω συνοψίζονται ορισμένα συμπεράσματα της μελέτης

της Thian (2016) αναφορικά με τα μουσεία και το πως μπορούν να αναπτύξουν ή να βελτιστοποιήσουν τις στρατηγικές τους προκειμένου να δημιουργήσουν ουσιαστικές σχέσεις με τις κοινωνικές τους ομάδες:

1. Δημιουργία και διαχείριση πλατφόρμας για την ανταλλαγή ιδεών
2. Εντοπισμός θεμάτων και ζητημάτων με τα οποία το κοινό μπορεί να ταυτιστεί
3. Δημιουργία ουσιαστικών συνεργασιών οικονομικής ενίσχυσης
4. Υποστήριξη διάδρασης μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και των μελών του μουσείου
5. Αποφυγή αυστηρού ελέγχου και δυσανάλογων προσδοκιών για το κοινό και την έκθεση

Η επομένη βιβλιογραφική αναφορά η οποία προσφέρει σημαντικές κατευθύνσεις σε ζητήματα συμμετοχικότητας και αλληλεπίδρασης των μουσείων με τους επισκέπτες και την κοινότητα τους είναι αυτή της McDaniel (2014), η οποία έχει ως αντικείμενο μελέτης ένα μουσείο στη Μπογκοτά της Κολομβίας, κατοικία του Σιμόν Μπολιβάρ πολιτικού ηγέτη της Νότιας Αμερικής. Η κατοικία-μουσείο σήμερα φαίνεται πως αντιμετωπίζει ζητήματα διατήρησης της αρχιτεκτονικής και των υλικών τεκμηρίων της, μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και ποικιλόμορφο κοινωνικό πλαίσιο. Η μελέτη διερευνά πώς μέσα από σύγχρονες καλλιτεχνικές και δημιουργικές επεμβάσεις στο χώρο, μπορεί να δημιουργηθεί το κάλεσμα σε μια ατμόσφαιρα η οποία ενθαρρύνει τη συμμετοχή και τον επαναπροσδιορισμό της εθνικής ιστορίας της χώρας.

Η εν λόγω μελέτη περίπτωσης προσφέρει υλικό για τους τρόπους με τους οποίους ένα ιστορικό μουσείο, και συγκεκριμένα η κατοικία ενός εθνικού ήρωα, έχει τη δυνατότητα μέσα από το έργο του να αποδομήσει εθνικά παραδοσιακά αφηγήματα και να ενισχύσει εναλλακτικές και πιο συμπεριληπτικές συζητήσεις. Η μελέτη παρουσιάζει ιδέες της λεγόμενης “Νέας Μουσειολογίας” η οποία επιχειρεί να αλλάξει τον τρόπο λειτουργίας και το χαρακτήρα των παραδοσιακών μουσείων.

Η ιδέα ξεκίνησε το 1999 κατά τη διάρκεια εργασιών κατασκευής και συντήρησης του μουσείου, ενώ η πρώτη καλλιτεχνική δράση ξεκίνησε το 2002 με το έργο “το βλέμμα του στρατηγού” της καλλιτέχνιδας Rosario Lopez, η οποία παρουσίασε έργα σύγχρονης τέχνης - εστιασμένα στο χώρο της κατοικίας του Bolívar, ανάμεσα σε ιστορικής σημασίας υλικά τεκμήρια του μουσείου. Ταυτόχρονα για ένα μήνα η εικαστικός τράβηξε φωτογραφικά πορτρέτα επισκεπτών τα οποία, αφότου τύπωσε σε μικρές τετράγωνες ή κυκλικές μακέτες, τα

τοποθέτησε προσεκτικά μέσα στην κατοικία. Έτσι κατάφερε αφενός να δημιουργήσει ένα πιο οικείο περιβάλλον για το κοινό, το οποίο μπορούσε να ταυτιστεί σε μεγαλύτερο βαθμό με αυτά τα πορτρέτα και αφετέρου να εντάξει στο ιστορικό αφήγημα του μουσείου τις εικόνες των καθημερινών σύγχρονων ανθρώπων.

τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν Ανάλογες πρακτικές με δράσεις οι οποίες προσέγγισαν μαθητές δημοτικού από τους οποίους ζητήθηκαν προσωπικά αντικείμενα τα οποία τοποθετήθηκαν πάλι ανάμεσα στα ιστορικά εκθέματα του μουσείου εμπλέκοντας έτσι την προσωπική ιστορία με την πολιτιστική κληρονομιά και το παρόν με το παρελθόν. Μερικά χρόνια αργότερα φαίνεται πως η διοίκηση του μουσείου, προσέγγισε τοπικά πανεπιστημιακά ιδρύματα με σκοπό την δημιουργία συνεργασιών και το σχεδιασμό καλλιτεχνικών παρεμβάσεων στο χώρο της κατοικίας και του περιβάλλοντα χώρου του μουσείου. Η μελέτη της McDaniel (2014) καταλήγει συμπεραίνοντας πως η προσπάθεια των μουσείων για συμπερίληψη, κοινωνική αλληλεπίδραση και συμμετοχικότητα είναι ένα δύσκολο εγχείρημα το οποίο αντιμετωπίζει συνεχώς ερωτήματα σχετικά με το τι θεωρείται αποδεκτό και αρμόζον σε πολιτιστικούς χώρους όπως το υπό μελέτη μουσείο, το οποίο μέσα από σύγχρονο διάλογο μπορεί να απελευθερωθεί από παραδοσιακές πρακτικές και εθνικά αφηγήματα και να αποτελέσει το ίδιο εργαλείο κοινωνικής χειραφέτησης.

Επιστρέφοντας στο Μουσείο Αστικού Νοικοκυριού που προτείνεται στην οδό Αγαθουπόλεως 65Α και ύστερα από την ανάλυση των παραπάνω μελετών, διακρίνονται ήδη προοπτικές ανάδειξης του μουσείου σε σημείο αναφοράς και — για την ευρύτερη περιοχή και τους κατοίκους και επισκέπτες της. Το οικιακό μουσείο φαίνεται να ανταποκρίνεται διαφορετικά στις ανάγκες της εκάστοτε κοινωνικής ομάδας. Για τους παλιούς κατοίκους της περιοχής αποτελεί ένα τόπο αναμνήσεων, έναν καθρεφτη προς το παρελθόν. Για τους νέους κατοίκους, ένα καλωσόρισμα στην περιοχή και ένα εκπαιδευτικό εργαλείο για την ταχύτερη ανάπτυξη δεσμών με την ευρύτερη γειτονιά, μέσα από την κατανόηση της ιστορίας της. Ειδικότερα για τους αλλοδαπούς κατοίκους της Κυψέλης και των Πατησίων, το μουσείο προσφέρεται ως χώρος εξερεύνησης και αντανάκλασης του δικού τους οικιακού τρόπου ζωής ο οποίος είναι άμεσα συνυφασμένος με τον τόπο τον οποίο έχουν αφήσει πίσω τους κατά τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Στόχοι του μουσείου είναι μέσα από ένα πρόγραμμα πλούσιο σε συμμετοχικό σχεδιασμό, περιοδικές δραστηριότητες και δράσεις να ενεργοποιηθεί η ευρύτερη περιοχή, να έρθουν σε επαφή διαφορετικές ομάδες επισκεπτών και να δημιουργηθεί ένας συμπεριληπτικός πολιτιστικός πυρήνας ο οποίος να απευθύνεται σε όλους. Ενδεικτικά αναφέρεται πως μέσω

της οργανωσης ανοιχτών συζητήσεων για τον προσδιορισμό και την κατανόηση του τρόπου ζωής των σημερινών κατοίκων της περιοχής και τη συλλογή και έκθεση προσωπικών τους αντικειμένων μαζί με τα υλικά τεκμήρια της οικογένειας Α μπορεί να δημιουργηθεί ένα ευρύτερο ιστορικό, πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο ουσιαστικής σημασίας για τις παραπάνω κοινωνικές ομάδες.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Ο χώρος της έκθεσης - Αρχιτεκτονική και φωτογραφική αποτύπωση κατοικίας

Σκοπός του τελευταίου κεφαλαίου της διπλωματικής μου εργασίας είναι να παρουσιάσει αναλυτικότερα την αρχιτεκτονική μελέτη σχεδιασμού ενός μικρού μουσείου “αστικού νοικοκυριού” στην κατοικία της οδού Αγαθουπόλεως 65Α. Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης λαμβάνω υπόψη την αρχιτεκτονική του κτιρίου καθώς και την εσωτερική επίπλωση ως έχει, χωρίς να προτείνω περαιτέρω τροποποιήσεις. Η διαρρύθμιση και η κατάλληλη χωροθέτηση της υφιστάμενης, κινητής, οικιακής επίπλωσης παραμένει στο χώρο του μουσείου σκόπιμα αφενός καθώς η πλειονότητα των επίπλων της κατοικίας αποτελούν τα αυθεντικά αντικείμενα τα οποία ανήκαν στην οικογένεια Α και βρέθηκαν στο χώρο μαζί τα υλικά τεκμήρια τα οποία παρουσιάζονται στην καρτέλα καταγραφής, επομένως αποτελούν και τα ίδια τεκμήρια προς έκθεση, και αφετέρου γιατί έχουν χρηστικό ρόλο στο σχεδιασμό της έκθεσης. Παρακάτω παρουσιάζεται φωτογραφικό υλικό το οποίο απεικονίζει την κατοικία στην κατάσταση την οποία βρέθηκε καθώς και ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά στοιχεία τα οποία διαθέτει. Καθώς σκοπός της διπλωματικής μου εργασίας δεν είναι να αναλύσει την αρχιτεκτονική της εν λόγω κατοικίας και να προσδιορίσει τα ιστορικά στοιχεία αυτής, οι παρακάτω περιγραφές δεν εμβαθύνουν αλλά περιορίζονται στην παρουσίαση βασικών χαρακτηριστικών του κτιρίου, προκειμένου ο αναγνώστης να κατανοήσει καλύτερα όσα προτείνονται στο επόμενο κεφάλαιο αναφορικά με τη χωροθέτηση των θεματικών ενοτήτων της έκθεσης, τη διαρρύθμιση των εκθεμάτων και την πορεία του επισκέπτη μέσα στην κατοικία.

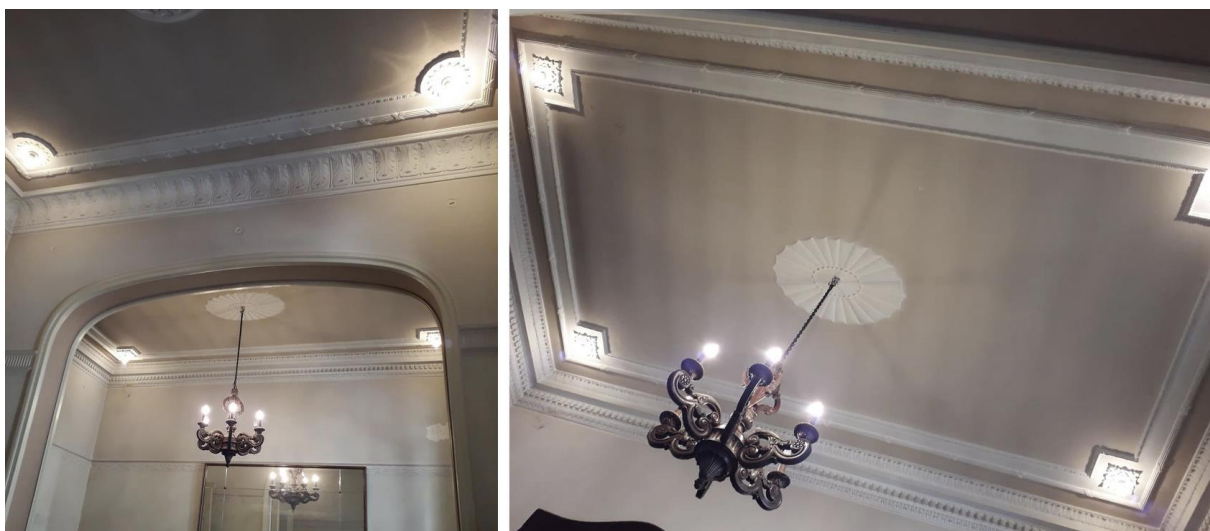
Εικόνα 18: Πρόσοψη κατοικίας επί της οδού Αγαθουπόλεως 65 Α.

Οι παραπάνω φωτογραφίες απεικονίζουν την εξωτερική πρόσοψη του κτιρίου στη σημερινή της μορφή. Ο χρωματισμός του κτιρίου είναι ώχρα, με κεραμιδί κουφώματα και λευκό γύψινο διάκοσμο. Το ισόγειο φέρει τέσσερα ανοίγματα: κεντρική δίφυλλη εξώπορτα με μαρμάρινο περιμετρικό πλαίσιο, δύο παράθυρα με περιμετρικά γύψινα πλαίσια και γεωμετρικά μοτίβα στην ποδιά τους και τέλος άνοιγμα υπογείου στο επίπεδο του δρόμου. Ο όροφος παρουσιάζει τριμερή διαχωρισμό: ένα παράθυρο παρόμοιο αλλά όχι πανομοιότυπο με αυτά του ισογείου, μπαλκονόπορτα και μπαλκόνι με περίτεχνο κιγκλιδώμα και φουρούσι και πρισματικό κλειστό εξώστη (έρκερ) με διακοσμητική λεπτομέρεια βάσης. Η κατοικία δε διαθέτει στέγη, παρά μόνο στο μικρό δωματάκι της οροφής, αλλά βατό δώμα με χτιστό περίτεχνο στηθαίο σε υποχώρηση επί της οδού Αγαθουπόλεως.

Εικόνα 19: Είσοδος κατοικίας

Δύο μαρμάρινα σκαλοπάτια διαφοροποιούν την είσοδο της κατοικίας από το επίπεδο του δρόμου. Στη συνέχεια υπάρχει ένα μακρύ πλατύσκαλο και τρία μαρμάρινα σκαλιά διαμορφώνουν την τελική στάθμη του ισογείου. Οι περιμετρικοί τοίχοι και η οροφή του δωματίου φερουν γύψινο διάκοσμο ενώ το δάπεδο είναι από πλάκες μωσαϊκού με γεωμετρικό περιμετρικό μοτίβο.

Εικόνα 20: Λεπτομέρεια οροφής καθιστικού και ημικυκλικής καμάρας καθιστικού/τραπεζαρίας

Χαρακτηριστικό μορφολογικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής του κτιρίου αποτελεί ο γύψινος διάκοσμος της οροφής του καθιστικού και της τραπεζαρίας του ισογείου. Τα δύο δωμάτια διαχωρίζονται μέσω καμάρας και έχουν καθαρό ύψος τέσσερα μέτρα. Παρότι βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση και σχεδόν σε διάταξη ανοιχτής κάτοψης, οι δύο οροφές έχουν διαφορετικό γύψινο διάκοσμο τόσο στην οροφή όσο και σε χαμηλότερο σημείο, ενδιάμεσα του τοίχου. Ο φωτισμός του χώρου πραγματοποιείται από κεντρικά κρεμαστά φωτιστικά, στην τραπεζαρία σώζεται ο αυθεντικός ξύλινος σκαλιστός πολυέλαιος, καθώς καθώς και περιμετρικά φωτιστικά σώματα οροφής. Όλα τα παραπάνω διαθέτουν γύψινες ροζέτες οι οποίες διαφοροποιούνται ανά δωμάτιο.

Εικόνα 21: Τραπεζαρία και καθιστικό κατοικίας με αυθεντική οικιακή επίπλωση

Οι παραπάνω εικόνες παρουσιάζουν την επίπλωση του καθιστικού και της τραπεζαρίας όπως σώζεται σήμερα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το οικιακό σύνολο της τραπεζαρίας το οποίο αποτελείται από κεντρικό τραπέζι με σκαλιστή βάση (επεκτείνοντας το μπορούν να δειπνήσουν σε αυτό δέκα άτομα), ο *μπουφές* - αποθηκευτικό έπιπλο με σκαλιστές πόρτες σε σκούρο ξύλο το πάνω μέρος του οποίου είναι επιτοίχιος καθρέφτης ίδιου μήκους και τέλος οι καρέκλες της τραπεζαρίας οι οποίες έχουν σκαλιστά περίτεχνα πόδια και δερμάτινη βάση. Το χρώμα των δύο δωματίων είναι ώχρα μεχρι το επιτοίχιο χαμηλό γύψινο και απαλό ροζ στο πάνω μέρος του τοίχου και την οροφή.

Εικόνα 22: Δωμάτιο κουζίνας

Παραπάνω παρουσιάζονται εικόνες του δωματίου της κουζίνας της κατοικίας στην οδό Αγαθουπόλεως 65 Α, όπως διατηρήθηκε με το πέρασμα του χρόνου. Μια μεγάλη χτιστή καμινάδα περικλείει από κάτω το φούρνο/μαγειρική εστία και ένα μικρό μαρμάρινο - βοηθητικό πάγκο επεξεργασίας. Εκατερωθεν της μαγειρικής εστίας βρίσκεται η εντοιχισμένη τροφοθήκη με κατακόρυφες ξύλινες συμπαγείς πόρτες καθώς και το έπιπλο αποθήκευσης λοιπού οικιακού εξοπλισμού. Ο μαρμάρινος νεροχύτης νεροχύτης βρίσκεται από την απέναντι πλευρά της κουζίνας προς τον ακάλυπτο της κατοικίας. Η κουζίνα και τα διάφορα στοιχεία της τα οποία περιγράφονται παραπάνω είναι βαμμένη σε χρωμα ανοιχτού παστέλ πρασίνου το οποίο κάνει έντονη αντίθεση με τα ασπρόμαυρα τσιμεντοπλακάκια του δαπέδου σε μοτίβο σκακιέρας.

Εικόνα 23: Εσωτερική ξύλινη σκάλα

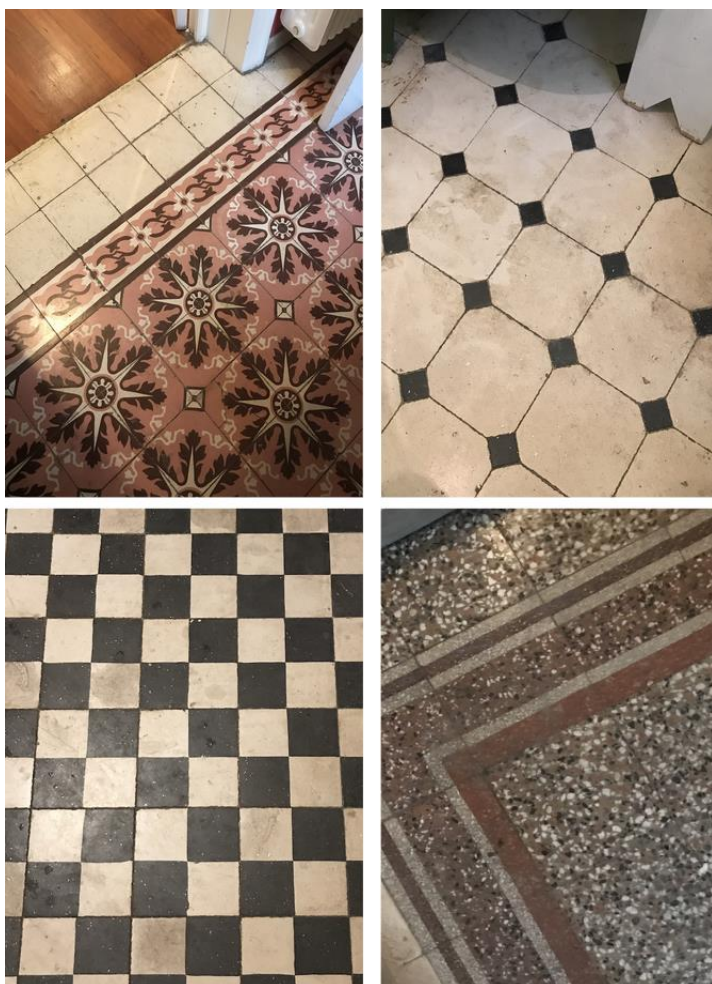
Εικόνα 24: Δωμάτιο λουτρού - ασθεντικά είδη υγιεινής

Εικόνα 25,26: Χωλ ορόφου και κεντρικό υπνοδωμάτιο

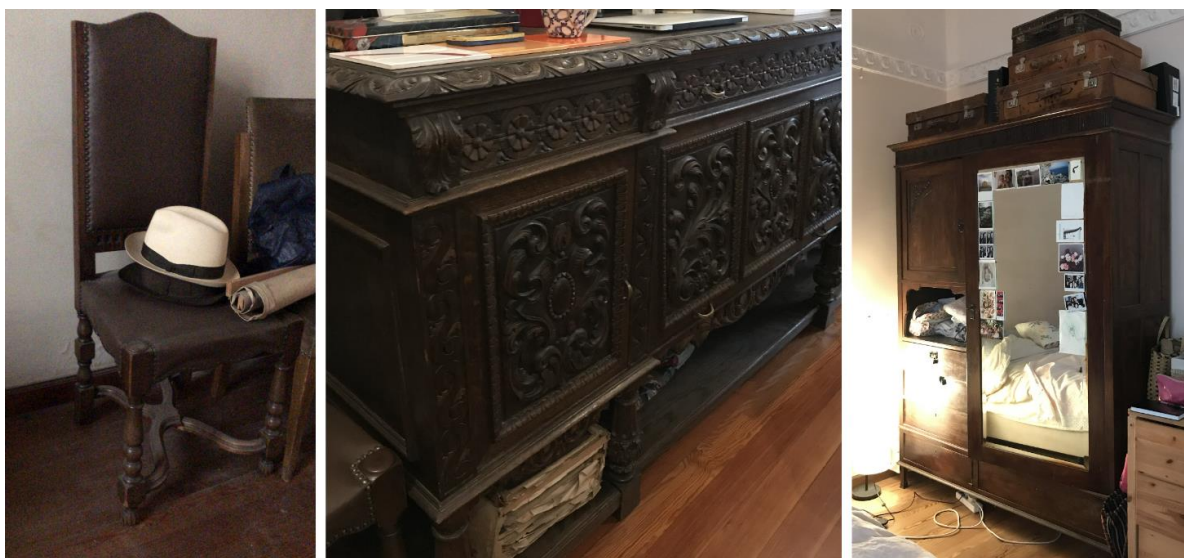

Εικόνα 27,28: εξωτερική μεταλλική σκάλα οικιακού προσωπικού και δωμάτιο δόματος

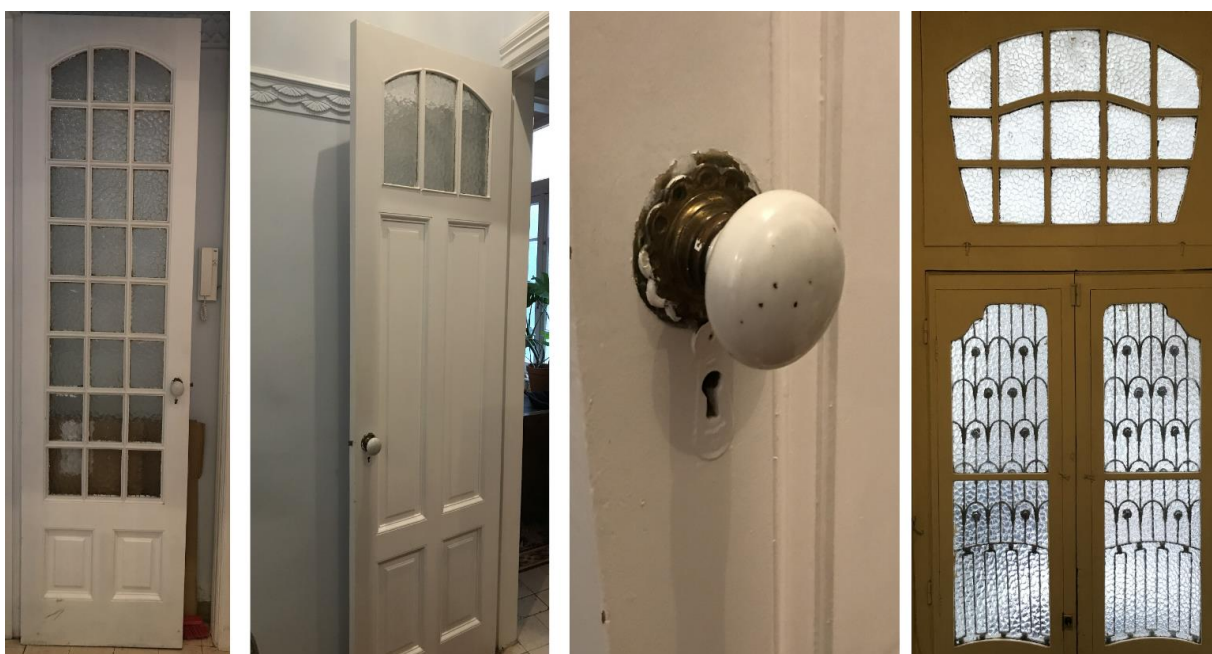

Εικόνα 29,30,31,32: Από πάνω προς τα κάτω και από αριστερά προς δεξιά: δάπεδο χολ, δάπεδο λουτρού, δάπεδο κουζίνας, δάπεδο εισόδου

Η παραπάνω εικόνα παρουσιάζει ορισμένα από τα ιδιαίτερα δάπεδα τα οποία συναντώνται στην κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65 Α. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλούν τα τσιμεντοπλακάκια των δωματίων του χολ με ροζ οργανικό μοτίβο, τα ασπρόμαυρα γεωμετρικότερα του λουτρού και της κουζίνας, το μωσαϊκό της εισόδου και τέλος τα περίτεχνα μοτίβα που εντοπίζονται ακόμα και στους βοηθητικούς χώρους του ισογείου και του δώματος τα οποία χρησιμοποιούνταν κατά κύριο λόγο από το οικιακό προσωπικό.

Εικόνα 33,34,35: Από αριστερά προς τα δεξιά: καρέκλα τραπεζαρίας, έπιπλο τραπεζαρίας, ντουλάπα υπνοδωματίου

Εικόνα 36,37,38,39: Από αριστερά προς τα δεξιά: εσώπορτα κουζίνας, εσώπορτα τραπεζαρίας, λεπτομέρεια πορσελάνινου πόμολου τραπεζαρίας, λεπτομέρεια κεντρικής εξώπορτας

Εικόνα 40,41,42,43: Από αριστερά προς δεξιά: λεπτομέρεια γύψινου διάκοσμου οροφής δωματίου τραπεζαρίας και καθιστικού - εικόνες κατόπιν της αποκατάστασης του κτιρίου το 2020. Οι τοίχοι και οι οροφές έχουν υποστεί ελαιοχρωματισμό σε απόχρωση άλλη από την αρχική της κατοικίας.

Εικόνα 44,45,46: Πάνω: λεπτομέρεια γύψινου διάκοσμου οροφής εισόδου, κάτω αριστερά: λεπτομέρεια γύψινου επιτοίχιου διάκοσμου γραφείου, κάτω δεξιά: λεπτομέρεια γύψινου επιτοίχιου διάκοσμου κεντρικού υπνοδωματίου

Εικόνα 47,48,49: Από αριστερά προς δεξιά: αυθεντικό κρεμαστό φωτιστικό χολ ισογείου/εισόδου και γύψινος διάκοσμος οροφής,

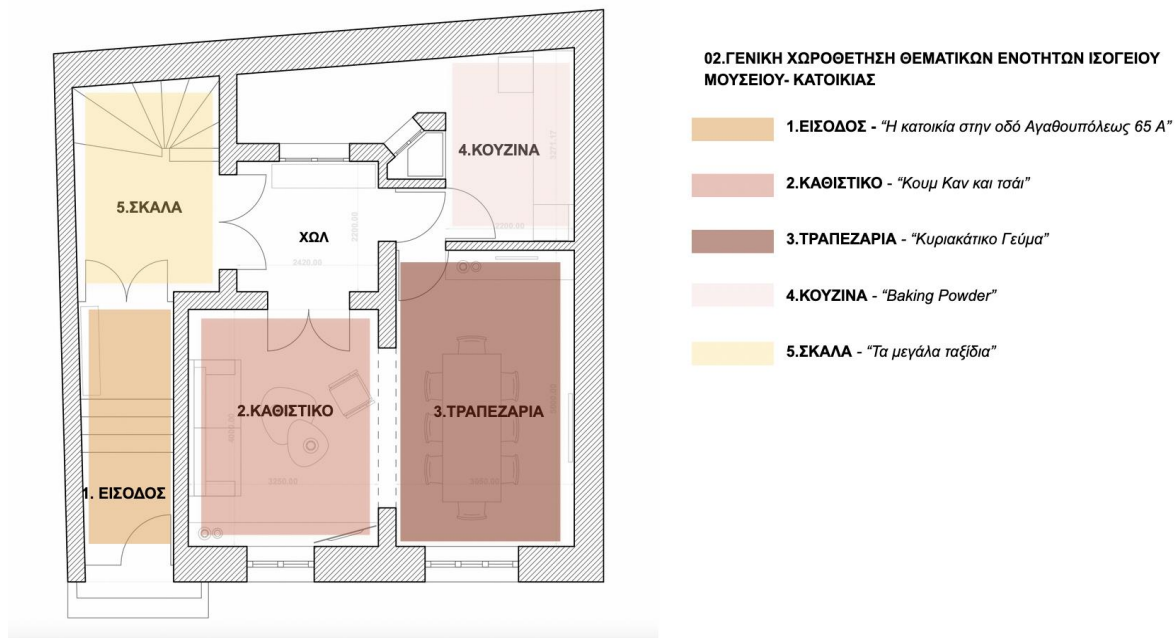
Οι παραπάνω λεπτομέρειες των γύψινων της οροφής, των φωτιστικών σωμάτων, των κουφωμάτων και της επίπλωσης πιστοποιούν μαζί με τις συνολικές εικόνες της κατοικίας πως πρόκειται για ένα οικοδόμημα ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής σημασίας και πολιτιστικής σπουδαιότητας. Οι τεχνικές, τα υλικά και η κατασκευή του φανερώνουν πόσο σημαντική ήταν η δημιουργία του οικιακού αυτού χώρου για την οικογένεια Α η οποία το δημιούργησε καθώς και την προσήλωση με την οποία κατάφεραν να διατηρήσουν όλα αυτά τα στοιχεία σε τόσο καλή κατάσταση στη διάρκεια ενός σχεδόν αιώνα.

Οργανόγραμμα ενότητων χωροθέτηση εκθεμάτων και ροή της έκθεσης

Παρακάτω θα παρουσιαστούν επιγραμματικά πληροφορίες αναφορικά με τη χωροθέτηση των εκθεμάτων στο κάθε δωμάτιο της κατοικίας στα πλαίσια της έκθεσης του «αστικού νοικοκυριού» της οικογένειας Α και του ευρύτερου σχεδιασμού ενός μουσείου-κατοικία.

Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζονται αναλυτικότερα πληροφορίες για την κατοικία μέσα από τα αρχιτεκτονικά σχέδια της μελέτης, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η χωρική συνθήκη μέσα στην οποία θα σχεδιαστεί και θα φιλοξενηθεί η έκθεση με του «αστικού νοικοκυριού» .

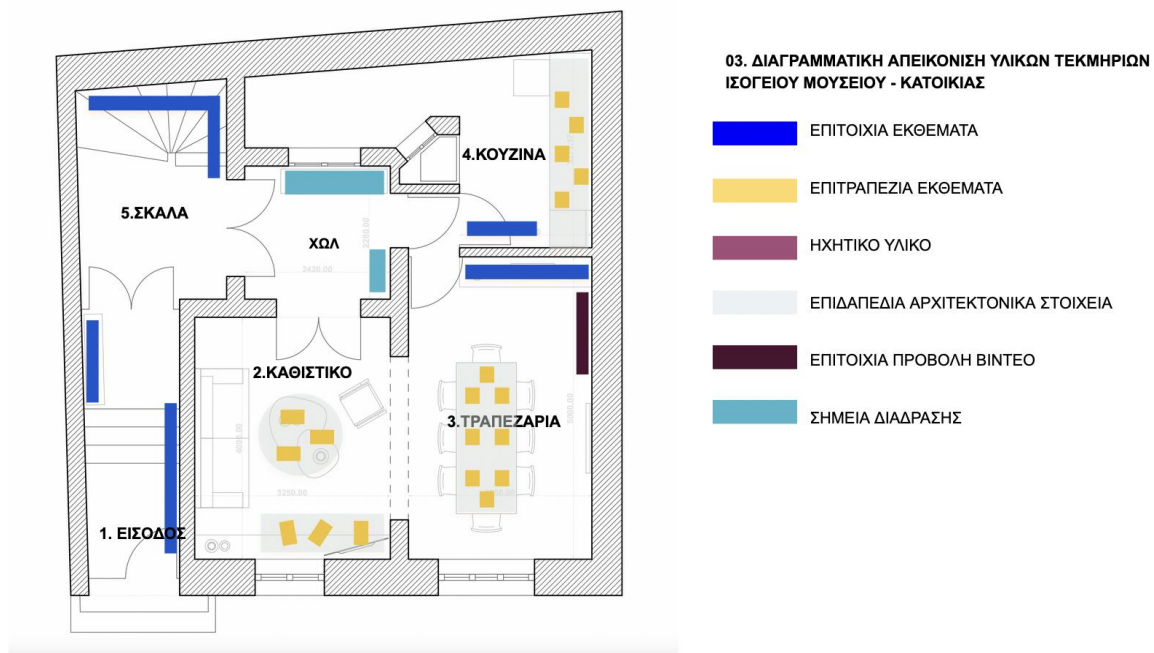
Το κτίριο διαθέτει ισόγειο και πρώτο όροφο, δώμα και υπόγειο, το τελευταίο δεν πρόκειται να χρησιμοποιηθεί ως επισκέψιμος χώρος στα πλαίσια της μελέτης. Η είσοδος της κατοικίας αποτελεί σημαντικό κομμάτι του μουσείου και της έκθεσης. Σηματοδοτεί την αρχή της πορείας του επισκέπτη και περιλαμβάνει την πρώτη θεματική ενότητα της έκθεσης με τίτλο *Η κατοικία στην οδό Αγαθουπόλεως 65Α*. Αρχιτεκτονικά, πρόκειται για ένα ευρύχωρο διμερές δωμάτιο το οποίο χωρίζεται νοητά με τρία σκαλοπάτια τα οποία δημιουργούν μικρή διαφορά στάθμης μεταξύ των δύο επιπέδων. Η δίφυλλη κεντρική εξώπορτα εισάγει τον επισκεπτη στο πρώτο μέρος του δωματίου στον αριστερό τοίχο του οποίου βρίσκονται τα εκθέματα τα οποία εισάγουν τον επισκέπτη στο μουσείο και στο περιεχόμενο της έκθεσης όπως η φωτογραφία του ζεύγους Α, το προικοσύμφωνο του γάμου τους και οικογενειακές τους φωτογραφίες. Ανεβαίνοντας τα σκαλοπάτια, στο δεξί αυτή τη φορά τοίχο ο επισκέπτης συναντά αναρτημένους χάρτες της Ελλάδας και της Αθήνας καθώς και φωτογραφικό υλικό της πόλης στο πέρασμα του 20ού αιώνα. Το δωμάτιο της εισόδου χωρίζεται με δίφυλλη πόρτα από το υπόλοιπο μέρος της κατοικίας.

Διάγραμμα 1: Διάγραμμα χωροθέτησης θεματικών ενότητων ισογείου ορόφου

Προχωρώντας πιο μέσα βρίσκουμε το χώρο του κεντρικού κλιμακοστασίου το οποίο φιλοξενεί τη θεματική ενότητα *Τα μεγάλα ταξίδια*. Καθώς ο χώρος είναι ανοιχτός, χωρίς κάποιο αρχιτεκτονικό χώρισμα το οποίο να υπαγορεύει με αυστηρό τρόπο την πορεία του επισκέπτη μέσα στο χώρο της κατοικίας και κατ' επεκταση της έκθεσης, τα εκθέματα στο συγκεκριμένο σημείο τοποθετούνται από τα μισά του κλιμακοστασίου και έπειτα, προκειμένου να δημιουργηθεί μια νοητή πρόσκληση προς τους λοιπούς χώρους του ισογείου. Το χωλ του ορόφου ενώνει σε αυτό το σημείο τα τρία δωμάτια του καθιστικού, της τραπεζαρίας και της κουζίνας τα οποία περιλαμβάνουν τις θεματικές ενότητες *Κουμ Καν και τσάι*, *Κυριακάτικο Γεύμα* και *Baking Powder* αντίστοιχα και φιλοξενούν τα εκθέματα τα οποία σχετίζονται με τις καθημερινές συνήθειες της οικογένειας, την εικόνα και το τυπικό της φιλοξενίας, τη συναναστροφή γύρω από το τραπέζι και τα ήθη και έθιμα που συνοδεύουν τη διαδικασία του οικογενειακού δείπνου. Περίτεχνα έπιπλα και οικιακός εξοπλισμός σχηματίζουν το σκηνικό αυτής της ενότητας προσδίδοντας μια σκηνογραφική χροιά στο στήσιμο της. Το δωμάτιο του καθιστικού και της τραπεζαρίας εμφανίζουν ανοιχτή κάτοψη και διαφοροποιούνται νοητά στο χώρο τόσο από την αρχιτεκτονική επίπλωση την οποία φέρει το καθένα (καναπες, πολυθρόνες στο καθιστικό και τραπέζι δείπνου με καρέκλες στην τραπεζαρία) όσο και από την εσωτερική ημικυκλική καμάρα η οποία βρίσκεται μεταξύ των δύο δωματίων. Ο ενιαίος αυτός χώρος βρίσκεται στην μπροστινή πλευρά της κατοικίας επί της οδού Αγαθουπόλεως και φέρει δύο μεγάλα κατακόρυφα ανοίγματα με καφασωτά κουφώματα. Τα εκθέματα σε αυτό το σημείο

αρχίζουν να μπλεκονται περισσότερο μέσα στο χώρο, δεν εντοπίζονται επιτοίχια σε προθήκες ή καθραρισμένα, αλλά τοποθετημένα ελεύθερα πάνω σε έπιπλα όπως το τραπέζι του καφέ του καθιστικού, το τραπέζι της τραπεζαρίας κοκ. Με αφορμή το παράδειγμα του Tenement Museum της νέας Υόρκης το οποίο παρουσιάστηκε παραπάνω, αποτελεί επιθυμία μου και εδώ τα εκθέματα να βρίσκονται ελεύθερα τοποθετημένα στο χώρο, η σε ομάδες κατόπιν μουσειολογικής επιμέλειας, πάνω σε έπιπλα υποδεικνύοντας έτσι τη χρήση τους και την οικιακή σφαίρα της οικογένειας. Τα παρακάτω διαγράμματα παρουσιάζουν τη γενική χωροθέτηση των θεματικών ενοτήτων του ισόγειου καθώς και τη χωροθέτηση των υλικών τεκμηρίων της συλλογής στο χώρο. Ταυτόχρονα βοηθούν στην πληρέστερη κατανόηση του σχεδιασμού και της οργάνωσης της έκθεσης.

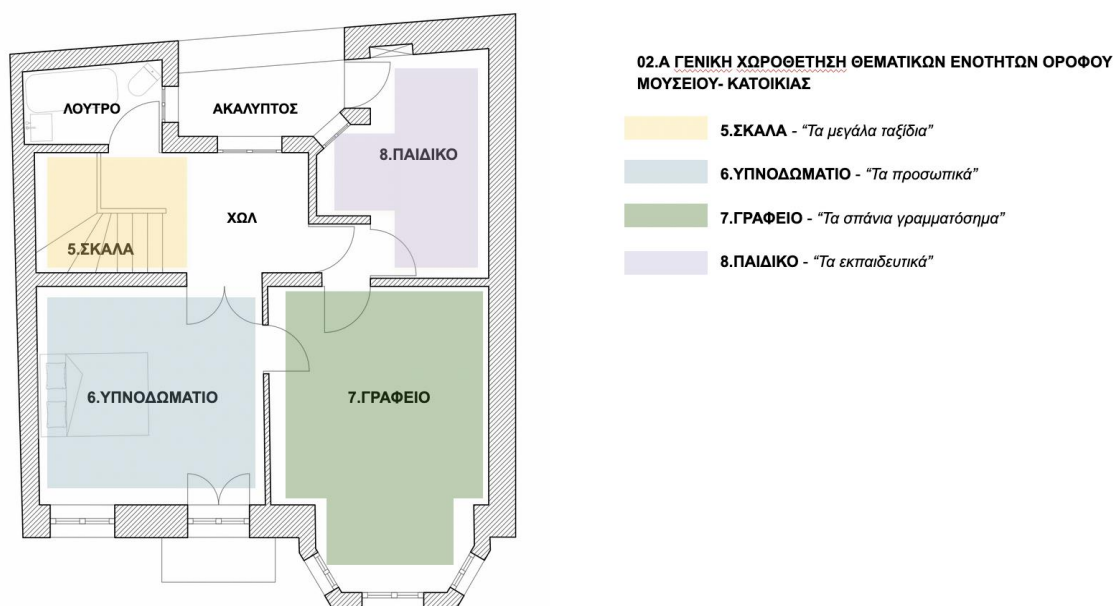

Διάγραμμα 2: Διάγραμμα χωροθέτησης υλικών τεκμηρίων ισόγειου

Παρόμοια λογική με το καθιστικό και την τραπεζαρία εντοπίζεται και στο δωμάτιο της κουζίνας. Τα εκθέματα τοποθετούνται πάνω στον πάγκο, στο αποθηκευτικό έπιπλο/προθήκη και τα ράφια, σε ελεύθερη σύνθεση ενώ στη δεξιά πλευρά του τοίχου τοποθετούνται εκθέματα όπως διαφημιστικά και χάρτινα αποκόμματα. Το δωμάτιο φέρει ένα παράθυρο προς τον ακάλυπτο και πόρτα η οποία οδηγεί μέσω κυκλικής μεταλλικής σκάλας στο υπόγειο τον όροφο και το δώματα της κατοικίας. Σε αυτό το σημείο σημειώνεται πως η συγκεκριμένη κίνηση, από το ισόγειο στους λοιπούς ορόφους μέσω της κυκλικής σκάλας, σκόπιμα δεν προσφέρεται στους επισκέπτες της έκθεσης και η χρήση της προσφέρεται μόνο όταν ο επισκέπτης έχει περιηγηθεί

και στον δεύτερο όροφο της κατοικίας και επιθυμεί να μεταβεί στο δώμα για να ανακαλύψει την τελευταία θεματική ενότητα.

Ο δεύτερος όροφος της κατοικίας, τον οποίο ο επισκεπτης προσεγγίζει μεσω του μεγάλου ξύλινου κλιμακοστασίου, περιλαμβάνει το δωμάτιο του λουτρού, το υπνοδωμάτιο, το γραφείο της οικογένειας Α, το παιδικό δωμάτιο και το χωλ το οποίο ενώνει όλους τους χώρους μεταξύ τους. Το παρακάτω διάγραμμα απεικονίζει την κατανομή των θεματικών ενότητων του ορόφου ανά χώρο καθώς και τα αρχιτεκτονικά γνωρίσματα του(σύνολο ανοιγμάτων, εσώπορτες, μπαλκόνι υπνοδωματιου, έρκερ γραφείου κοκ).

Διάγραμμα 3: Διάγραμμα χωροθέτησης θεματικών ενότητων ορόφου

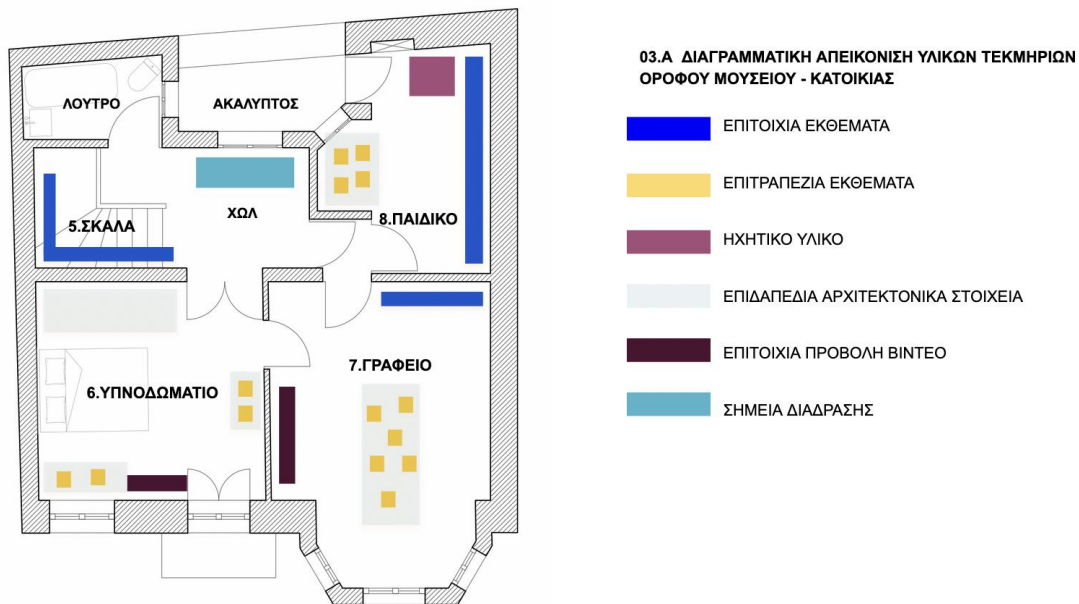
Το πρώτο δωμάτιο το οποίο ανοίγεται προς τον επισκέπτη κατά την άφιξη του στον όροφο του μουσείου-κατοικίας είναι το κεντρικό υπνοδωμάτιο το οποίο χρησιμοποιούνταν από το ζεύγος της οικογένειας Α. Στο χώρο διατηρείται οικιακή επίπλωση όπως το κρεβάτι, η ντουλάπα και ένα ακόμα αποθηκευτικό έπιπλό τα οποία χρησιμοποιούνται ως κομμάτι της έκθεσης συνθέτοντας το οικιακό σκηνικό. Τα εκθέματα της θεματικής ενότητας *Τα προσωπικά*, αντικείμενα της καθημερινής οικιακής ζωής, καλλωπισμού και ενδυμασίας, κατά κύριο λόγο συνυφασμένα με την γυναικεία εικόνα και το θηλυκό πρότυπο, βρίσκονται τοποθετημένα πάνω σε χαμηλά αποθηκευτικά έπιπλα, ενώ εντοπίζεται για δεύτερη φορά επιτοίχια βιντεοπροβολή στον τοίχο εκατέρωθεν των δυο ανοιγμάτων του δωματίου, η οποία προβάλλει σκηνή

ελληνικής ταινίας της δεκαετίας του '50⁶⁰, σχετικού θέματος με τα υπόλοιπα εκθέματα του δωματίου. Προχωρώντας στον επόμενο χώρο της κατοικίας, όπως παρουσιάζεται και από την κάτοψη το δωμάτιο του γραφείου είναι προσβάσιμο από δύο πόρτες, η πρώτη μέσω του κοινόχρηστου χώλου και η δεύτερη μέσω του κεντρικού υπνοδωματίου. Η παραπάνω συνθήκη διατηρείται στο σχεδιασμό της πορείας της έκθεσης επιτρέποντας έτσι την οργανική κίνηση του επισκέπτη στο χώρο, ο οποίος μπορεί να αποκωδικοποιήσει πληροφορίες αναφορικά με τις χρήσεις των δύο δωματίων και την ιδιωτικότητα η οποία τα χαρακτηρίζει. Ο κύριος Α διέθετε το βασικό επαγγελματικό του χώρο στον οποίο υποδεχόταν πελάτες και συνεργάτες εκτός της οικίας του. Παρόλα αυτά, αποτελεί ανάγκη να έχει ένα προσωπικό χώρο εργασίας και περισυλλογής εντός της οικιακής του σφαίρας. Ο χώρος αυτός όπως αποδεικνύει ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός είναι ιδιαίτερα ιδιωτικός (βρίσκεται στο δεύτερο όροφο της κατοικίας) και αποτελεί προέκταση του υπνοδωματίου του ζευγαριού. Όπως φαίνεται και στα διαγράμματα χωροθέτησης των θεματικών ενότητων και εκθεμάτων του ορόφου, στο δωμάτιο αυτό εντοπίζεται η ενότητα *Τα σπάνια γραμματόσημα* και παρουσιάζονται τεκμήρια της έμφυλης δραστηριότητας του κύριου Α. Κατά μήκος του μακρόστενου δωματίου τοποθετείται το γραφείο του⁶¹ και πάνω σε αυτό τα υλικά τεκμήρια της ενότητας. Καθώς τα εκθέματα θίγουν αρκετά πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα της χώρας, στον αριστερό τοίχο του δωματίου υπάρχει μια ακόμα προβολή οπτικοακουστικού, σύγχρονου και ιστορικού, υλικού.⁶² Ο ιδιαίτερος αρχιτεκτονικός πρόβος του δωματίου (έρκερ) ο οποίος φέρει τρία μεγάλα κατακόρυφα ανοίγματα και φυσικό φωτισμό στο δωμάτιο παραμένει ανοιχτός για την ευκολότερη περιήγηση του χρήστη γύρω από το γραφείο. Ορισμένα καθίσματα, υλικά τεκμήρια της συλλογής και όχι σύγχρονες προσθήκες, τοποθετούνται σημειακά ως σημεία στάσης, προκειμένου ο επισκέπτης να έχει τη δυνατότητα να καθίσει, να περιεργαστείτε αρχιτεκτονικά το χώρο και μουσειολογικά την έκθεση.

⁶⁰Σακελλάριος,Α.(σκηνοθέτης).(1957). *Η θεία από το Σικάγο*.(κινηματογραφική ταινία).Ελλάδα:Φίνος Φιλμ

⁶¹ Η χρήση των αυθεντικών επίπλων της οικογένειας Α στα πλαίσια της παραπάνω μουσειολογικής πρότασης δεν αποτελεί υποθετικό σενάριο. Πρόκειται για επίπλα τα οποία περιλαμβάνει η εν λόγω συλλογή υλικών τεκμηρίων αλλά η σημερινή χρήση του κτιρίου, ως κατοικία, δεν επιτρέπει την παρουσίαση τους κατά τον τρόπο που προτείνεται παραπάνω.

⁶² Το ακριβές περιεχόμενο των οπτικοακουστικών μέσων δεν έχει προσδιοριστεί και δεν θα παρουσιαστεί στα πλαίσια της παρούσας μελέτης. Η παραπάνω αναφορά παρουσιάζει την πρόθεση του μουσειολογικού σχεδιασμού της έκθεσης του “αστικού νοικοκυριού”

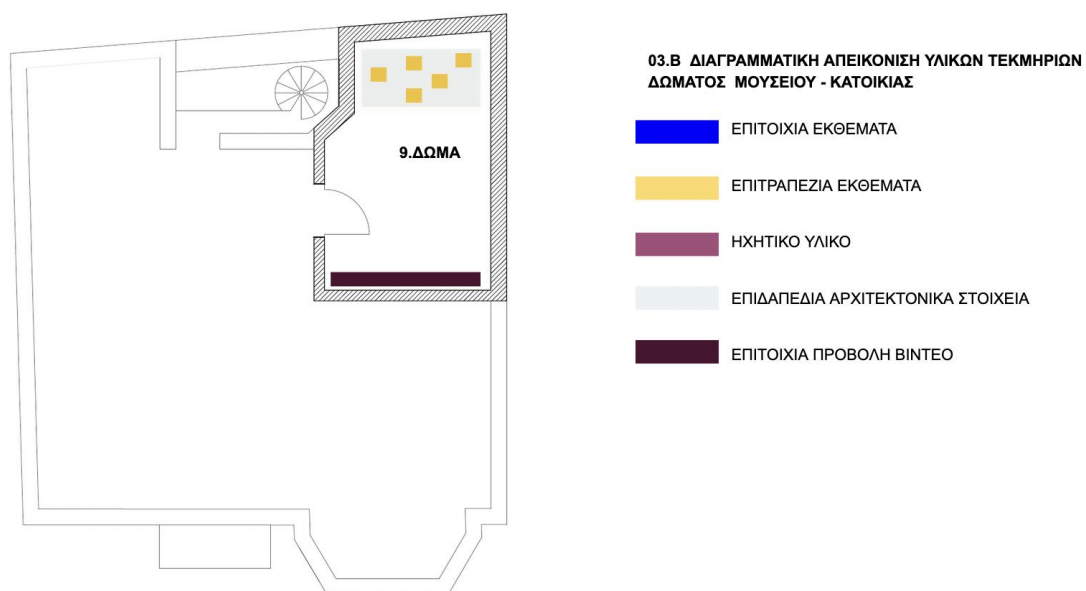
Διάγραμμα 4: Διάγραμμα χωροθέτησης υλικών τεκμηριων ορόφου

Αντίστοιχη λογική παρουσιάζει και ο σχεδιασμός του παιδικού δωματίου το οποίο περιλαμβάνει τη θεματική ενότητα *Τα εκπαιδευτικά*, προβάλλοντας την πολυδιάστατη παιδεία και εκπαίδευση των μελών της οικογένειας Α μέσα από μεγάλο όγκο σχολικών εγχειριδίων, λογοτεχνικών βιβλίων, μουσικών παρτιτουρών κοκ. Τα αντικείμενα και εδώ στο μεγαλύτερο μέρος τους τοποθετούνται ελεύθερα πάνω στο γραφείο του δωματίου, το οποίο βρέθηκε εκεί και πιθανότατα χρησιμοποιούνταν από το νεαρό μέλος της οικογένειας για κατ' οίκον εργασία. Λόγω της φύσης του υλικού (χαρτώα ύλη) στο μεγάλο μακρόστενο τοίχο του δωματίου, τον οποίο συναντά ο επισκέπτης μπαίνοντας, τοποθετούνται εκθέματα κατακόρυφα σε ανοιχτές προθήκες και ράφια. Τέλος στη γωνία του δωματίου σε άμεση συνάφεια με τα υλικά τεκμήρια των μουσικών παρτιτούρων, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα μέσα από ακουστικά και μικρό ηχητικό μηχάνημα να ακούσει ορισμένα από τα κομμάτια⁶³ τα οποία τα οποία παρουσιάζονται στις μουσικές παρτιτουρες. Το μουσικό άκουσμα εντείνει τις αισθήσεις και εισάγει ακόμα περισσότερο τον επισκέπτη στη σκηνικό του οικογενειακού βίου και της ιδιαίτερης πολιτιστικής και κοινωνικής ταυτότητας της οικογένειας Α.

⁶³ Η μαγνητοφώνηση ορισμένων κομματιών έχει εντοπίσει μέσα από ηλεκτρονικές πηγές <https://www.youtube.com/watch?v=9oR5GrW160>
https://www.youtube.com/watch?v=-ECgY_4mpoU

Προτού προχωρήσουμε στο τελευταίο δωμάτιο του μουσείου-κατοικίας, θα σταθούμε στους χώρους των χωλ που συναντώνται σε κεντρικό σημείο κάθε ορόφου, ως προθάλαμοι των βασικών δωματίων της κατοικίας, χώροι υποδοχής και μετάβασης. Τα εσωστρεφή αυτά δωμάτια τα οποία φέρουν μεγάλο κατακόρυφο άνοιγμα προς τη νότια πλευρά του ακάλυπτου της οικοδομής, επιλέγονται από την παρούσα μουσειολογική μελέτη ως σημεία διάδρασης των επισκεπτών. Αποτελούν το πέρασμα το οποίο ενώνει τα επιμέρους αρχιτεκτονικά εσωτερικά στοιχεία του κτιρίου αλλά και το σημείο στάσης του επισκέπτη στο οποίο έχει τη δυνατότητα να επεξεργαστεί τις πληροφορίες των επιμέρους θεματικών δωματίων και να εκφράσει προσωπικές του θέσεις αναφορικά με τη σύγχρονη κατοίκηση, την οικιακή σφαίρα, τα προσωπικά αντικείμενα, το δημόσιο και ιδιωτικό καθημερινό πράττειν.

Η παρουσίαση της χωροθέτησης των εκθεμάτων και των κεντρικών θεματικών ενοτήτων της έκθεσης ολοκληρώνεται στο δωμάτιο του δώματος. Αυτό βρίσκεται στον τελευταίο όροφο της κατοικίας, την ταράτσα και είναι προσβάσιμο στον επισκέπτη μέσω της μεταλλικής κυκλικής σκάλας του ακάλυπτου. Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, η χρήση της συγκεκριμένης σκάλας ήταν βοηθητική και αφορούσε κυρίως τη δράση του οικιακού προσωπικού το οποίο απασχολούσε η οικογένεια Α σε καθημερινή βάση. Ο εξωτερικός χώρος φαίνεται πως χρησιμοποιούνταν για το άπλωμα των ρούχων, (το καθαρισμα των οποίων γινόταν στο πλυσταριό του υπογείου) ενώ ο εσωτερικός ήταν είτε το δωμάτιο του οικιακού προσωπικού είτε αποθήκη και δευτερεύων χώρος της οικογένειας Α.

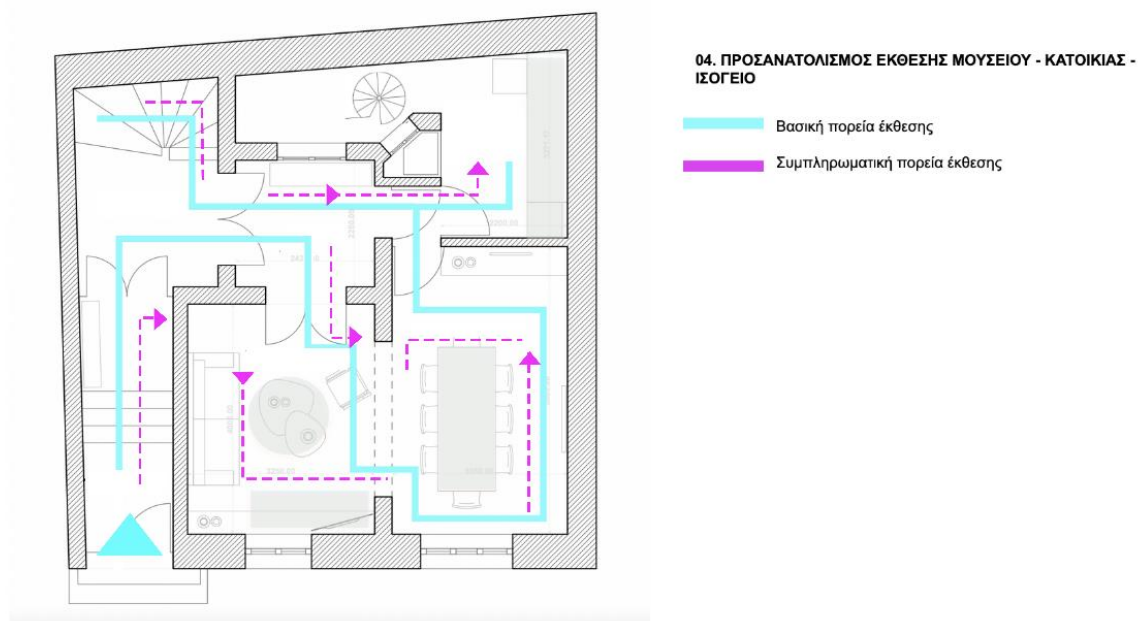

Διάγραμμα 5: Διάγραμμα χωροθέτησης υλικών τεκμηριων δώματος

Ο χώρος παρουσιάζει λιγότερο εντυπωσιακά στοιχεία από το υπόλοιπο σπίτι. Το ταβάνι δεν έχει το ύψος των υπόλοιπων χώρων, το μέγεθός του είναι μικρό, φέρει στενόμακρο άνοιγμα προς τον ακάλυπτο και πόρτα από την πλευρά της ταράτσας.

Η ροή της έκθεσης

Κεντρική ιδέα αναφορικά με τη ροή της έκθεσης και τη βασική κίνηση μέσα στο χώρο του μουσείου είναι ο επισκέπτης να περιηγείται χωρίς αυστηρά καθορισμένη πορεία σε ολόκληρη την κατοικία: ξεκινώντας από την είσοδο και τον ισόγειο όροφο μεταβαίνει σταδιακά από τους δημόσιους στους πιο ιδιωτικούς χώρους ανακαλύπτοντας αθέατα σημεία και ιστορίες οι οποίες σχετίζονται με τον καθημερινό βίο τόσο της συγκεκριμένης οικογένειας αλλά και του αστικού κατοικείν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Η διαδρομή ολοκληρώνεται στο δώμα, το οποίο αντιπροσωπεύει μουσειολογικά την έκπληξη και το στοιχείο της εξερεύνησης για τον επισκέπτη. Από εκεί θα πρέπει να κατέβει πάλι μέσω της μεταλλικής εξωτερικής σκάλας είστε στην κουζίνα του ισόγειου - για να οδηγηθεί στην έξοδο, είτε στο παιδικό δωμάτιο του ορόφου και από εκεί μέσω του εσωτερικού ξύλινου κλιμακοστασίου στο ισόγειο. Ταυτόχρονα, ο οικιακός εξοπλισμός έχει τοποθετηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργεί μια συμπληρωματική, δευτερεύουσα πορεία στην έκθεση, δίνοντας την επιλογή στον επισκέπτη να περιδιαβεί τα μεγάλα περάσματα αλλά και τις μικρές γωνίες της κατοικίας. Με αυτό τον τρόπο το κοινό αισθάνεται λιγότερο αποστασιοποιημένο, ενώ τα εκθέματα τοποθετούνται σε ένα πιο οικείο και εύληπτο μουσειολογικό πλαίσιο το οποίο ο επισκέπτης κατανοεί και ερμηνεύει ευκολότερα.

Διάγραμμα 6: Διάγραμμα ροής κίνησης ισογείου

Ολοκληρώνοντας το αρχιτεκτονικό μέρος της παρούσας μελέτης αναφέρουμε πως ο περαιτέρω σχεδιασμός του οικιακού μουσείου θα μπορούσε να συμπεριλάβει το αναλυτικό υπόδειγμα μια θεματικής ενότητας το οποίο θα περιλαμβάνει τα ακριβή υλικά τεκμήρια και τον οικιακό εξοπλισμό προς έκθεση, προτάσεις του οπτικοακουστικού υλικού που θα τα συνοδεύει, το εισαγωγικό κείμενο της ενότητας καθώς και λεπτομέρειες μελέτης φωτισμού και σχεδιασμού ενδεχόμενων προθηκών. Η αρχιτεκτονική επίλυση της έκθεσης “αστικού νοικοκυριού” αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης από μόνη της. Το παρόν κεφάλαιο προσπαθεί να παρουσιάσει ευκρινέστερα τα υλικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής της κατοικίας και να δώσει γενικούς κατευθυντήριους άξονες του σχεδιασμού ενός μουσείου μέσα σε αυτή.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα διπλωματική εργασία προσπάθησα μέσω της μελέτης υλικών τεκμηρίων να παρουσιάσω την καθημερινή ζωή της οικογένειας Α, να εντοπίσω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αστικής ταυτότητας της και να συγκεντρώσω τα κομμάτια της έρευνας σε ένα μουσειολογικό σκελετό ο οποίος αποτελεί τη δομή της έκθεσης του «Αστικού Νοικοκυριού» στο οικιακό μουσείο της οδού Αγαθουπόλεως 65Α. Το πρώτο και δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας εστιάζουν στη μουσειολογική μελέτη η οποία επιχειρεί να καταγράψει το σύνολο των προς έκθεση τεκμηρίων, να προβάλει ιστορίες οι οποίες πηγάζουν από τα οικιακά-προσωπικά αντικείμενα και μέσα από αυτές να αναδείξει νοήματα και πρακτικές κατοίκησης. Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη καταπιάνεται με ζητήματα διάπλασης κοινωνικών και πολιτιστικών ταυτοτήτων των μελών της οικογένειας Α κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα, όπως η εκπαιδευτική τους δραστηριότητα, οι καλλιτεχνικές και αισθητικές τους προτιμήσεις, καθώς και στις σχέσεις οι οποίες δημιουργούνται μεταξύ των υποκειμένων και των αντικειμένων στο καθημερινό οικιακό πράττειν. Τα μέλη της οικογένειας Α εντάσσονται σε μια αμιγώς αστική τάξη υψηλού βιοτικού επιπέδου. Οικονομική ευμάρεια, συνεπακόλουθη κοινωνική αναγνώριση και ιδιαίτερη πολιτιστική έκφραση είναι χαρακτηριστικά τα οποία φέρνουν στην επιφάνεια τα συμπεράσματα του δύο αυτών κεφαλαίων κεφαλαίου.

Στο επόμενο κεφάλαιο προσπάθησα να εστιάζω σε ευρύτερα μουσειολογικά ζητήματα οικιακών μουσείων, εντοπίζοντας εργαλεία και πρακτικές τις οποίες χρησιμοποιούν αυτά τα μουσεία ως ζωντανό πολιτιστικό πυρήνες οι οποίοι ενθαρρύνουν τη συμμετοχικότητα, την κοινωνική συμπερίληψη και την πολυφωνία στα χωρικά τους πλαίσια. Ένα ακόμα σημείο το οποίο κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί στα συμπεράσματα της έρευνας μου είναι πως όταν ξεκίνησα την αναζήτηση κατάλληλης βιβλιογραφίας και σχετικών παραδειγμάτων οικιακών μουσείων προέκυψε αμηχανία και μεγάλη δυσκολία. Πλειονότητα αυτών των παραδειγμάτων αφορά κυρίως ιστορικά πρόσωπα τα οποία αποτελούν μειοψηφία του πληθυσμού και μη αντιπροσωπευτικό δείγμα της μελέτη του καθημερινού τρόπου ζωής των μεσαίων αστικών στρωμάτων, την οποία επιχειρώ να προσδιορίσω μέσα από την έρευνα μου. Στα συμπεράσματα φαίνεται πως το οικιακό μουσείο αποτελεί ένα πολύ ξεχωριστό πολιτιστικό οργανισμό μέσα από τον οποίο ο επισκέπτης νιώθει οικειότητα να εκφράσει τη γνώμη του και να συμμετέχει στη δημιουργία σύγχρονων εθνικών ταυτοτήτων. Η οικιακή σφαίρα, και η σχέση των ανθρώπων με τα υλικά τεκμήρια αυτής αποτελούν οικουμενικά ζητήματα τα οποία

αντανακλούν προσωπικές ιστορίες, μνήμες και βιωμένες εμπειρίες των υποκειμένων. Ολοκληρώνοντας, σκοπός του τελευταίου της εργασίας μου δεν είναι τόσο να παρουσιάσει μια λεπτομερή αρχιτεκτονική επίλυση ενός οικιακού μουσείου στην Κυψέλη. Αυτό που επιχειρώ μέσα από την μεταφορά της μελέτης από θεωρητικό σε πρακτικό επίπεδο είναι να αποδείξω πως ακόμα και οι μικρές αυτοσχέδιες ιδέες ενός ατόμου ή μιας μικρής κοινωνικής ομάδας στα χωρικά πλαίσια της γειτονιάς (πρακτική από κάτω προς τα πάνω) διαθέτουν τη δυναμική να πραγματοποιηθούν και να επιφέρουν σημαντική συλλογική ενδυνάμωση, κοινωνική εξέλιξη και πολιτιστική πρόοδο.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Γιαλούρη,Ε.(2012). *Υλικός πολιτισμός - Η ανθρωπολογία στη χώρα των πραγμάτων*.Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρα.

Γιαννακόπουλος, Α. (2016). *Ο αθλητισμός και η φυσική αγωγή στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1967-1974* (διδακτορική διατριβή).Κομοτηνή:Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ), <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/38130?lang=el#page/1/mode/2up>

Δελγιαννίδης, Κ. (2001). *Η περιγραφή του χώρου της κατοικίας στην Ελλάδα 1950 - 70, σύμφωνα με τα μικρομεσαία αστικά πρότυπα, όπως τα κατέγραψε και πρόβαλε ο ελληνικός κινηματογράφος: μελέτη του τρόπου συγκρότησης του οικιακού χώρου ως υλοποιημένου αποτυπώματος δράσεων, που αναπτύσσουν τα υποκείμενα* (διδακτορική διατριβή). Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/13082>

Ζερμπούλης, Μ. (2019). *Ανάμεσα στις τάξεις: Εννοιολογήσεις και πρακτικές του μικροαστισμού στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη* (Διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
https://www.academia.edu/42015972/Moving_between_the_social_classes_neighbourhood_life_style_and_everyday_practices_in_post-war_Thessaloniki

Τσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ.(2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας - Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση* [ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5826>

Καρυνίδης,Ν.Δ.(2008). *Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας*.Αθήνα: Παπασωτηρίου

Κύρτσης, Α.(1994). “Πολιτισμικές και ιδεολογικές εκφράσεις της μετεμφυλιοπολεμικής νεωτερικότητας”. Από το 4ο Επιστημονικό Συνέδριο “Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967)”, Αθήνα, Νοέμβριος 1993.

Λαδα, Σ. (2009). *Μετα-τοπίσεις: Φύλο, διαφορά και αστικός χώρος*. Αθήνα: Futura

Λάππα, Μ. (2016). *Η σύγχρονη ελληνική οικογένεια ως άτυπος μηχανισμός κοινωνικής πολιτικής*. (διπλωματική εργασία). Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

<https://amitos.library.uop.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/5175/%CE%9B%CE%AC%CF%80%CF%80%CE%B1%20%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%BD%CE%B1%20%CE%B4%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Μάρτος, Δ. (2005). *Αθήνα πρωτεύουσα του νέου ελληνικού κράτους. Πολιτική, ιδεολογία και χώρος* (διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14849?lang=el#page/1/mode/2up>

Μυλωνάς, Κ. & Ξανθοπούλου Χ. (2007). Η μέτρηση του κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου: μια εναλλακτική μεθοδολογική και στατιστική προσέγγιση. *Ψυχολογία*, 14(1), 76-95.

Νικολακάκης, Μ. (2013). *Τουρισμός και Ελληνική κοινωνία την περίοδο 1945-1974* (διδακτορική διατριβή). Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/33125>

Παραδείση, Μ. (2002). Η γυναίκα στην ελληνική κομεντί. Δ. Λεβεντάκος & Ε. Καψωμένος & Α. Καρτάλου στο *Ξαναβλέποντας τον παλιό ελληνικό κινηματογράφο* (σ. 112-128). Αθήνα: Εταιρεία Ελλήνων Σκηνοθετών

Ποταμιάνος, Ν. (2011). *Η παραδοσιακή μικροαστική τάξη της Αθήνας: μαγαζάτορες και βιοτέχνες 1880-1925* (διδακτορική διατριβή). Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/30565?lang=el#page/1/mode/2up>

Σελέκου, Ο. (1998). *Η Καθημερινότητα μιας αστικής οικογένειας στην Αθήνα: Η οικογένεια του τραπεζίτη Στέφανου Φραγκιάδη*. (διδακτορική διατριβή). Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11293?lang=el#page/1/mode/2up>

Σταμπούλογλου, Μ.(2019). *Ανάλυση του κλάδου των τυχερών παιχνιδιών στην Ελλάδα με ιδιαίτερη αναφορά στην ΟΠΑΠ Α.Ε* (διπλωματική εργασία) Χίος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
<https://hellenicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/>

Τσερίκης,Π.(2015). *Προς μια κοινωνιολογία του έντεχνου λαϊκού: οι απαρχές και οι σημασίες του είδους*.Κέρκυρα:Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/35685>

Τσουκαλάς,Κ.(2006). *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*,Αθήνα:Θεμέλιο

Beaton,R.2020.*Ελλάδα: βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους* (μετάφραση Μενέλαος Αστερίου).Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη(το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2019)

Ξενογλωσση

Cieraad,I. (2002) “*Out of my kitchen! Architecture, gender and domestic efficiency*”. *The Journal of Architecture*, 7:3, 263-279

Douglas, M.(1991). *The Idea of a Home: A Kind of Space. Social Research*, 58(1), 287–307.
<http://www.jstor.org/stable/40970644>

F.W Pethick Lawrence(ed), “*The Trial of the Suffragette Leaders*” (London, The Woman’s Press, 1909), στο Noble et al., *Western Civilization. The Continuing Experiment*, τ. ΙΙ, 4η εκδ., Houghton Mifflin Co., 2005, σ. 898.

Hayden,D.(1981).*The Grand Domestic Revolution: a history of geminist designs for american homes, neighborhoods, and cities*.Cambridge:MIT Press

Kinchin,J.& O’Connor,A.(2011).*Counter Space: Design and the Modern Kitchen*.New York:MoMA

McDaniel Tarver,G.(2014).*Liberating History: New Museography at the Casa Museo Quinta de Bolívar*,” *The International Journal of the Inclusive Museum* , 4, 53–65

Miller,D.(1987),*Material Culture and Mass Consumption*,Blackwell:Οξφόρδη

Thian, H. J. (2016). Fostering relationships through a co-creative exhibition. *The International Journal of the Inclusive Museum*, 10(1), 51–62. <https://doi.org/10.18848/1835-2014/cgp/v10i01/51-62>

Παράρτημα

***1. ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ - Η κατοικία στην οδό
Αγαθουπόλεως 65 Α***

01. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΓΑΜΟΥ ΖΕΥΓΟΥΣ Α

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

02.ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ ΑΓΑΘΟΥΠΟΛΕΩΣ 65 Α

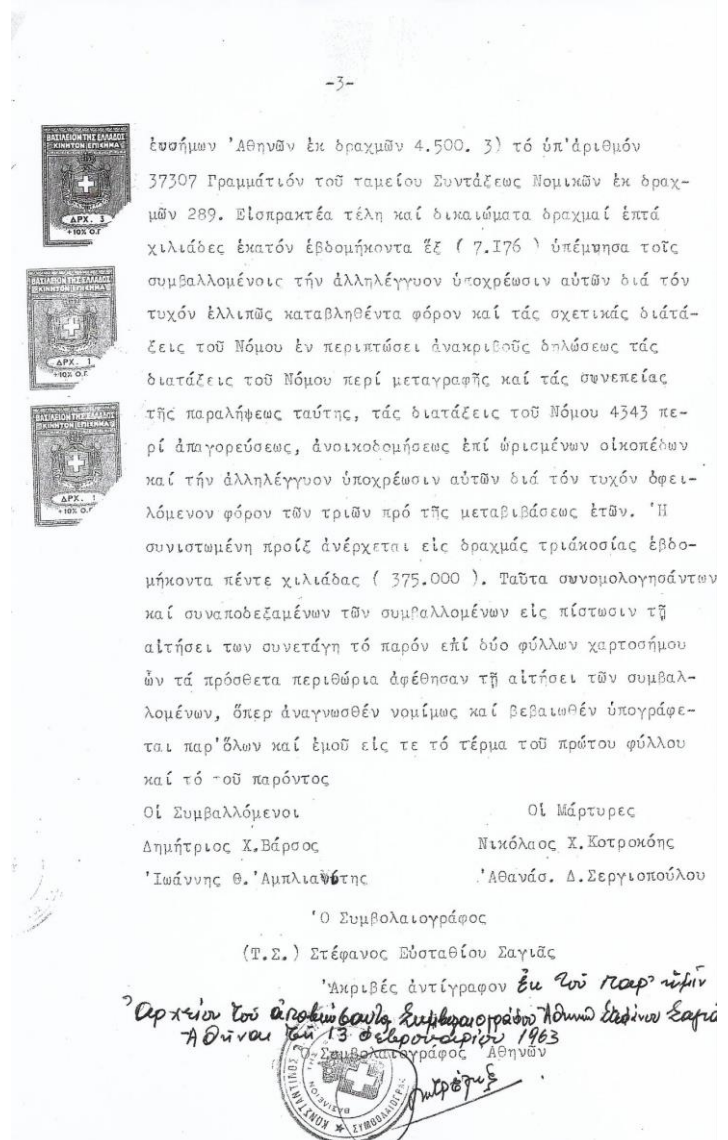
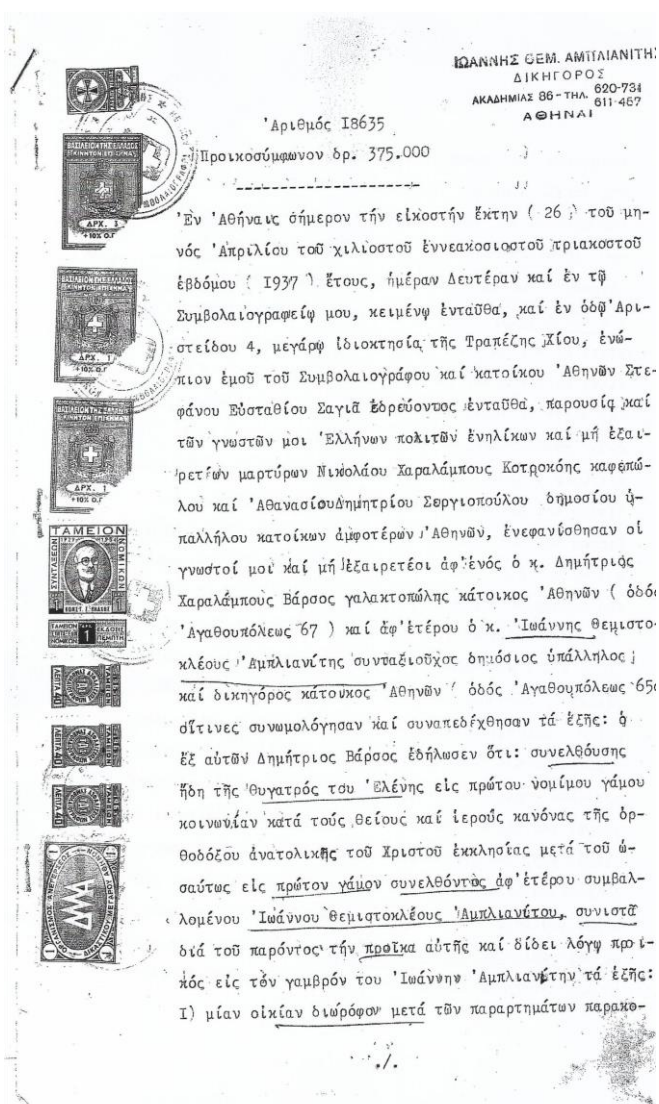
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΘΗΝΑ ΕΤΟΣ: 1937

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

03.ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

04.ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:

ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Σ. ΚΑΡΚΑΝΙΑΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΥΛΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

05.ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:

ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

2.

ΚΑΘΙΣΤΙΚΟ - *Κουμ Καν και τσάι*

06. ΜΠΛΟΚ ΚΟΥΜ ΚΑΝ

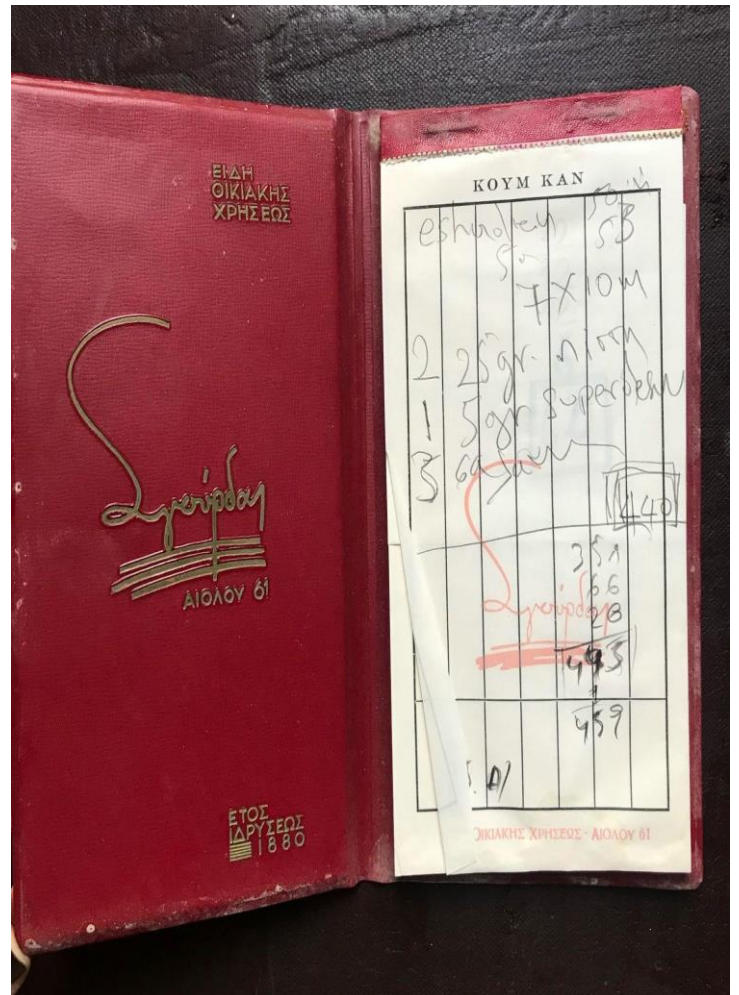
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

07. ΠΙΑΤΟ ΤΣΑΓΓΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΚΕΡΑΜΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

08. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: 1952

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

09. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ Η ΜΑΧΗ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟΣ

ΕΤΟΣ: 1944

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Η ΜΑΧΗ

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΕΛΛ. (ΕΝΩΣΗ ΛΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ)

Περίοδος Β' Χρόνος φ.κ. 'Αρ. φύλλου 57. 'Αθήνα, Παρασκευή 10 Νοεμβρίου 1944. Τμήτ. 20.00.

ΕΠΕΤΥΧΕ Η ΣΤΑΒΕΡΟΠΟΙΗΣΗ

'Η νέα δραχμή απέκτησε άμεγρος τη γενική εμπιστοσύνη

ΑΙΣΙΟΠΡΟΣΩΠΙΑ ΑΠΟΛΥΤΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙ
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...

ΤΟ ΜΕΘΕΝ ΣΤΑΒΕΡΟ ΝΟΜΙΣΜΑ
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...

ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...

Η ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ ΤΟΥ ΡΙΜΙΝΙ

ΠΑΡΕΛΑΣΕ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΘΗΝΑ

... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...

Η άντεδνική δημαγωγία των παλααιοκομματικών

... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...

Τό 'Υπουργικό Συμβούλιο διαπίστωσε ότι ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΥΠΗΡΞΕ συμφωνία ανάμεσα στο ΕΑΜ και τη Βουλγαρική Κυβέρνηση. 'Ο λαός τό ήξαισε. Μά πόσες φορές δά χρειασαθεί νά διαψευσθεί ή αντίδρατική δημαγωγία;

'Ο λαός υποδέχθηκε με ένθουσιασμό τό εξημεμένα παιδιά τού

Ο Χίτλερ υποφέρει από νευρική κρίση

... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...

Οι ομίονοι θαλάσσιου ζήτηγυ και ρεξτά

... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...
... η οποία είναι η βάση της εμπιστοσύνης...

10.ΜΠΟΥΚΑΛΙ ΠΟΤΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

11.ΠΑΓΟΘΗΚΗ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

12. ΣΕΤ ΦΛΥΤΖΑΝΙ ΚΑΙ ΠΙΑΤΟ ΚΑΦΕ

ΥΛΙΚΑ: ΠΟΡΣΕΛΑΝΗ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

13. ΠΙΑΤΟ ΓΛΥΚΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

14. ΠΙΑΤΟ ΓΛΥΚΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

3.

ΤΡΑΠΕΖΑΡΙΑ - Κυριακάτικο Γεύμα

15. ΔΙΣΚΟΣ ΣΕΡΒΙΡΙΣΜΑΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

16. ΠΙΑΤΟ ΑΠΟ ΣΕΤ ΣΕΡΒΙΤΣΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΚΕΡΑΜΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΓΛΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

17. ΚΑΡΑΦΑ ΚΡΑΣΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

18. ΠΟΤΗΡΙ ΠΟΤΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

19. ΠΟΤΗΡΙ ΠΟΤΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

20. ΠΟΤΗΡΙ ΠΟΤΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

21. ΠΟΤΗΡΙ ΠΟΤΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

4.

KOYZINA - *Baking Powder*

22. ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: 1960

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

New "Sculptured Sheer Look" makes this the most feminine refrigerator ever!

1960 FRIGIDAIRE Super

Melpades 14500

Refrigerator Model S-9-60

**QUALITY COMES FIRST
EVEN IN THIS SPACE-SAVING
SUPER FRIGIDAIRE REFRIGERATOR**

Only 24-inches wide. Yet, this roomy 9 cubic foot Super Model is packed with the quality appointments and workmanship that only Frigidaire offers. You'd expect to pay far more than the low, low price tag this refrigerator carries. But here's a genuine bargain buy: luxury features, plus a price any budget will allow!

Enjoy Frigidaire quality features... and feel like a queen!

23. ΣΚΕΥΟΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

24. ΣΚΕΥΟΣ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ ΤΣΑΓΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΒΕΤΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

25. ΣΚΕΥΟΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

26. ΜΠΟΥΚΑΛΙ ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΓΥΑΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΕΛΛΑΔΑ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

27. ΚΟΥΤΙ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

28. ΚΟΥΤΙ ΜΠΙΣΚΟΤΑ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΕΛΛΑΔΑ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

29. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗΣ

ΥΛΙΚΑ: ΞΥΛΙΝΟ/ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

30. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ/ΕΥΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

31. ΚΟΥΤΙ ΠΑΓΩΤΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΠΛΑΣΤΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

32. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ

ΥΛΙΚΑ: ΠΛΑΣΤΙΚΟ/ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ/ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

33. ΧΑΡΤΙ ΠΕΡΙΤΥΛΙΓΜΑΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

5.

ΣΚΑΛΑ - Τα μεγάλα ταξίδια

34. ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΟ

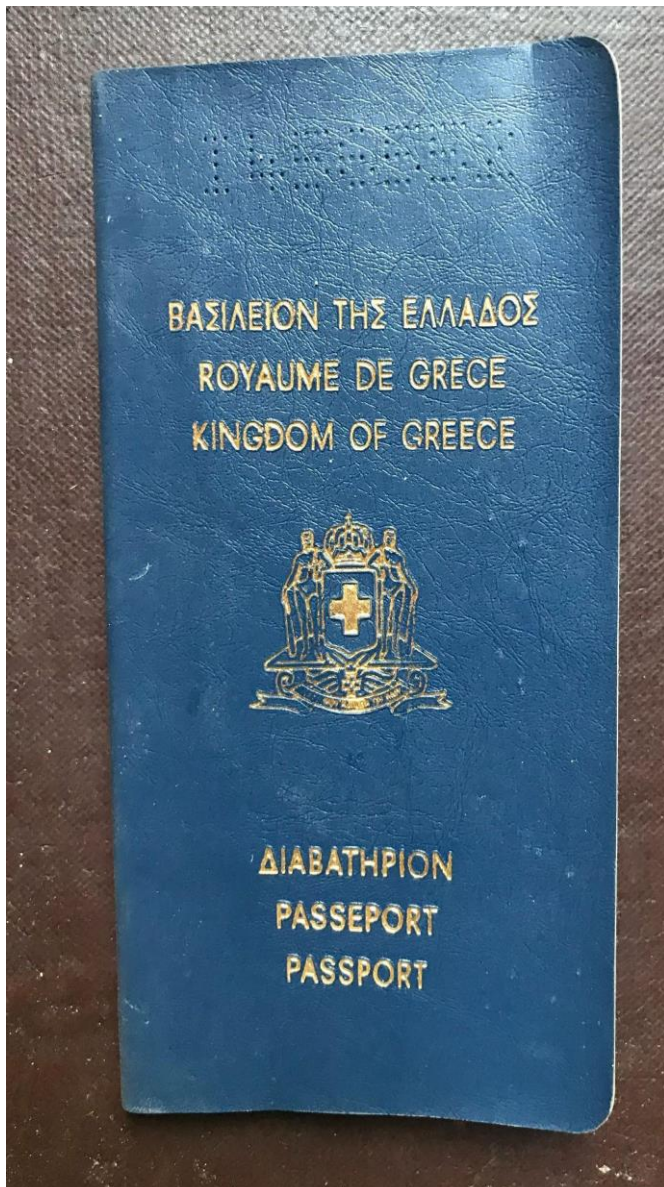
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

35. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΔΕΛΤΙΟ ΑΠΟΣΚΕΥΩΝ

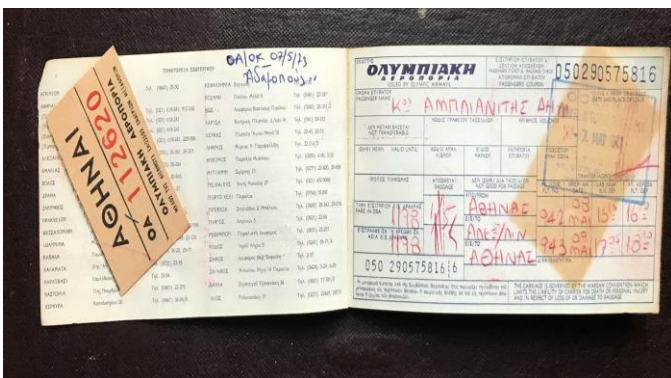
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1973

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

36. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

37. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

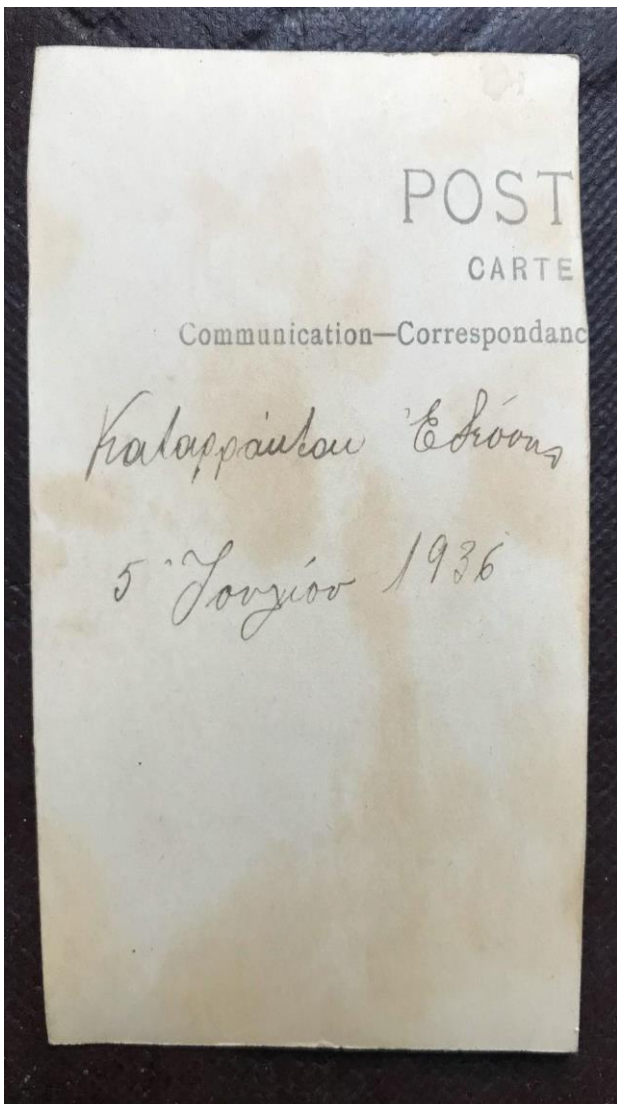
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΕΥΣΣΑ

ΕΤΟΣ: 1936

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

38. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

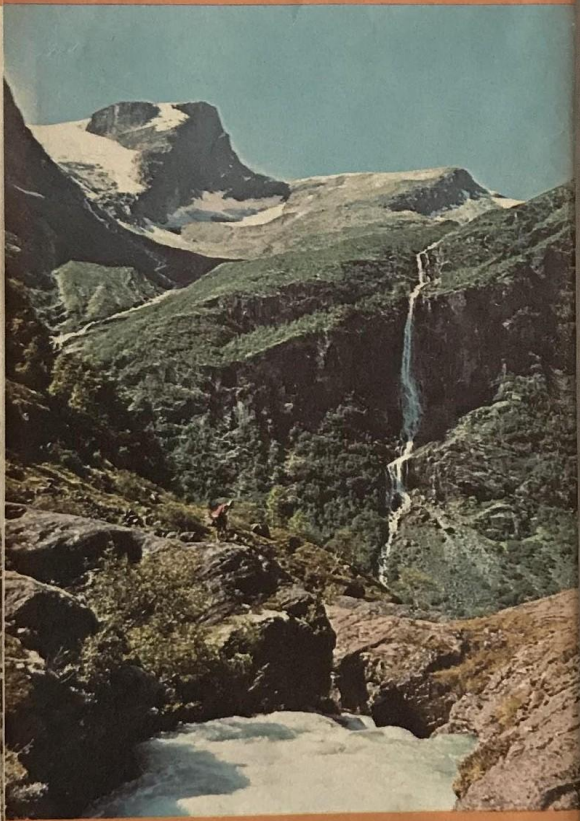
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΝΟΡΒΗΓΙΑ

ΕΤΟΣ: 1961

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

HOLIDAYS IN
Norway

Printed in Norway 1961 by Emil Moestue A.s, Oslo.

39. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

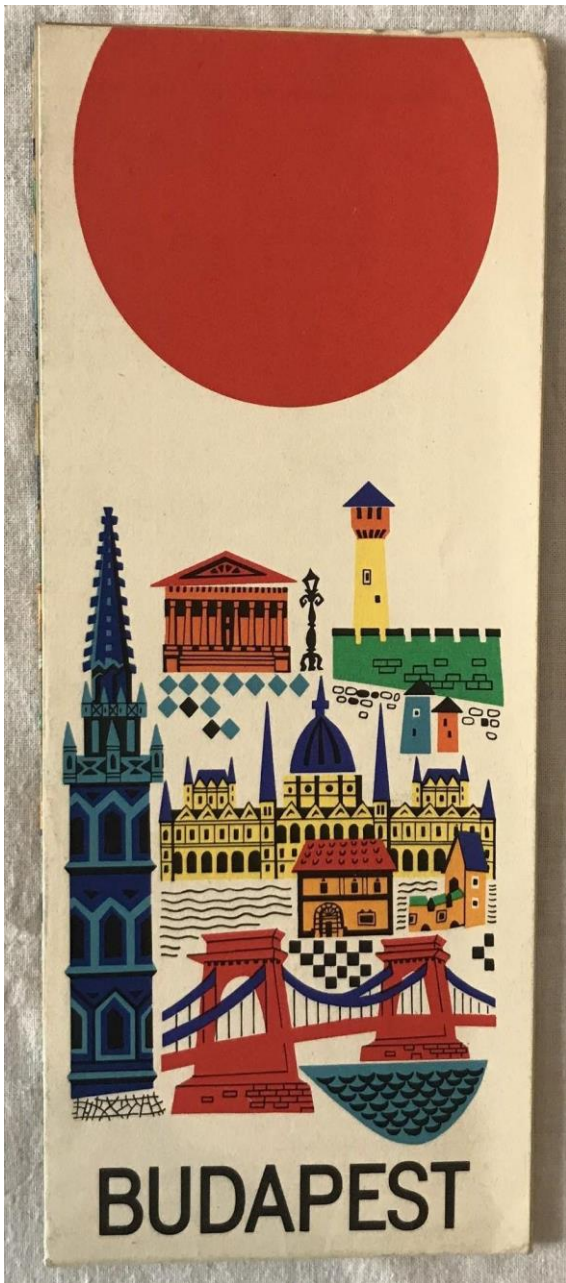
ΤΟΠΟΣ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗ

ΕΤΟΣ:

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

40. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟ ΑΛΜΠΟΥΜ

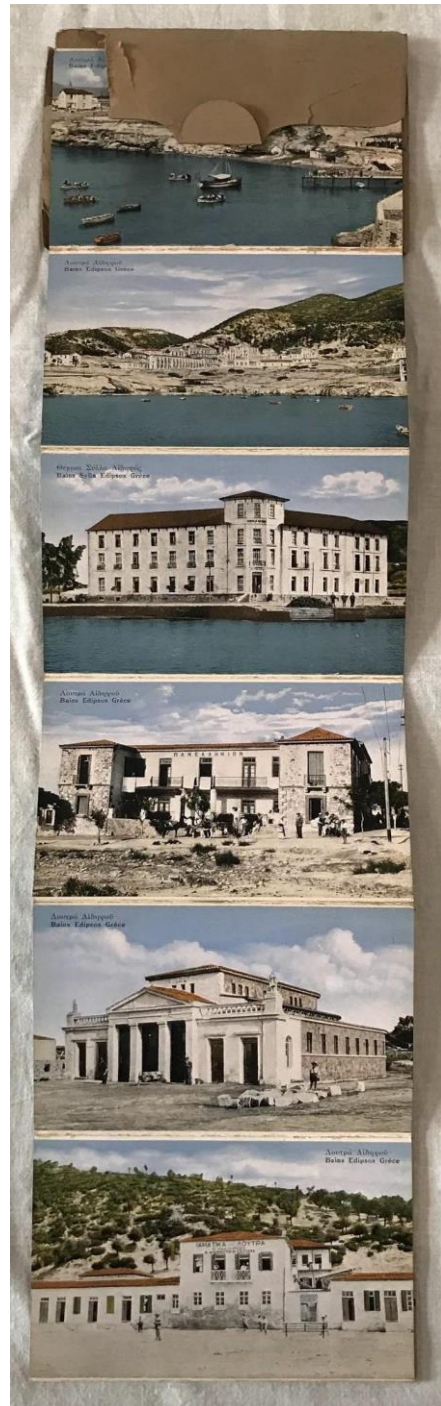
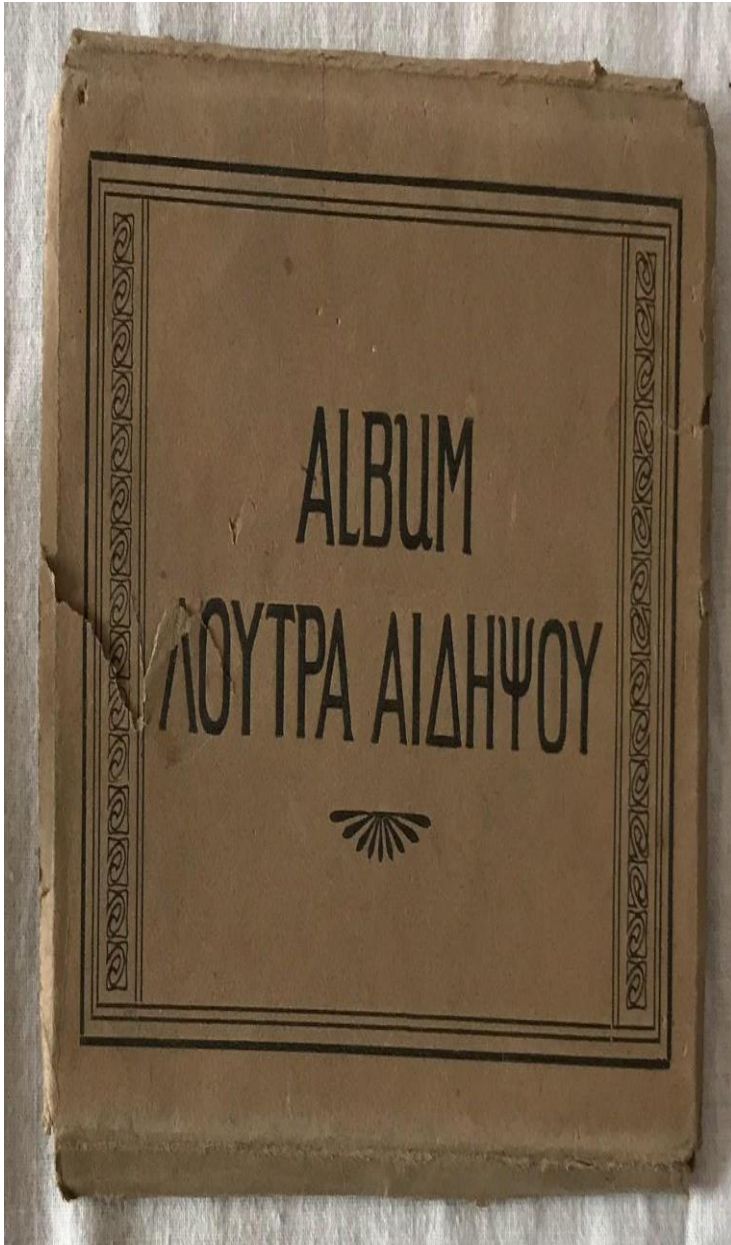
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

41. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΓΑΛΛΙΑ ΕΤΟΣ: 1952

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

LA REVUE D'ATHENES

SOMMAIRE

- LES ÉLECTIONS EN GRÈCE
- ORIENT, TERRE PROMISE
par OBSERVATOR
- L'EST DE L'EUROPE
par LÉON MACCAS
- ESTURGEONS, NATIONALISME,
M.V.D. & C'...
- par J.-M. DE MOREUIL
- CARNET DE ROUTE BALKANIQUE
par ARMAND GASPARD
- RETOUR A LA FEODALITÉ
par J.-M. ORANAIS
- L'ÉNERGIE ÉLECTRIQUE EN GRÈCE
- LETTRES DE L'ÉTRANGER
- CARNET ATHÉNIEN
- PEINTRES, SCULPTEURS ET GRA-
VEURS DE GRÈCE
par TONY SPITERIS

NOVEMBRE 1952

42. ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ

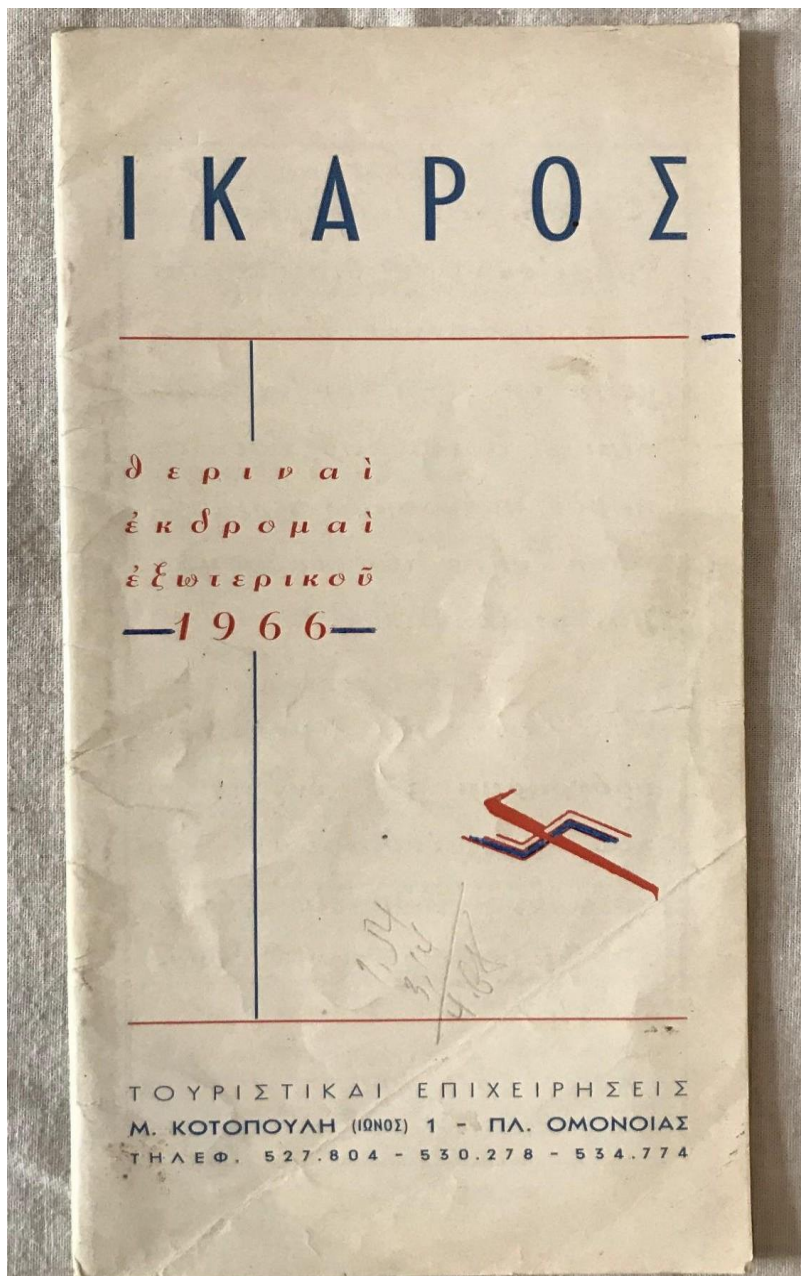
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1966

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

43. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

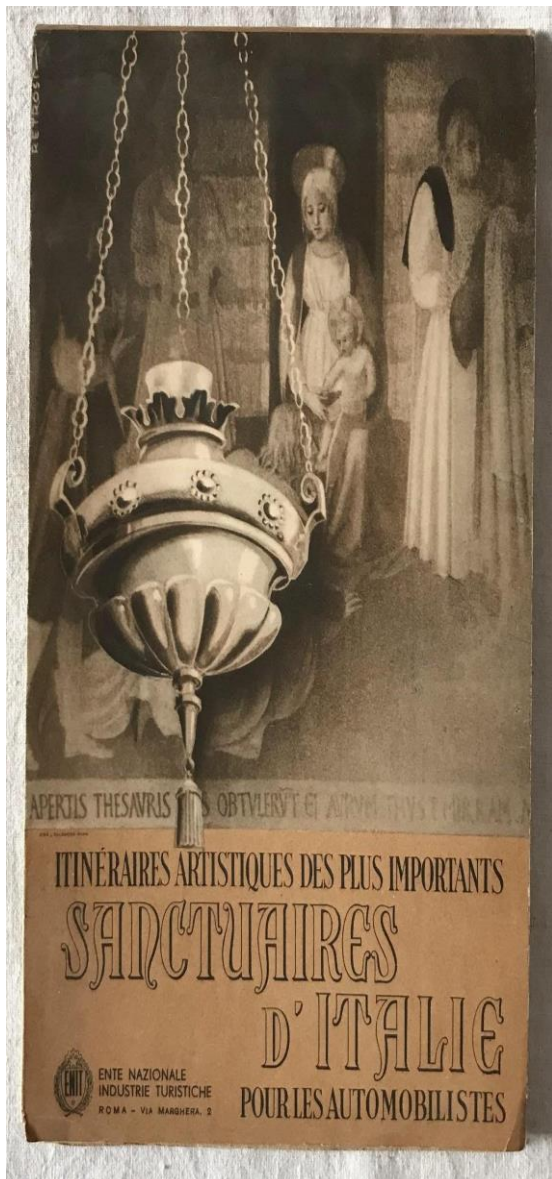
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΙΤΑΛΙΑ

ΕΤΟΣ:

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

44. ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

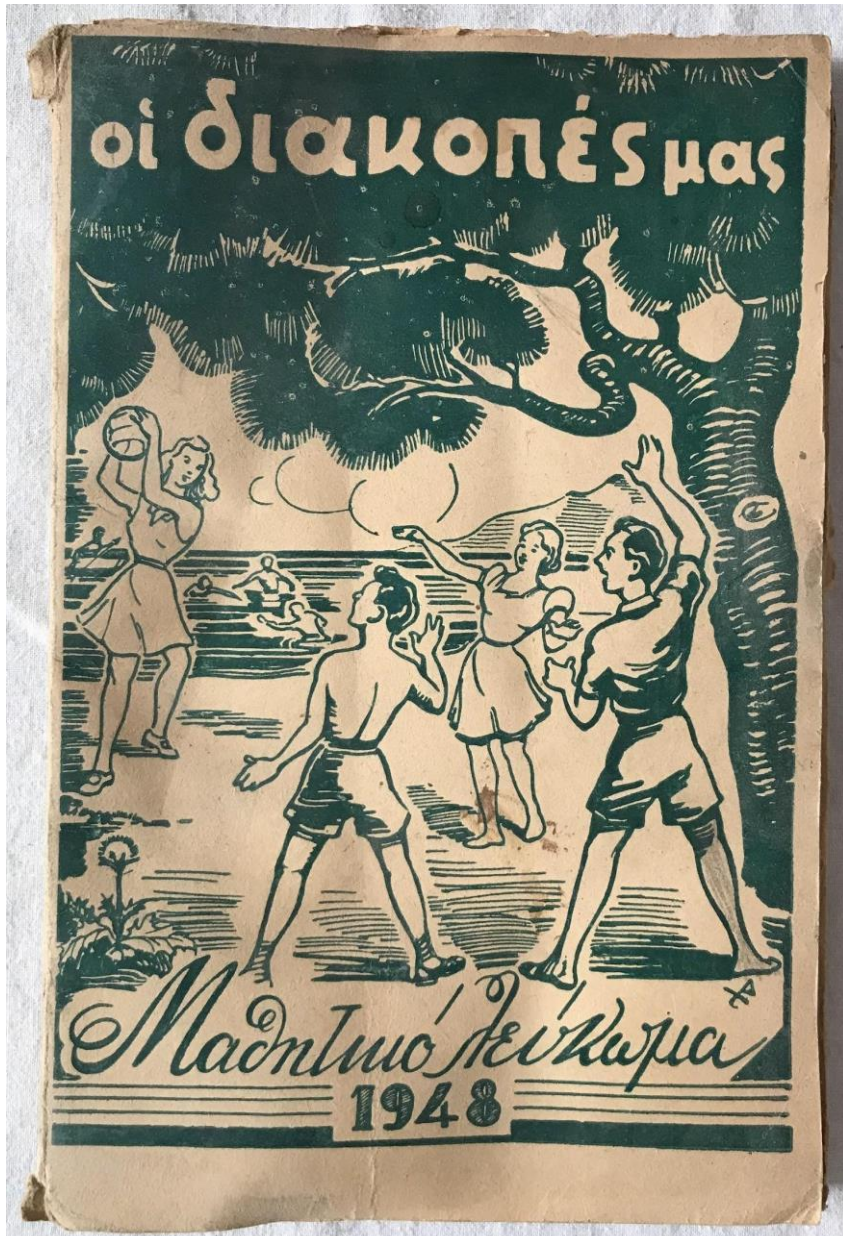
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1948

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

45. ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

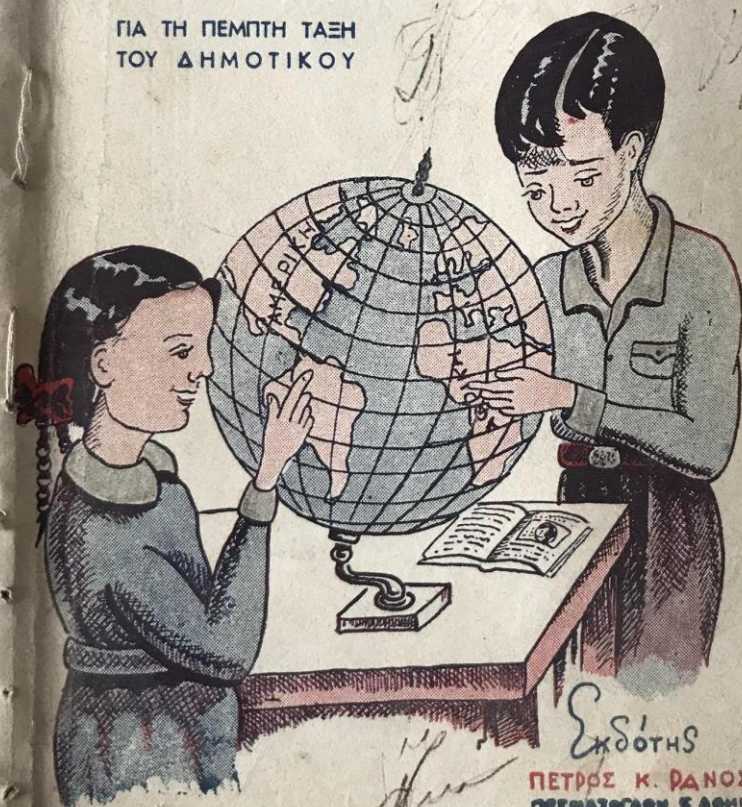
ΕΛΛΑΔΑ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Α. ΚΟΝΤΟΜΑΡΗ - Α. ΜΠΑΜΠΑΛΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ

ΓΙΑ ΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΤΑΞΗ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Εκδότης
ΠΕΤΡΟΣ Κ. ΡΑΝΟΣ
ΠΡΩΤΑΤΟΛΟΥ 5 ΑΘΗΝΑΙ

46. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

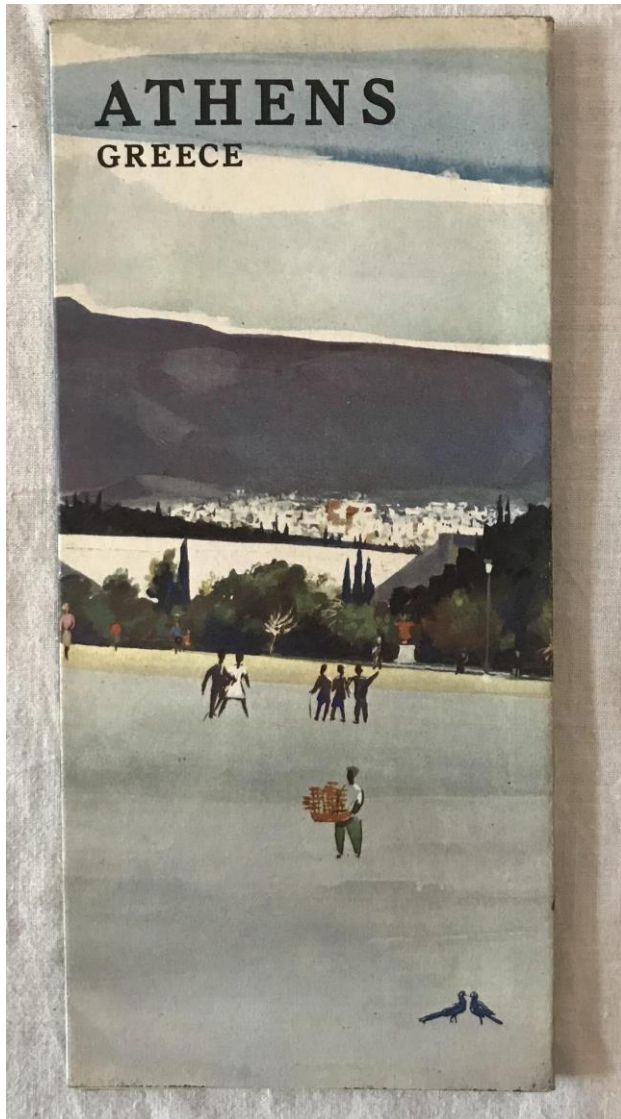
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ:

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

47. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Alfred Bauch

PELZE

Regen- und Sportmäntel
Lederbekleidung

München · Brienerstraße 8 · Tel. 26460
auch Ludwigshafen

Aus unserer Pelzabteilung

Alfred Bauch

FURS

Rain- and Leather-clothing

München · Brienerstraße 8 · Tel. 26460
auch Ludwigshafen

Unsere Rundfahrten mit bequemen Aussichtsbussen bieten einen wesentlichen Überblick über Bayerns Hauptstadt und zeigen, daß München eine große Zahl von Sehenswürdigkeiten besitzt und daß auch die reizvolle Eigenart dieser Stadt erhalten geblieben ist, wiewohl der Krieg manche Veränderungen des Stadtbildes verursacht hat.

Geprüfte, sprachkundige Fremdenführer geben während der Fahrt ausführliche Erklärungen.

Our conducted tours in comfortable sight-seeing coaches bear eloquent proof to the fact that Munich presents a large number of interesting sights and that the special features of this town have not been obliterated, in spite of the wounds World War II has inflicted. The conducted tours will convey a comprehensive and impressive portrayal of the Bavarian Metropolis.

Nos tours circulaires en autocars de luxe vous montreront que malgré les blessures de la guerre, Munich vous offre toujours une quantité énorme de curiosités et de chefs-d'œuvres de l'art et de la culture et que la ville a conservé son atmosphère particulière. Les explications sont données par des guides licenciés parlant français et anglais.

Rundfahrten

Abfahrtsstelle: Bahnhofplatz (zwischen Kaufhaus Harter und Telegraphenamt) — Lusenstraße — Eisenstraße — Lenbachplatz — Kästnerhaus — Wittelsbacherbrunnen — Maximiliansplatz — Max-Josef-Straße — Karolinenplatz mit Obelisk — Königsplatz — Glyptothek — Neue Staatsgalerie — Propyläen — Stellingstraße — Amalienstraße — Akademiestraße — Akademie der bildenden Künste — Ludwig — Singapur — Universität — Ludwigskirche — Staatsbibliothek — Prinzregentenstraße — Franz-Karl-Palais — Englischer Garten — Haus der Kunst — Bayerisches Nationalmuseum — Schackgalerie — Friedensengel — Isarbrunnen — Wilhelmsplatz — Maximiliansstraße — Maximiliansplatz (Sitz des Bayer. Landtages) — Denkmal König Max II. — Regierung von Oberbayern — Museum für Völkerkunde — Schauspielhaus — Max-Joseph-Platz — Nationaltheater — Residenztheater — Residenzstraße — Residenz — Obersonnenplatz — Feldherrnhalle — Theatinerkirche — Marienplatz — Neues Rathaus — Altes Rathaus — Peterskirche — Rindmarkt — Heiliggeistkirche — Isartor — Ludwigbrücke — Deutsches Museum — Corneliusbrücke — Gärtnerplatz — Gärtnerplatz-Theater — Viktualienmarkt — Blumen- und Gemüsemarkt — Hochhaus — „Feldmarschall-Rathaus“ — Marienplatz-Theater — Sendlingerplatz mit Brunnen — Beethovenstraße — Klinikviertel der medizinischen Fakultät d. Universität — Kaiser-Ludwig-Denkmal — Theaterschwabing mit Bavaria und Ruhmeshalle — Ausstellungsgelände — St. Paulskirche — Schwabthalerstraße — Sonnenstraße — Karlsplatz.

Schluß der Rundfahrt am Bahnhofplatz.

48. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ

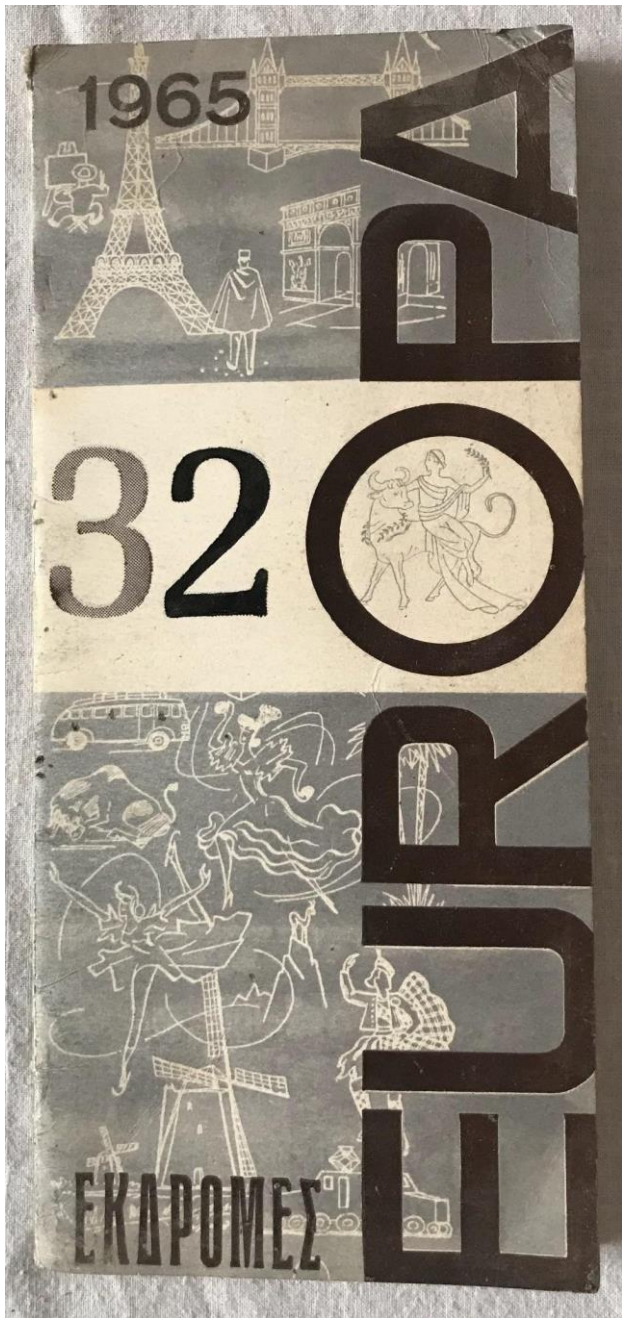
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

EUROPA

Πάντοτε
ένα
εύχρηστο
και
πολιτισμένο ταξίδι
ποιότητας

EUROPA
ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΑΞΙΔΙΩΝ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΛΕΩΦ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 64
ΤΗΛ. 622.404-623.592
TELEX. 55-40
ΑΘΗΝΑΙ

Τυπογραφείο Γ. Ι. Γερομεριάτη, Γ' Σεπτεμβρίου 19, Τηλ. 536.411

49. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

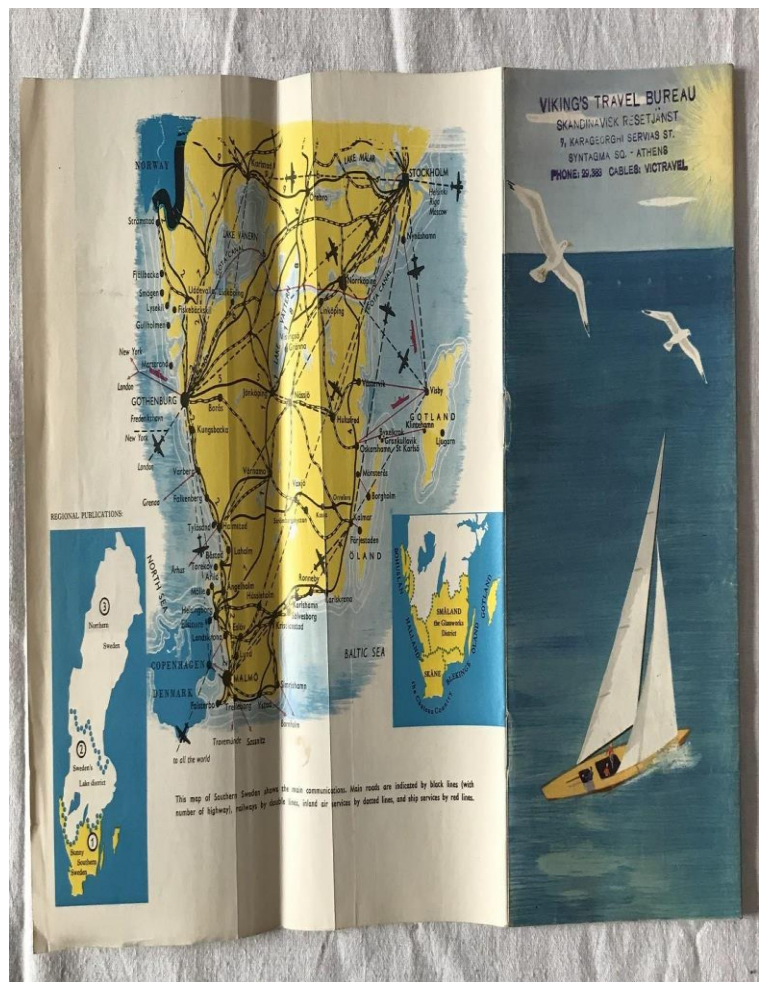
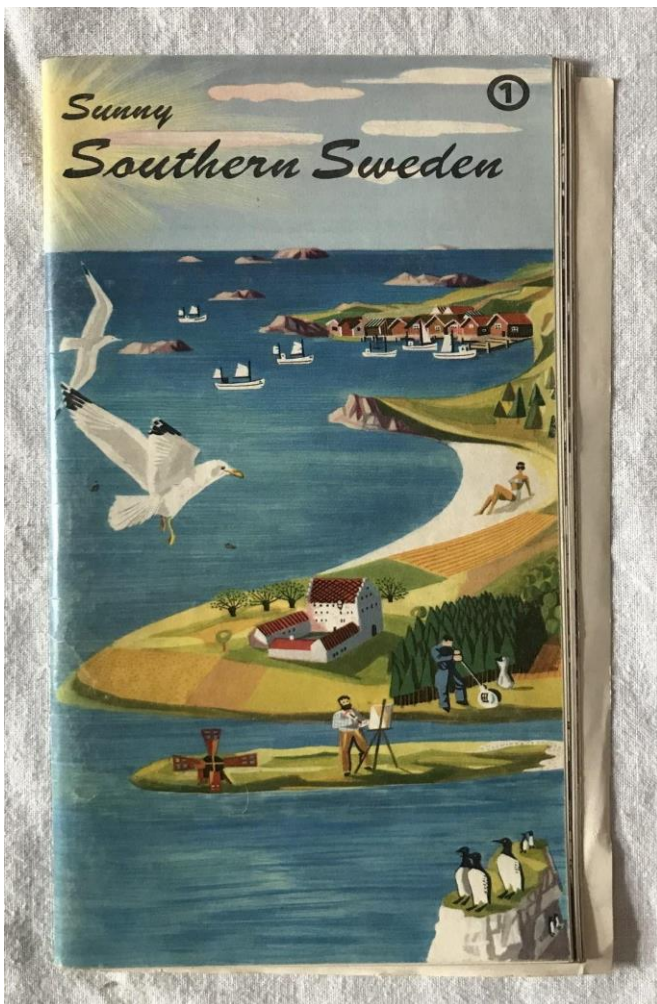
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

50. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

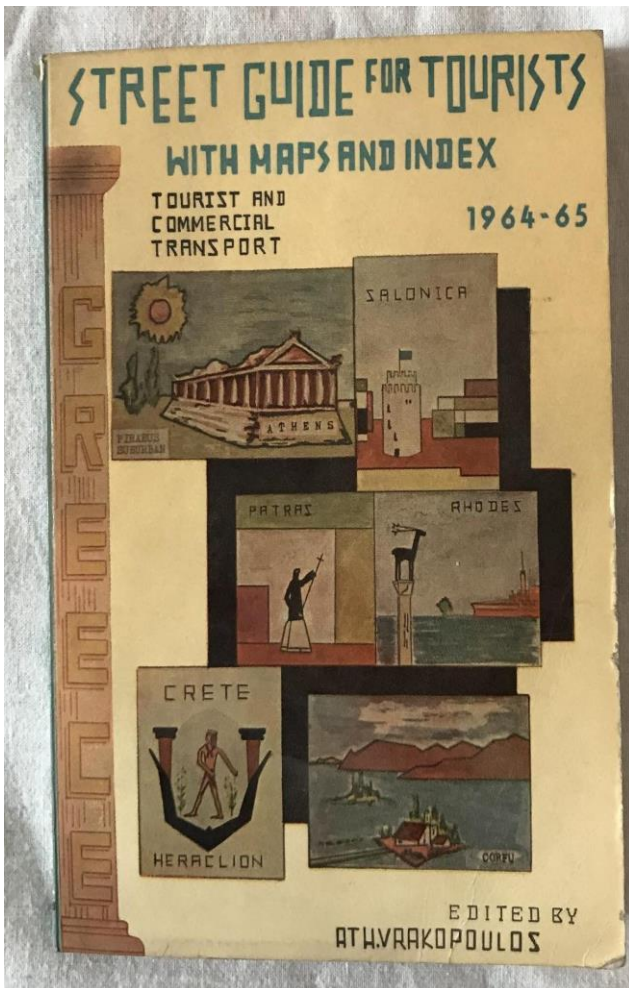
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1964/1965

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

51. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

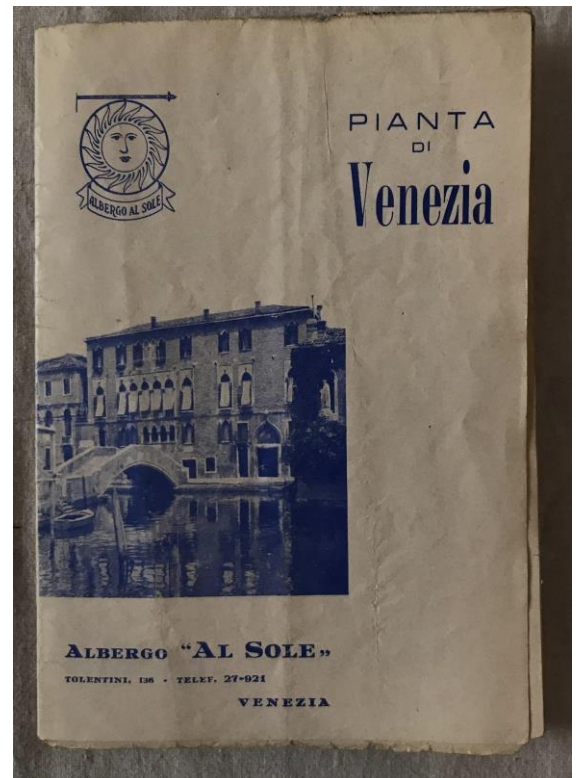
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΙΤΑΛΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

52. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΙΤΑΛΙΑ

ΕΤΟΣ:

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

53. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

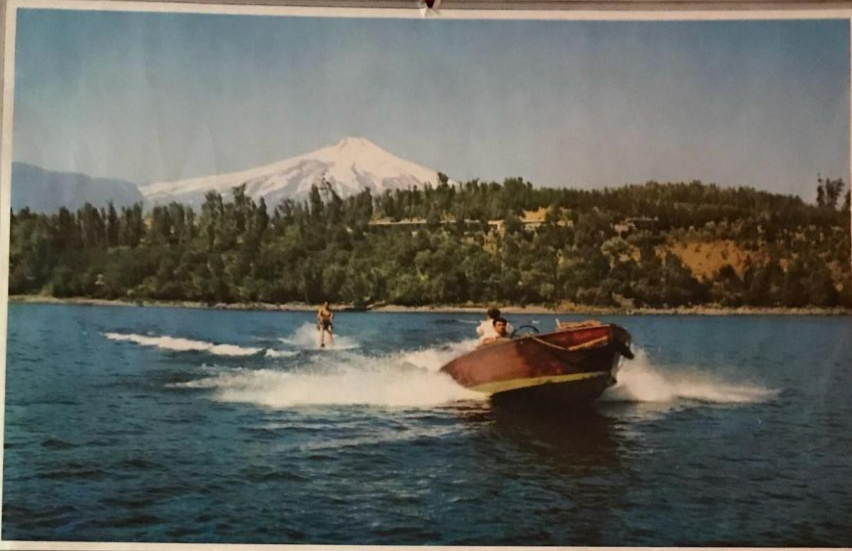
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: 1957

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

AIR FRANCE

DÉCEMBRE 1957

DIM.	LUN.	MAR.	MER.	JEU.	VEN.	SAM.
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	★	★	★	★

NOVEMBRE 1957

D	L	M	J	V	S
			1	2	
3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26
27	28	29	30		

LE PLUS GRAND RÉSEAU DU MONDE

JANVIER 1958

D	L	M	J	V	S
			1	2	3
4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27
28	29	30	31		

6.

ΥΠΝΟΔΩΜΑΤΙΟ - Τα προσωπικά

54. ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ

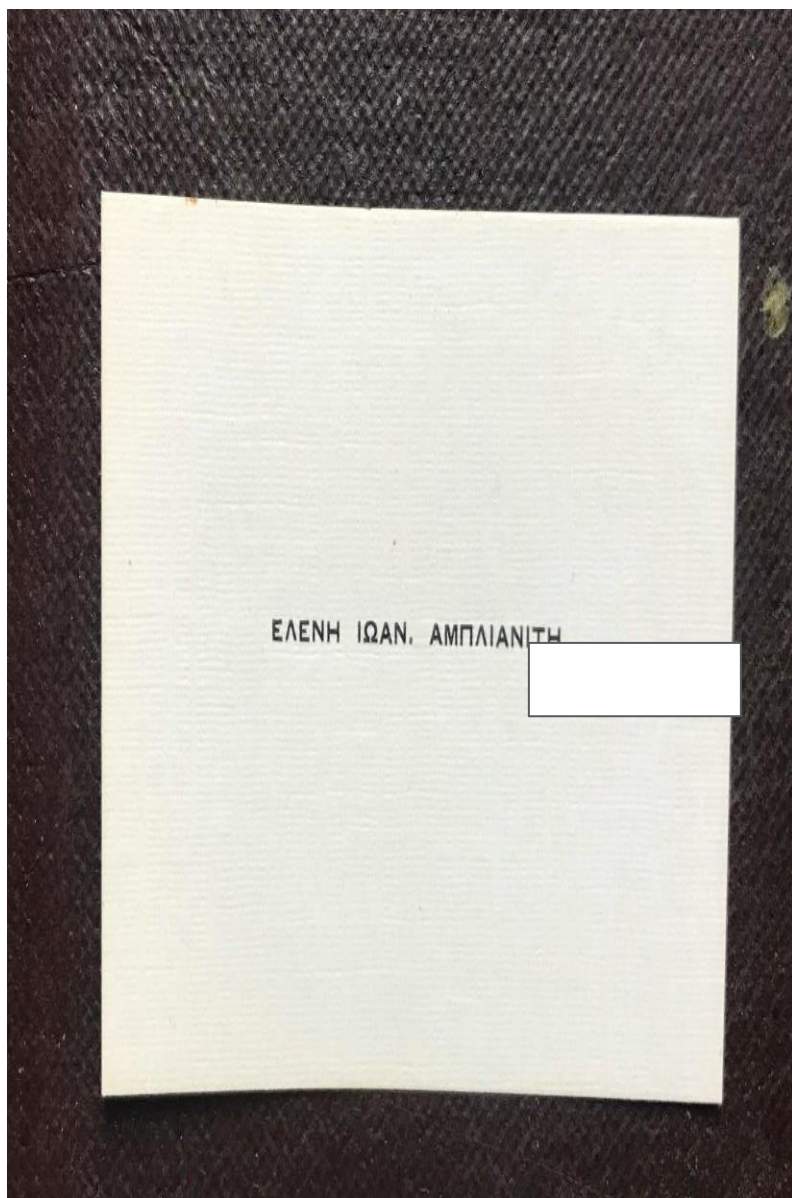
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

55. ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

56. ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1970

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΜΙΜΗΣ ΔΡΟΣΙΝΟΣ
MODELIST
ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 26 - ΤΗΛ. 611.185
ΑΘΗΝΑΙ - Τ. Τ. 134

Ἀξιότιμον Κυρία

Αλεξάνδρα
Αρ. [redacted] 15
Εν Λαύρα 814

ΜΙΜΗΣ ΔΡΟΣΙΝΟΣ
MODELIST
ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 26 - ΤΗΛ. 611.185
ΑΘΗΝΑΙ - Τ. Τ. 134

Κυρία μου,

Ἡ χειμωνιάτικη Μόδα τοῦ 1970 - 71 σᾶς ἔχει οἴγουρα βάλει σὲ σκέψεις μεγάλες γιὰ τὸ πῶς θὰ ντυθῆτε μοντέρνα.

Ὅπως κάθε χρόνο φρόντισα κι' ἐγὼ νὰ σᾶς ἐξυπηρετήσω καὶ διάλεξα γιὰ σᾶς τὰ ωραιότερα μοντέλα. Εἶναι ἀθηνεϊκά, ὄχι κόπιες. Καὶ ἀποκλειστικά.

Σᾶς καλῶ λοιπὸν νὰ περάσετε νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ διαλέξετε τὰ παλτά, ταγέρ, φορέματα πον θὰ φορέσετε τὴν ἐρχόμενη σαϊζόν.

20-9-70

Εὐχαριστῶ
Πάντα πρόθυμος
ΜΙΜΗΣ ΔΡΟΣΙΝΟΣ

57. ΒΕΝΤΑΛΙΑ

ΥΛΙΚΑ: ΠΛΑΣΤΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

58. ΣΑΚΟΥΛΑ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΘΗΝΑ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΝΕΟΤΕΡΙΣΜΟΙ - ΨΙΛΙΚΑ

Κορέττα

ΓΙΑΝ Θ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
ΠΑΤΗΣΟΝ 174 (ΠΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗΣ)
ΑΘΗΝΑΙ

86.71.756

**κουμπιά
γαρνιτούρες
ύλικά ραπτών
& μοδιστών**

59. ΔΟΧΕΙΟ ΑΡΩΜΑΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΜΙΛΑΝΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

60. ΣΕΤ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗΣ

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ:

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

61. ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΟ ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗΣ

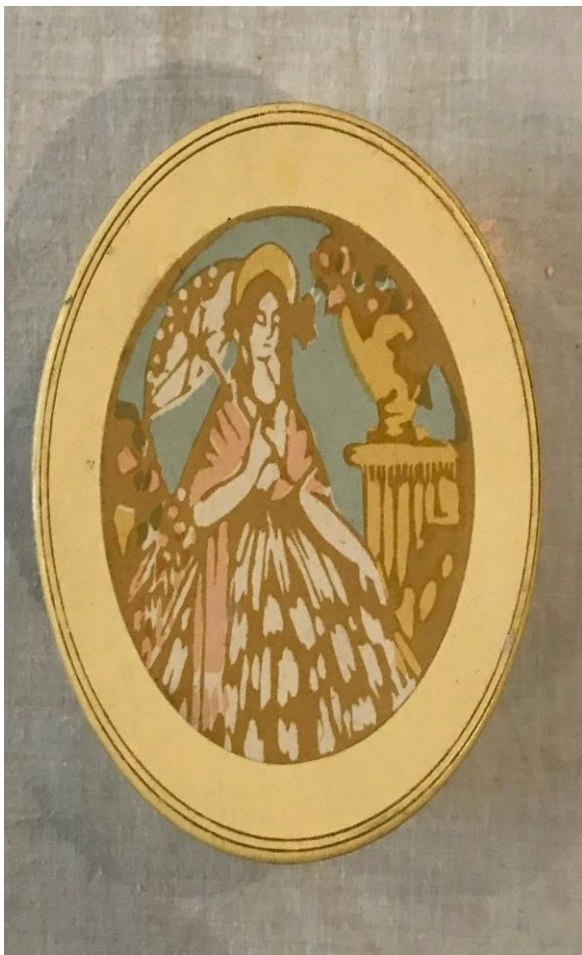
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΓΑΛΛΙΑ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

62. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

φειλίας τοῦ λαοῦ ἐργαζόμενοι ἤγαγεν εἰς πέ-
ρας καὶ τὴν ὥραν ταύτην ἐκδοσιν, δαίμα καὶ
ταύτην τῆς ἐμπνεύσεως αὐτοῦ θεοφιλοῦς καὶ ἐ-
θναφελούς γνώμης καὶ τῶν ἀτυτοπόων καὶ εὐ-
λογημένων αὐτοῦ προσφθεσιών.

Ὁ Κύριος ἀμείψεται θαυλῶς τὴν ἀγαθὴν ἐ-
θναφελὴ γνῶμην ὑμῶν καὶ κρατῆνοι ὑμᾶς ἐν τοῖς
δοίσις καὶ γενναίοις κόποις ὑμῶν.

Ἡ χάρις αὐτοῦ καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη
πάντοτε μετὰ τῆς ἐριτίμου ὑμῶν Ἀδελφότητος
ἀπάσης καὶ μετὰ τῆς Ἐντιμότητος ὑμῶν.

μ(κ)λ' Νοεμβρίου κγ'.

† ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΦΩΤΙΟΣ

διδάκμος πρὸς Θεὸν εὐχέτης.

Ὁμοίως ἐπιδομασίας καὶ εὐλογίας ἐτιχεν ἡ ἐκδο-
σις αὐτῆ παρὰ τῆς Ἀ. Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. Πρωτ. 748 ἀπὸ 1 Μαρτί-
ου 1929 ἐγγράφου αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς.

Θεμ. Γ. Χμιαγ

ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ
ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυὶδ
υἱοῦ Ἀβραάμ.

² Ἀβραάμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ
ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν
Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ³ Ἰούδας δὲ
ἐγέννησε τὸν Φαρές καὶ τὸν Ζαρά ἐκ τῆς Θά-
μαρ, Φαρές δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐσραῖμ, Ἐσραῖμ
δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀραμ, ⁴ Ἀραμ δὲ ἐγέννησε
τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησε τὸν Να-
ασσών, Ναασσών δὲ ἐγέννησε τὸν Σαλιμών,
⁵ Σαλιμών δὲ ἐγέννησε τὸν Βοὸζ ἐκ τῆς Ραχαβ,
Βοὸζ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὠβήδ ἐκ τῆς Ρουθ, Ὠ-
βήδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεσσαί, ⁶ Ἰεσσαί δὲ ἐ-
γέννησε τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα. Δαυὶδ δὲ ὁ
βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ
Θούριου, ⁷ Σολομῶν δὲ ἐγέννησε τὸν Ροβοάμ,
Ροβοάμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιά, Ἀβιά δὲ ἐγεν-
νησε τὸν Ἀσά, ⁸ Ἀσά δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰω-
σαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωράμ, Ἰο-
ράμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὀζίαν, ⁹ Ὀζίας δὲ ἐ-

Α'. ¹ Λκ. γ' 23-38. Ἡσ. ια' 1. Ἰω. ζ' 42. ῥομ. α' 3.
² Γεν. κα' 3. κε' 26. κθ' 35. 1 Πτ. α' 34. ³ ῥθ. δ'
18-22. 1 Πτ. β' 1-15. ⁴ Ἰσ. Ν. β' 1. ⁵ 1 Βσ. ις' 1.
ζς' 12. 2 Βσ. ιβ' 10, 24. ⁶ 1 Πτ. γ' 10-14. 2 Πτ. ιδ' 1.
⁷ 2 Πτ. ις' 1. κτ' 1. ⁸ 2 Πτ. κς' 23. κς' 9. κη' 27.

63. ΕΥΧΕΤΗΡΙΕΣ ΚΑΡΤΕΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1971

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Οικογένεια Κ. Ζουζα

Κος & Κη Π. ΤΣΑΛΙΩΝΗ

Να γίνει αδειοδότηση
ε Χαρτί φωνής
Κυρίου Αθανάσιου Ζουζα

ΠΟΤΗ ΗΡΩΪΚΗ

Θερμές Γράς
Στέλλα Καραγιάννη

Σεργία Βαγγέλη
Τοράδα Ρία
Μυτιλήνη

Με τις Αποδείξεις Στοιχείων
Καθ. Κ. Ν. Τσαλαπάκου

- Είχαμε να 'εξέλθουν οι
νέοι μισθοί & να τα παίρνουμε.
- Ταρά η εργασία μας είναι
δυσχερής τις φορές.
- Καθαίτησις μερικών & έρωσι-
μικών ο Καθηγητής Κόντος
1972.- /ωδύνη: 20.12.72

Handwritten notes on a small strip of paper, partially visible on the right edge.

64. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

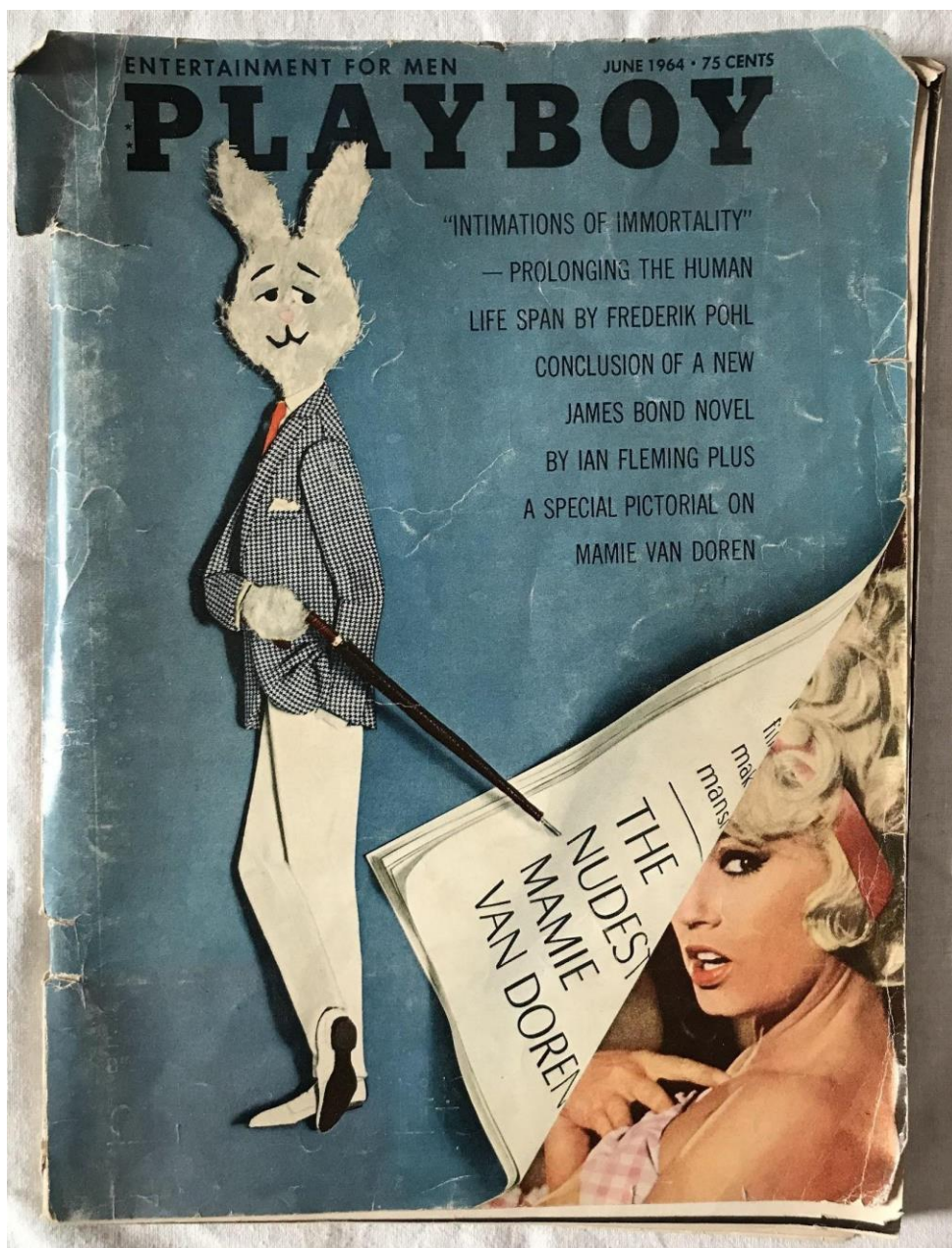
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: 1964

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

7.

ΓΡΑΦΕΙΟ - *Τα σπάνια γραμματόσημα*

65. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1948

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΕΤΟΣ 60Ν

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1948

ΑΡ. 69-74

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟΝ

ΦΙΛΟΤΕΛΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΔΡ. ΨΑΡΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ταχ' αβρίον ἔσσι' ἄμεινον
Γεν. Συνέλευσις τῆς Φ.Ε.Α.
Ποικιλία: 80 λέπτων Μ. Κεφαλῆς
Παναγῆς ὁ Βορ, χρονογράφημα
Δημοκρασίαι τῆς Φ.Ε.Α.
Νέαι ἐκδόσεις
Χρηματοστῆριον
Νεκρολογία Γ. Πεγλιθανίδης
Nouvelles Philologiques de Grèce
Philologic News from Greece
Ἄγγελια
Φιλοτελικαὶ Ἐπιδημίαι
Φιλοτελικὰ Νέα ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμῳ
Ἄγνωστα σφάλματα 20λέπτων Μ. Κεφαλῆς
Εἰδήσεις—Σχόλια—Κρίσεις
Φιλοτελικὰ πένθη
Φιλοτελικαὶ Ἑταιρίαι: Ἑλλάδος
Βιβλιοκρισία
Ἰστολογισμὸς 1947 τῆς Φ.Ε.Α

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΗΣ
ΦΙΛΟΤΕΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

66. ΦΑΚΕΛΟΣ

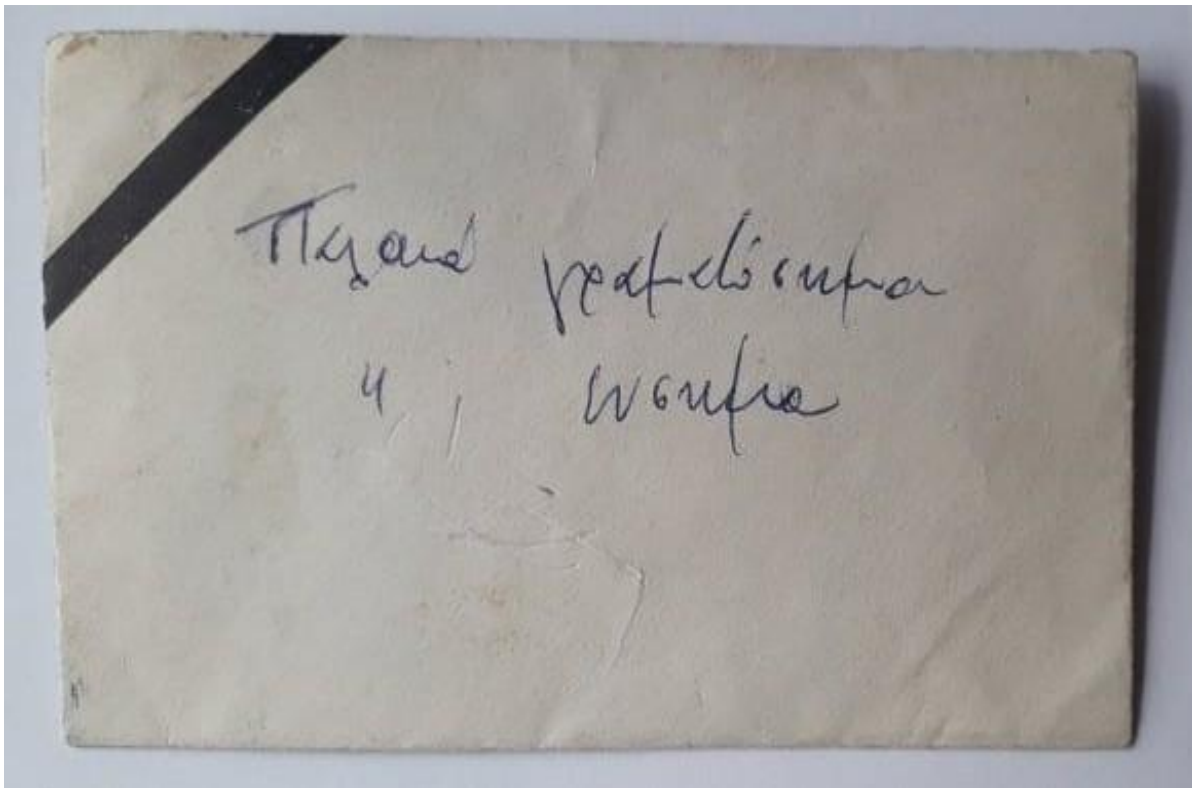
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

67. ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΠΟΙΚΙΛΕΙ

ΕΤΟΣ: ΠΟΙΚΙΛΕΙ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

68. ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΠΟΙΚΙΛΑΙ

ΕΤΟΣ: ΠΟΙΚΙΛΑΙ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

69. ΦΑΚΕΛΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ

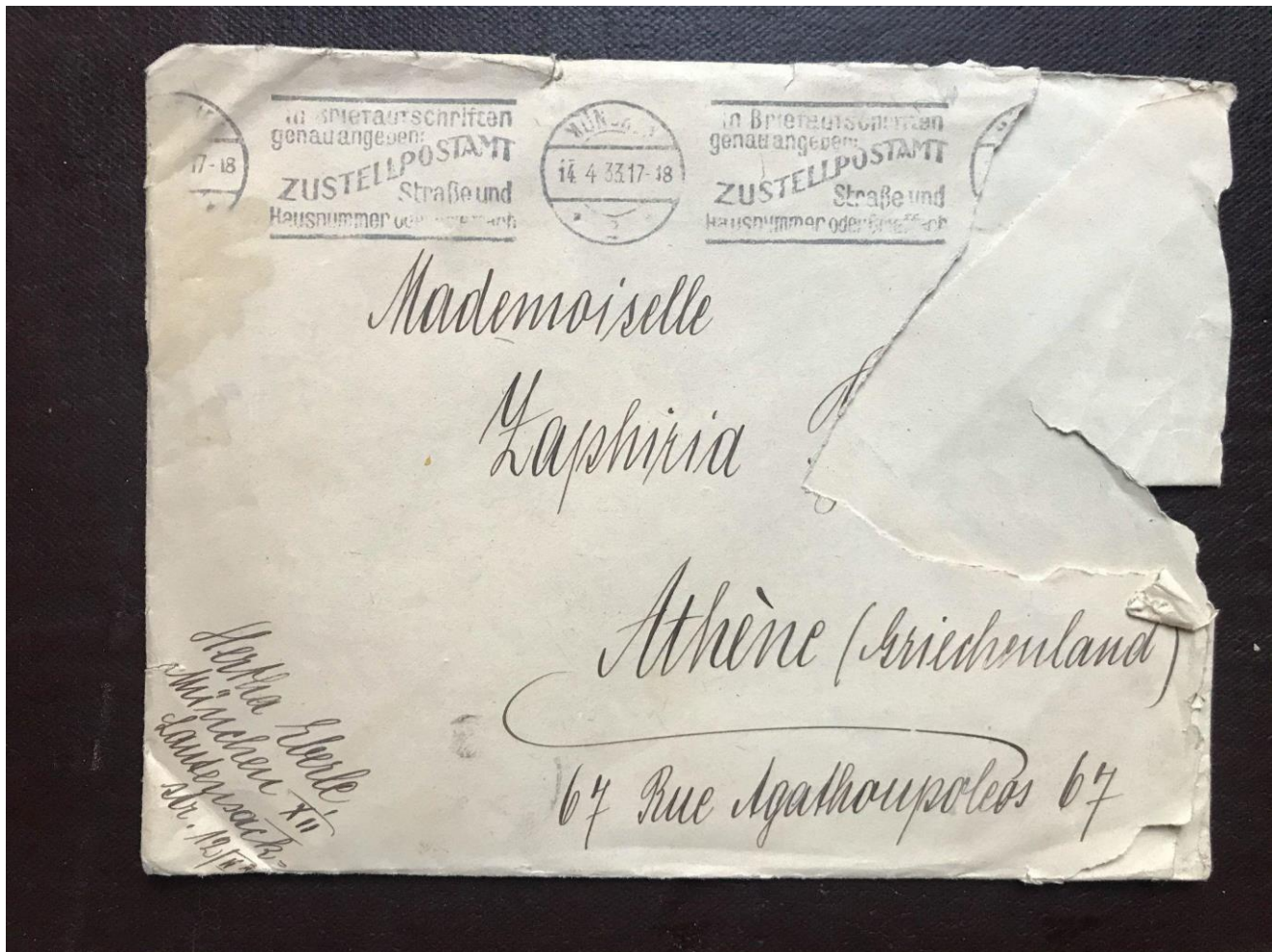
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΘΗΝΑ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

70. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1962

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

71. ΨΗΦΟΔΕΛΤΙΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ
Β' ΑΘΗΝΩΝ

ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ του Μιλτιάδου
ΒΟΥΚΕΛΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του Κωνσταντίνου
ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του Λεωνίδα
ΔΑΒΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ του Δικαίου
ΔΑΛΑΚΟΥΡΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του Δημητρίου
ΚΑΜΠΟΥΛΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του Σπυρίδωνος
ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του Δημητρίου
ΚΑΡΑΤΣΑΣ ΧΑΡΗΣ του Θεοφάνους
ΚΟΡΑΧΑΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ του Ιωάννου
ΚΟΥΤΗΦΑΡΗ ΛΙΝΑ σύζ Βασιλείου
ΚΡΑΤΣΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ του Γεωργίου
+ ΚΡΙΚΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ του Ιωάννου
ΛΑΣΚΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του Γεωργίου
ΜΙΚΡΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ του Αλεξάνδρου
ΜΠΕΡΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ του Ιωάννου
ΜΠΟΥΣΜΠΟΥΚΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του Μιχαήλ
ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ του Σταύρου
ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ του Κωνσταντίνου
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ του Βασιλείου
ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του Ιωάννου
ΠΟΥΛΥΔΩΡΑΣ ΒΥΡΩΝ του Γεωργίου
ΣΙΣΜΑΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του Αριστείδου
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ του Ιωάννου
ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ του Κωνσταντίνου
ΤΣΟΥΚΑΝΤΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ του Γεωργίου
ΦΩΦΑΣ ΖΗΣΗΣ του Γεωργίου
ΧΡΥΣΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ του Ιωάννου
ΧΡΥΣΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ του Εμμανουήλ

72. ΒΙΒΛΙΑΡΙΟ ΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1970

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

73. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Ι. ΑΜΠΑΛΙΑΝΤΗΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΑΜΠΑΛΙΑΝΤΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΣ Δ. ΒΑΡΣΟΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΙΩΑΝ. Θ. ΑΜ
ΘΕΜΙΕΤ. Ι. ΑΜ
ΠΑΝΑΓ. Δ.
ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ.

74. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ

ΥΛΙΚΑ: ΕΥΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

75. ΚΕΦΑΛΕΣ ΚΟΝΔΥΛΟΓΡΑΦΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

8.

ΠΑΙΔΙΚΟ - *Τα εκπαιδευτικά*

76. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

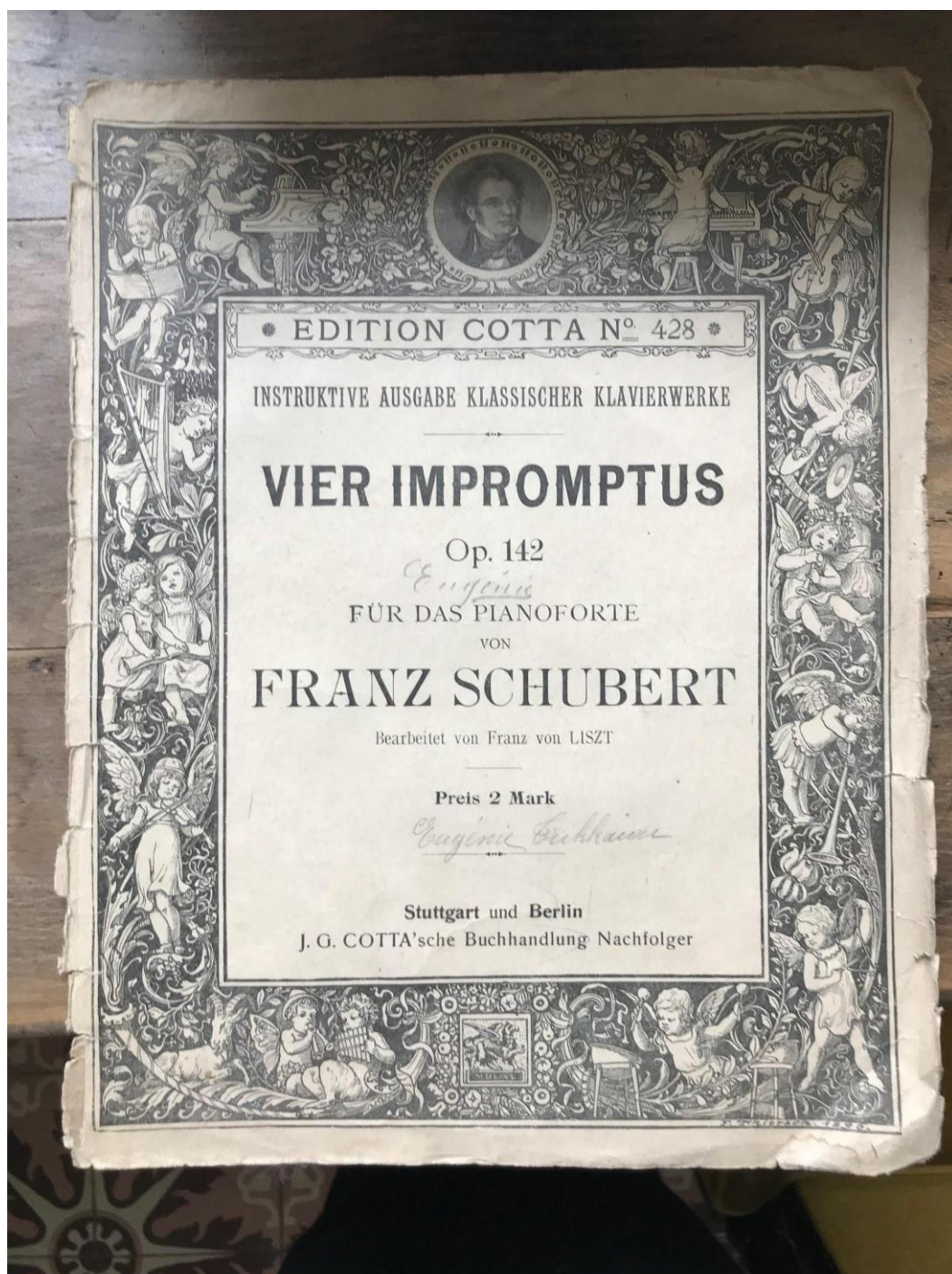
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

77. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1931

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΘΙΑΣΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Από την Οπερέττα "ΓΙΑ ΣΕΝΑ ΧΡΥΣΟ ΜΟΥ" (ΡΟΥΒΟΥΣ)

ΜΟΥΣ. ΠΑΡΑ-ΓΡΑΦΗ
Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
ΣΤΑΔΙΟΥ 2

Πάνο Φίλι
"Ταρνός"

Στίχοι
Paul Messtrel

Μουσική
Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Εκδόσι
ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ-ΣΤΑΡΡ

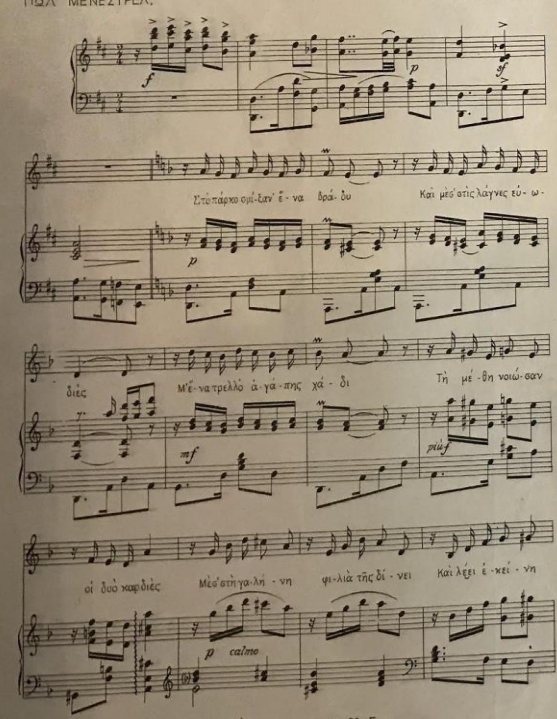
ΕΥΘΑ ΑΡΣΑΚΙΔΟΥ 1 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 4 - ΣΤΟΑ ΑΡΣΑΚΙΔΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Γραμμένο για την μοναδική μας ΠΑΡΑ.

ΠΑΝΟ ΦΙΛΙ
TANGO
Από την Οπερέττα "FOUR VOUS"
(ΓΙΑ ΣΕΝΑ ΧΡΥΣΟ ΜΟΥ)

Στίχοι
ΠΩΛ ΜΕΝΕΣΤΡΕΛ.

Μουσική
Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ.

Στα πάρκο ορί-ζαν' έ-να βρά-δυ Και με στίς λαγνες εύ-ω-
διές Με-να πρελό ά-γά-πης χά-δι Τη μέ-θη νοιά-σαν
οι δύο καρδιές Μίς στή-γα-λή-νη ψι-λιά της δι-νει Και λέξι-έ-κει-νη

Copyright 1931 by Ge. Constantinos - The Essex Press Co., Albany. Κ. 80 Σ.

78. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1926

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Ζωντανεμένο ἀπ' τὴν Κ^α Σ^α ΓΑΤΡΙΔΟΥ.

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΡΑΓΑΛΟ

ΤΟΥ 1926

Α. Β. ΟΤΤΗ

ΓΛΥΚΙΔΙΑ
ΡΙΕΤΖΙΝΑ
TANGO

Romance de Salon

ΜΟΥΣΙΚΗ Α. Β.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ

ΓΑΪΤΑΝΩ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΣΤΑΡΡ

Ποσειδηστήμιου 69

Στοα Ἄρσακείου 1*

Στοα Ἄρσακείου 12

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΙΣ ΟΥΔΕΝΑ ΕΠΙΤΡΕΦΕΤΑΙ Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ἢ
ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ Τῶ ΠΑΡΧΗΤΩΣ.

79. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

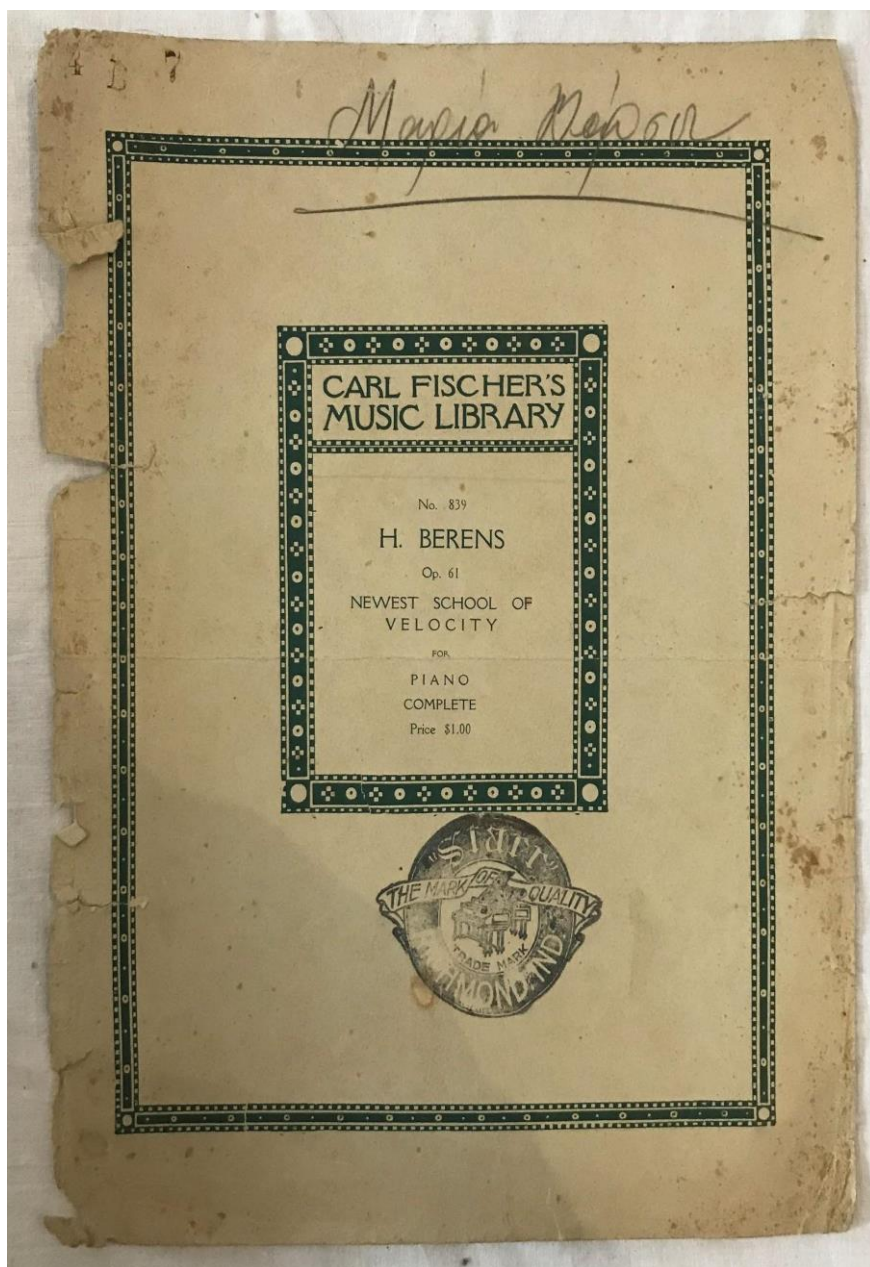
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

80. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1931

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

REZENTÁ TANGO

ΛΟΛΑΣ ΒΟΤΤΗ

Εξεδόθησαν
Της 'Κιδάρας το Κράμμα
Tango Argentino
Tango

'DeZentá,
και Paola Paulina,
One step
Creations:

ΠΑΟΛΑΣ ΝΙΚΟΛΕΣΚΟ

Μουσικός επιδοκιμὸς Ομιός
ΣΤΕΦ. ΓΑΓΓΑΝΟΥ
Εργοδότης
'Αθήναι

 10.

81. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1391

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Χρησιμοποιώ στην εξοχή μου
ΠΑΣΙΑ Α.Β.

PEZENTA
ΛΟΛΑΣ ΒΟΤΤΗ

ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ Η ΑΝΑΤΡΟΧΟΣ
Η ΜΟΥΣΙΚΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΕΥΣ
ΑΝΕΥ ΤΗΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΑΔΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤ.

Και σαν τρελλός τραγουδείς — Φωνάζει άπελπίστα — 'Αλλό μας Ρεζεντά, 'Αλλό μας Ρεζεντά, Σε χρόνια περασμένες Σε χρόνια περασμένες

Δεν ήρθαχάς κιά πάντα μώσω, 'Η για γινά πολ — Μ'έχουν λαλίσσει τ'α λουλούδια, Που τ'άβρα μη βω —

Καί λησμονή μένες — Δέ μου λες για τί, Μι κρη μου Ρεζεντά, Καί λησμονή μένες — Δέ μου λες για τί, Μι κρη μου Ρεζεντά.

Τό βράδυ χιό νιζε τόσο — Κι έτρεμα σαν τ'α πουλί. Αύ — Πιά τ'ό ά γάλης τραγουδία — 'Α πόψε μη μου λητ'ας. Αύ —

τά ή ά μωλή τ'ού λέει — Κι έ κεινος άντα δι — Με πο νο κλαίει, Στο δάκρυ λεί — τ'α γρονιάφτωχος και πάλι — Καί μπόσση ζεντασία — Σε μου πο χαλί — Με πώ με γαλή —

III
Χτυπούν μέσ' από μωαλό μου ντεριά,
Μή θές για λογο παίο,
Δεν ήρ άποψε για κερία,
Μή μου έπ'ήσες να πιάω.
Μέ τέτοια λόγια αϊτή τ'όν σφάζει
Α' αϊτός σε μία γωνιά
Ποτήρια αδειάζει,
Μ'άλαρνα άλλάξει
Και τραγουδεί μαπονιά:

REFRAIN
Κακιά μου Ρεζεντά,
Μου πια εξαφανία
'Όλα είναι για σένα.
Κ'έ δικία μου, άμιά,
'Η φλόγα, Ρεζεντά,
Στό ποτήρι θ'ε σβήση
Κί' άνεο άλλου να βρής μεθύσι,
Ρεζεντά Ρεζεντά...

Copyright 1931 by Et. Gaetano, Athens Σ. 351 Γ. Σ. 351 Γ.

82. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΓΑΛΛΙΑ ΕΤΟΣ: 1929

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

*A Monsieur JUAN TSAMARTS
Consul général à Hambourg*

ANGUSTIA!

TANGO-CHANSON

HORACIO PETTOROSSO

*Le formidable succès
de
Eduardo Bianco
et son fameux orchestre
Argentin
au cinema "Splendid",
Paroles et musique de
Horacio Pettorossi*

*Propriété de l'édition
Bianco,
6, cité Pigalle Paris.
Tous droits réservés*

*Version grecque de
Jean Tsamados*

KONSTANTINIAHS - STADD
Στρά. Αρσάκειου 1^α Στρά. Αρσάκειου 12

ON ENTEND PARTOUT
les célèbres tangos argentins
de l'édition
BIANCO 6, Cité Pigalle (PARIS 97)
Tel: Trioulet 84-82

VOICI LES DERNIERS SUCCES
à paraître au
mois d'Avril
1930

MIGNON NOUSION NIDO VACIO
PRINCIPE CORAZON
DESPERTAR TORCASITA MADRECITA

Les succès de la même éd.

1-Adoration	6-Juramento	11-Angustia	16
2-Clona	7-Recordando	12-Tango!	
3-La Perena	8-Se va la vida	13-Meritudumba	
4-Primavera	9-Alegria	14-Compas	
5-Inferno	10-Cryancula	15-Paso Lenti	

83. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΤΟΣ:

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

EIN JOE MAY-TON FILM

ΠΟΣΟ ΣΕ ΛΑΤΡΕΥΩ...

(Du bist nicht die Erste)

LIED UND TANGO

ΕΚ ΤΟΥ ΦΙΛΜ :

J. H. A. Y.

ο

Ερω

(Ihre Majestat die Liebe)

TEXTE VON BERNAUER
und OESTERREICHER

MUSIK VON

WALTER JURMANN

ΕΞΕΛΑΘΗΣΑΝ

ΣΤΙΧΟΙ ΕΛΛ. ΠΟΛ. ΜΕΝΕΣΤΡΕΑ

1. ΠΟΣΟ ΣΕ
ΛΑΤΡΕΥΩ...
Lied Tango

2. Αχ! ΔΕΣΠΟΝΙΣ
Lied Fox Trot

ΕΚΑΣΤΟΝ
ΔΡΧ. 15

ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ
ΟΙΚΟΣ
ΣΤΕΦ. ΓΑΤΤΑΝΟΥ

ΣΤΡ. ΑΡΧΑΓΕΙΟΥ 10
ΑΘΗΝΑΙ

84. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ

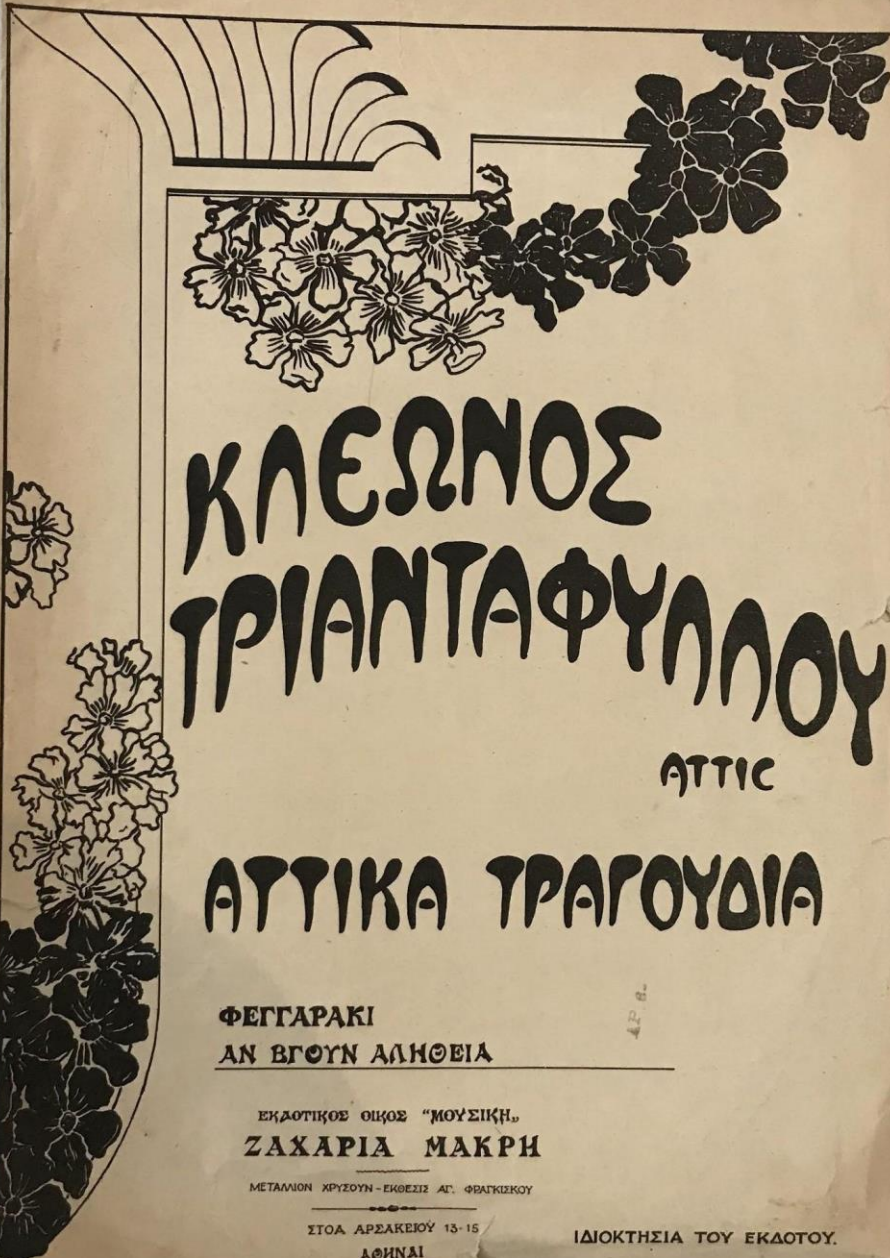
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ:

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΚΛΕΩΝΟΣ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΑΤΤΙΣ

ΑΤΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΦΕΓΓΑΡΑΚΙ
ΑΝ ΒΓΟΥΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΜΟΥΣΙΚΗ"
ΖΑΧΑΡΙΑ ΜΑΚΡΗ

ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΧΡΥΣΟΥΝ - ΕΚΘΕΣΙΣ ΑΓ. ΦΩΤΑΚΙΣΚΟΥ

ΣΤΟΑ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ 13-15
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΟΥ.

85. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1974

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑ.ΣΟ.Κ.

1974)2 ΝΟΕΜΒΡΗΣ 16 — 30
ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 8 ΔΡΑΧΜΕΣ

ΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΖΕΙ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΕΤΣΟΒΙΟΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΝ
ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ

ΕΡΓΑΤΕΣ
ΑΓΡΟΤΕΣ
ΦΟΙΤΗΤΕΣ

86. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1976

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

88. ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ

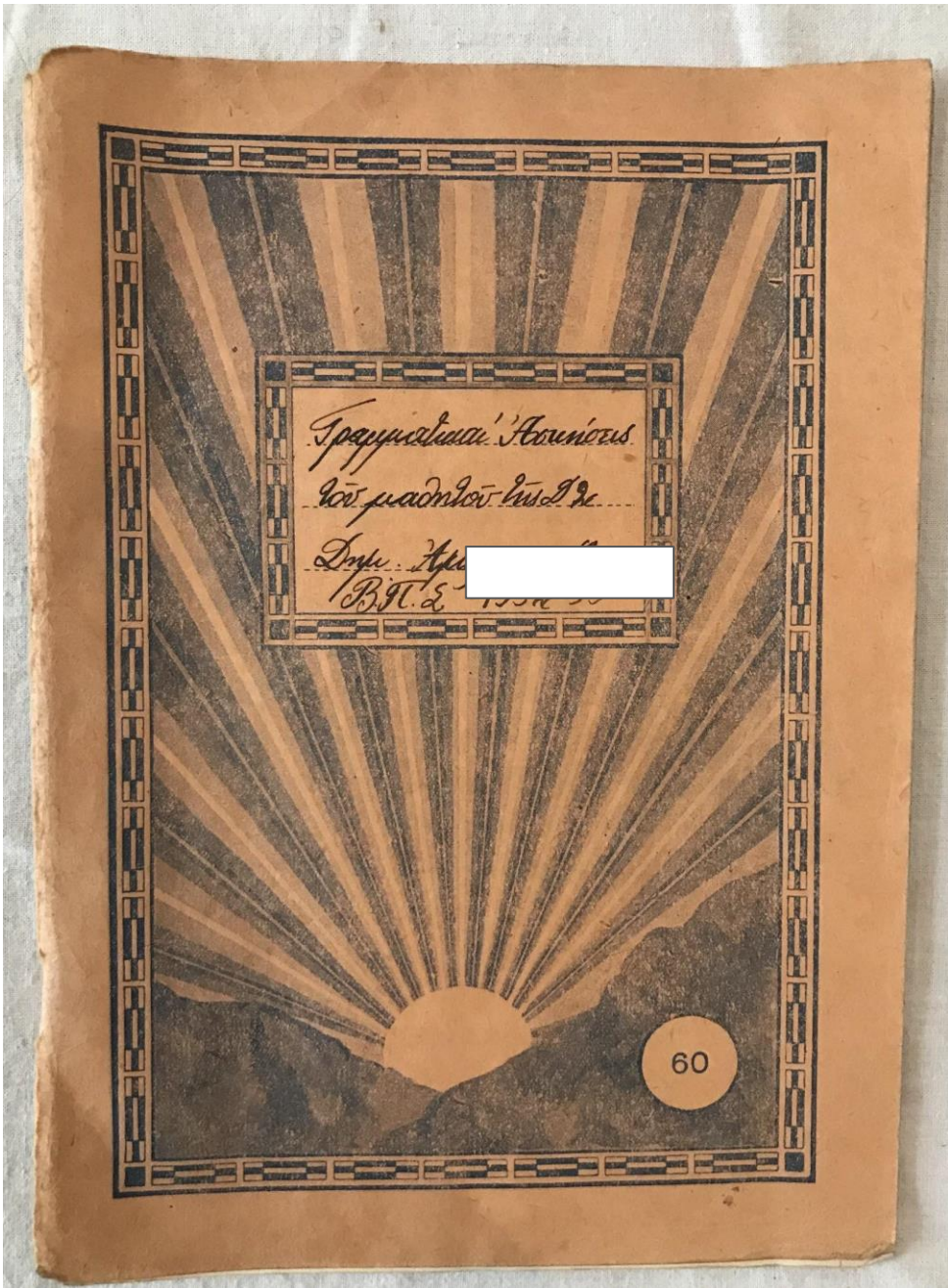
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1952

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Справедливый Анонимус

всего предостов. всел. Де...

Дня: Аппр. [redacted]

В. П. & 1854

60

89. ΚΑΡΤ ΠΟΣΤΑΛ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

90. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: 1945

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

ΑΘΗΝΑ
Χρονιά Α'
Αριθμός φύλλου 24

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ
Έκδοτης: ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

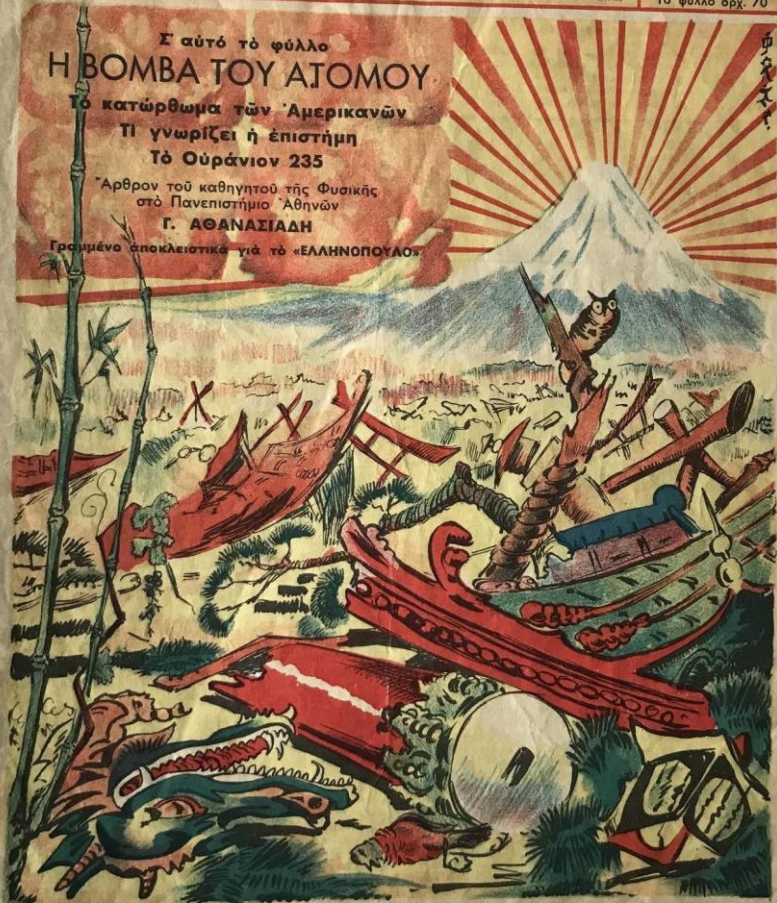
ΣΑΒΒΑΤΟ
15 Σεπτεμβρίου 1945
Τό φύλλο 8ρχ. 70

Σ αυτό το φύλλο Η ΒΟΜΒΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Τό κατάρθωμα τών Αμερικανών
Τι γνωρίζει ή επιστήμη
Τό Ούράνιον 235

Άρθρον του καθηγητού τής Φυσικής
στο Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

Γραμμένο αποκλειστικά για τó «ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ»

Με μία μονάχα «βόμβα ατόμου» ή Χιροσίμα μεταβλήθηκε σέ έρείπια...

91. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Χρονιά 57 - Αριθ. Φύλ. 46
Τό Φύλλο Δραχμές 500

— Ζήτη οι Φωκίδες! φώναξε μ' ενθουσιασμό ο νεαρός Βάρδας.

ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΣ

92. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΗΠΑ

ΕΤΟΣ: 1954

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

93. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

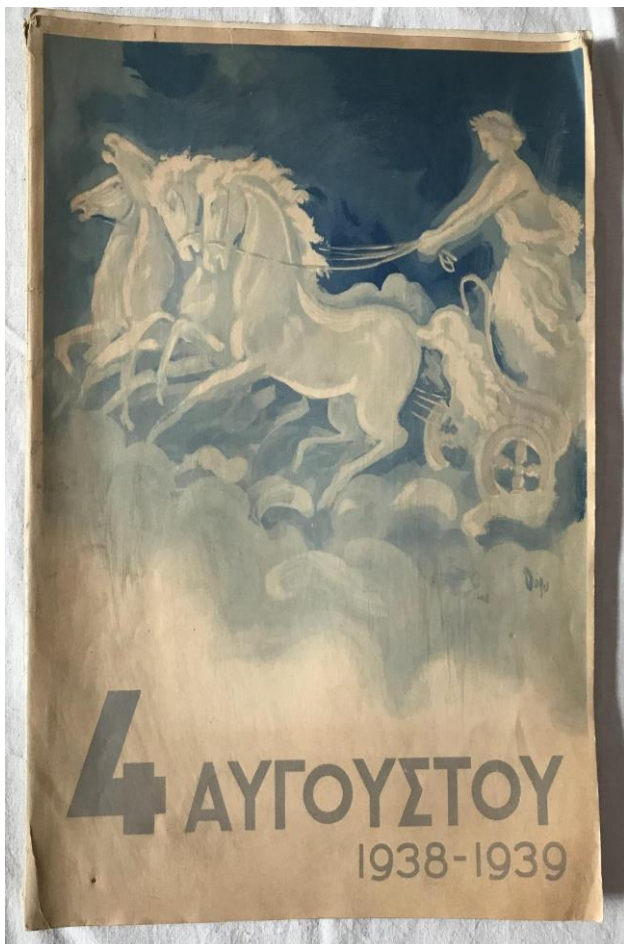
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1939

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

94. ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

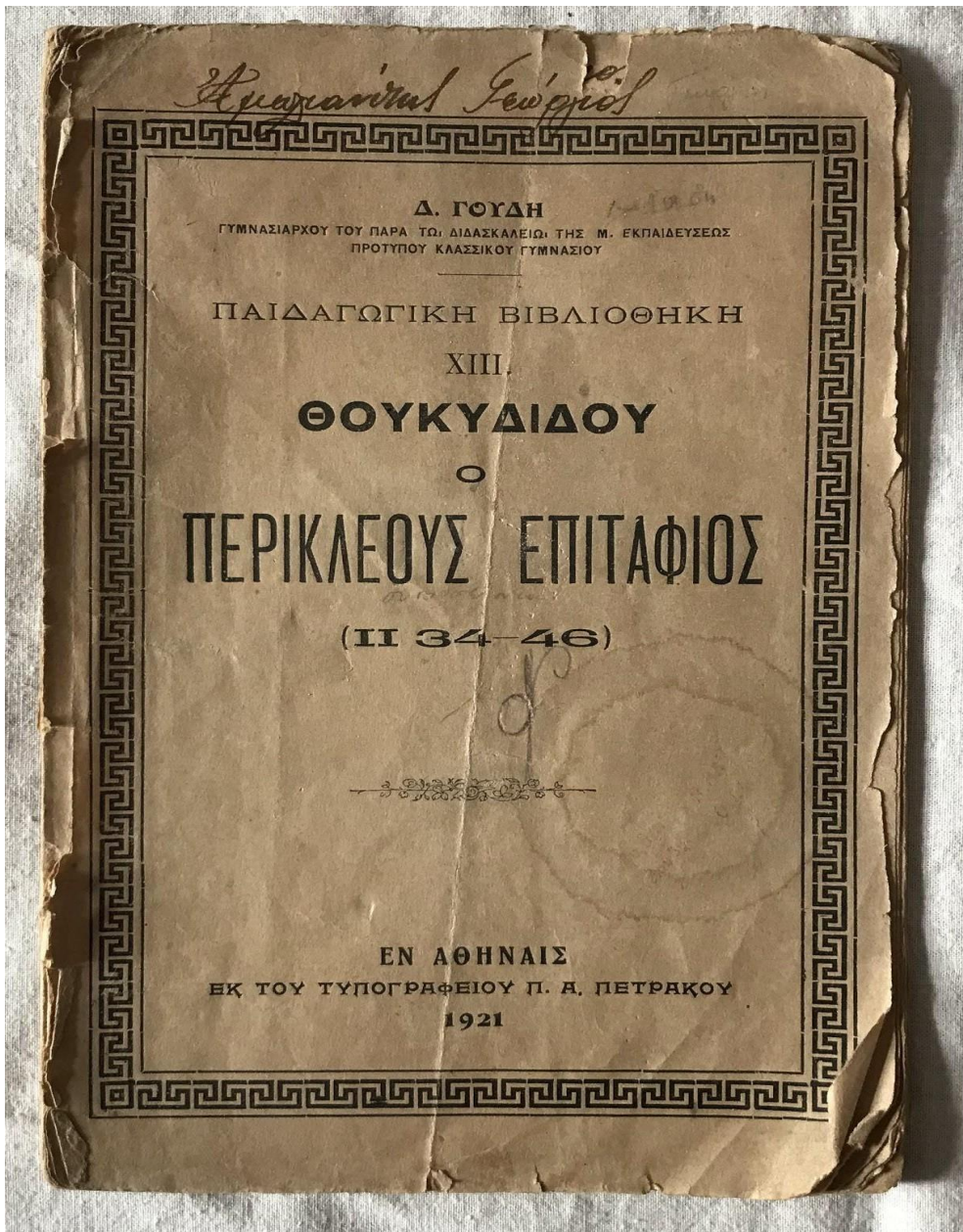
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΘΗΝΑ ΕΤΟΣ: 1921

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

95. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

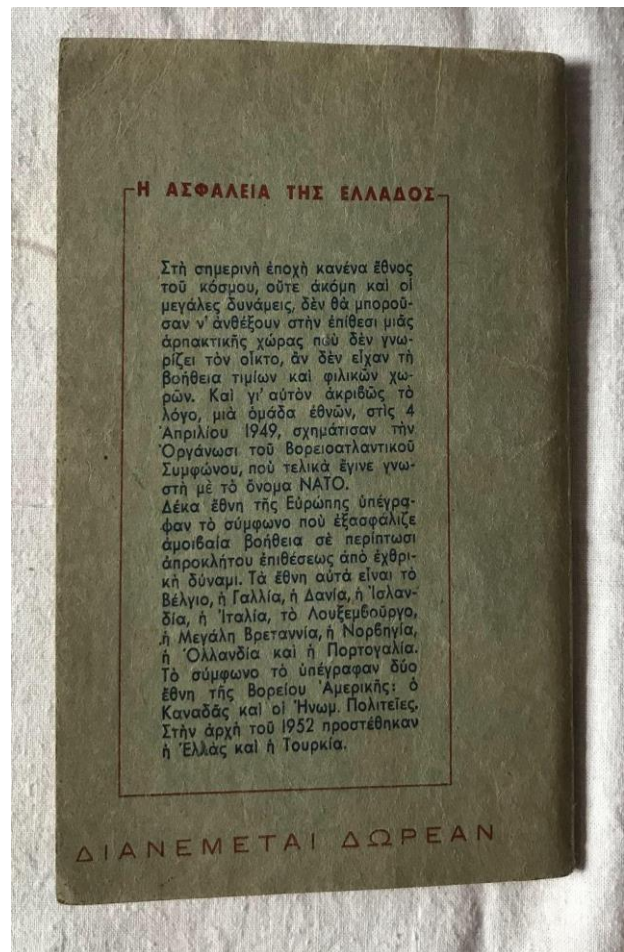
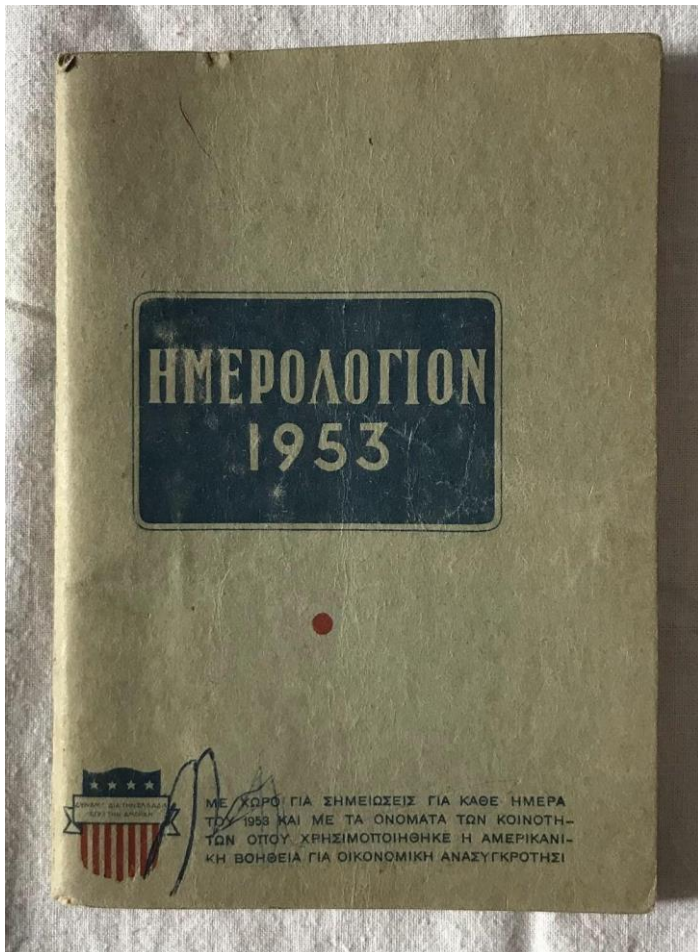
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1953

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

96. ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: 1953

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

12 ΙΟΥΝΙΟΥ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Γάϊον, Παξοί — Έργοστάσια έλαιουργίας

13 ΙΟΥΝΙΟΥ

ΣΑΒΒΑΤΟΝ

Γέφυρα, Μακεδονία — Έκκομιστήρια Βάμβακος

14 ΙΟΥΝΙΟΥ

ΚΥΡΙΑΚΗ

Κύμη, Εύβοια — Έλαιοκομικαί έπιδείξεις

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Δράμα — Έπέκτασις και έπισκευή σταθμού
άναπαγωγής

ΔΕΥΤΕΡΑ

ΙΟΥΝΙΟΥ 29

Τρύφος, Αμφιλογία — Ανέγερσις Οικιών

ΤΡΙΤΗ

ΙΟΥΝΙΟΥ 30

Λήμνος — Έκκομιστήρια Βάμβακος

ΤΕΤΑΡΤΗ

ΙΟΥΛΙΟΥ 1

Πλατάνια, Ρέθυμνον — Έγκαταστάσεις Ποτίσματος Ζώων

ΠΕΜΠΤΗ

ΙΟΥΛΙΟΥ 2

Πηγή, Ρέθυμνον — Αρδευτικόν φράγμα και δεξαμεναι

97. ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΡΓΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ
ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

N. A. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 54 - ΤΗΛΕΦ. 21-605

98. ΤΕΤΡΑΔΙΟ

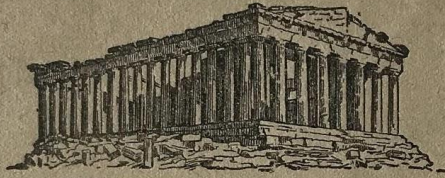
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ΣΗΜΑ ΚΑΤΑΤΕΘΕΝ

Τετράδιον
Φοιτητῶν.
θερ. Γ. Αργυριῶτης
Η/Κ γασσιμοῦ.
Β. Π. Σ.

ΦΥΛΛΩΝ 20

99. ΦΑΚΕΛΟΣ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

Α. ΠΑΔΔΗΣ

Από το 1870, Ερμού 8

Τα καλύτερα σχολικά βιβλία

100. ΒΙΒΛΙΟ ΓΑΛΛΙΚΩΝ

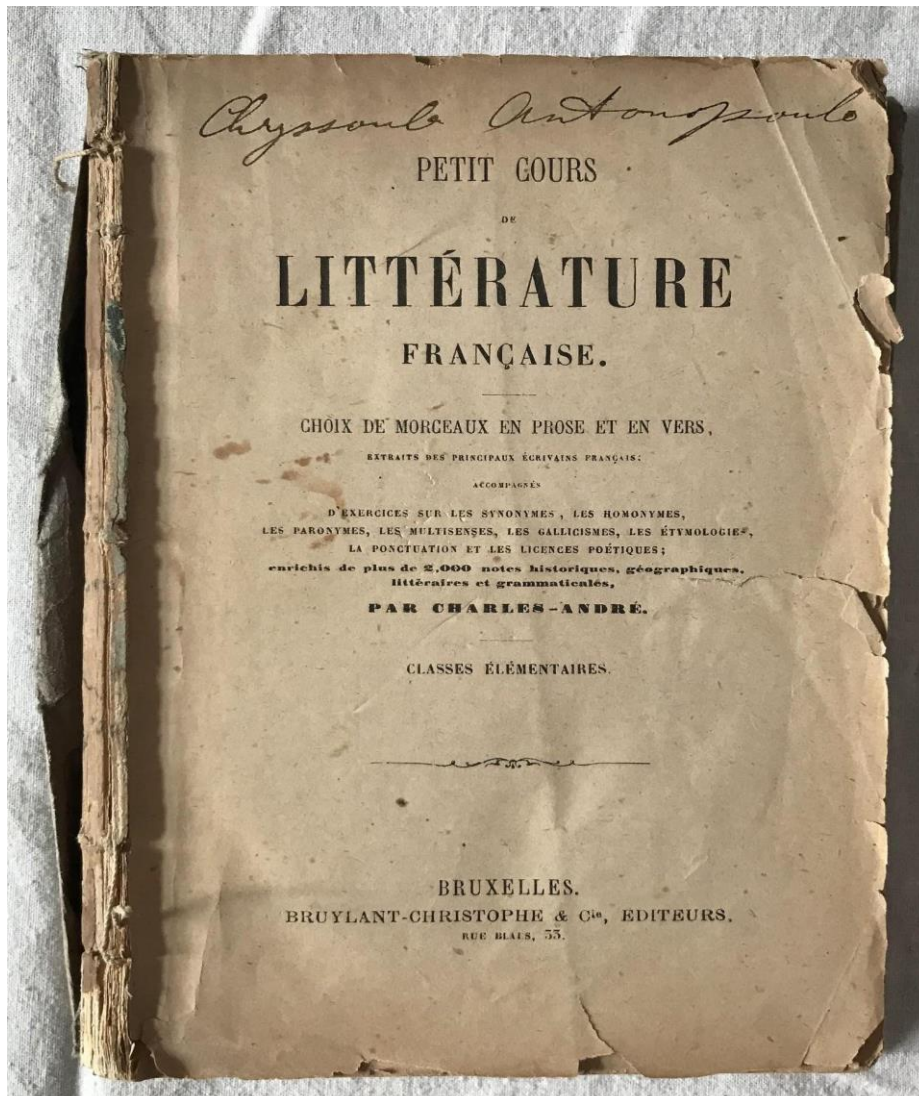
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

101. ΒΙΒΛΙΟ ΓΑΛΛΙΚΩΝ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

ROBERT et CHAZALLET

NOUVELLE
GRAMMAIRE
FRANÇAISE

COURS ÉLÉMENTAIRE

E. ROBERT, Editeur FONTAINES-SUR-SAONE (Rhône)

PARIS

Librairie **A. Hatier**
8, rue d'Assas

Librairie **Emmanuel Vitte**
10, rue Jean-Bart

102. ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: 1962

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

MAY 11, 1962

ATLANTIC EDITION

**SOUTH VIET NAM:
What It Takes to Win**

**U.S. GENERAL
PAUL HARKINS**

AUSTRIA 67	DENMARK No. 3	GERMANY . . . DM 1.25	ISRAEL Ag. 35	MOROCCO Dh. 1.50	SPAIN Ptas. 17
BELGIUM Fr. 34	EAST AFRICA . . . 2/25	GHANA 2/5	ITALY L. 175	NETHERLANDS . . . 1.1	SOUTH AFRICA 2/50 cents
BRITISH ISLES . . . 2/-	EGYPT Fr. 18	GREECE Dr. 5	JORDAN Jds. 50	NIGERIA 2/3	SUDAN 15 Ptas/100
BRITISH POSS. . . 2/5	ETHIOPIA 6/75	ICELAND Kr. 12	KUWAIT 120 000	NORWAY Kr. 3	SWEDEN No. 125 incl. 1000
COMO Fr. 15	FINLAND Fmk. 100	IRAN 25 rial	LEBANON P. 100	POLAND Zl. 10	SWITZERLAND Fr. 1.25
CYPRUS 115 mils	FRANCE & POSS. 1.50 NF	IRAQ 120 000	LIBERIA 20 cents	PORTUGAL & POSS. Esc. 3	TURKEY Liras. 200
		IRELAND 2/- (Inc. Tax)	LIBYA Pts. 10	RHODESIAS 2/3	U.S. ARMED FORCES . . 25¢

NO. 1000, IND. 18

REG. U.S. PAT. OFF.

9.

ΤΟ ΔΩΜΑ - *Μικρά και καθημερινά*

103. ΔΟΧΕΙΟ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΠΑΡΙΣΙ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

104. ΠΑΚΕΤΟ ΣΠΙΡΤΩΝ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΣΚΩΤΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

105. ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΠΙΠΑΣ

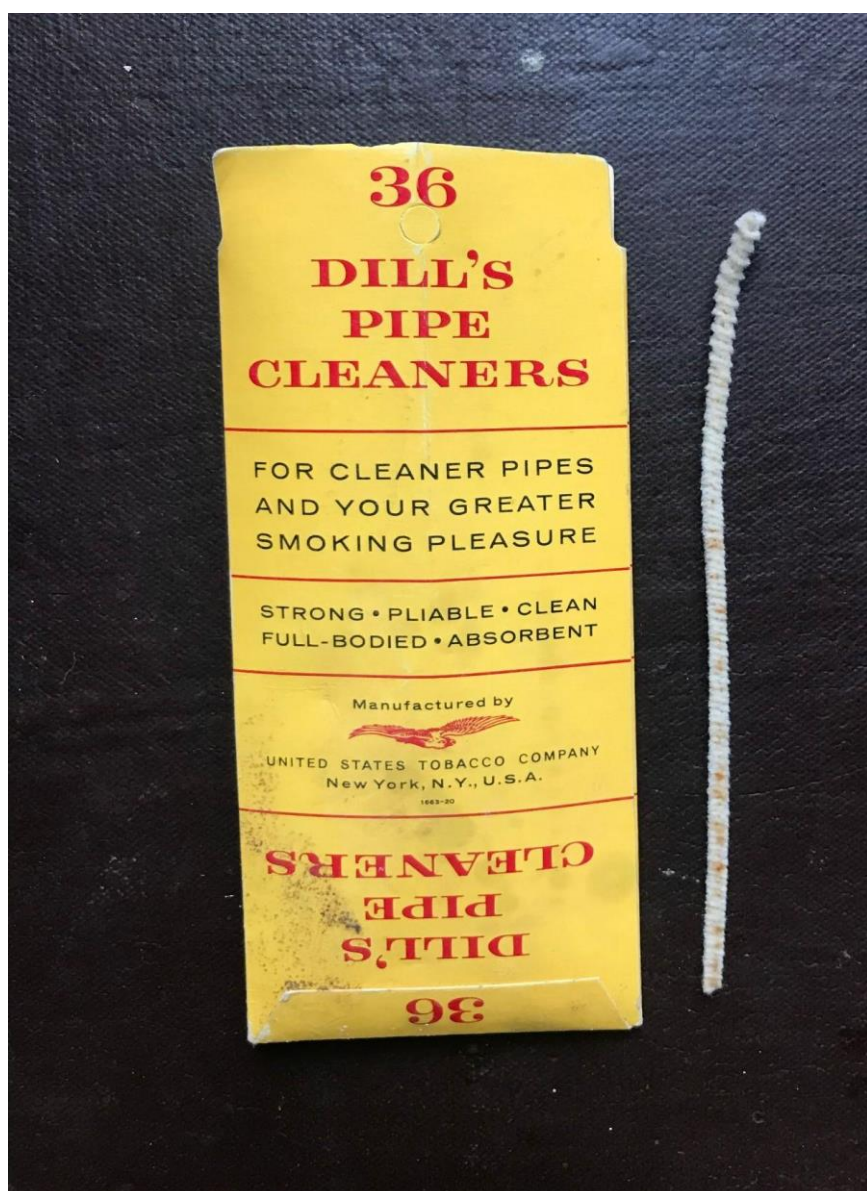
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΗΠΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

106. ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

107. ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΓΛΙΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

108. ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

109. ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

110. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

111. ΠΙΟΝΙΑ ΣΚΑΚΙΟΥ

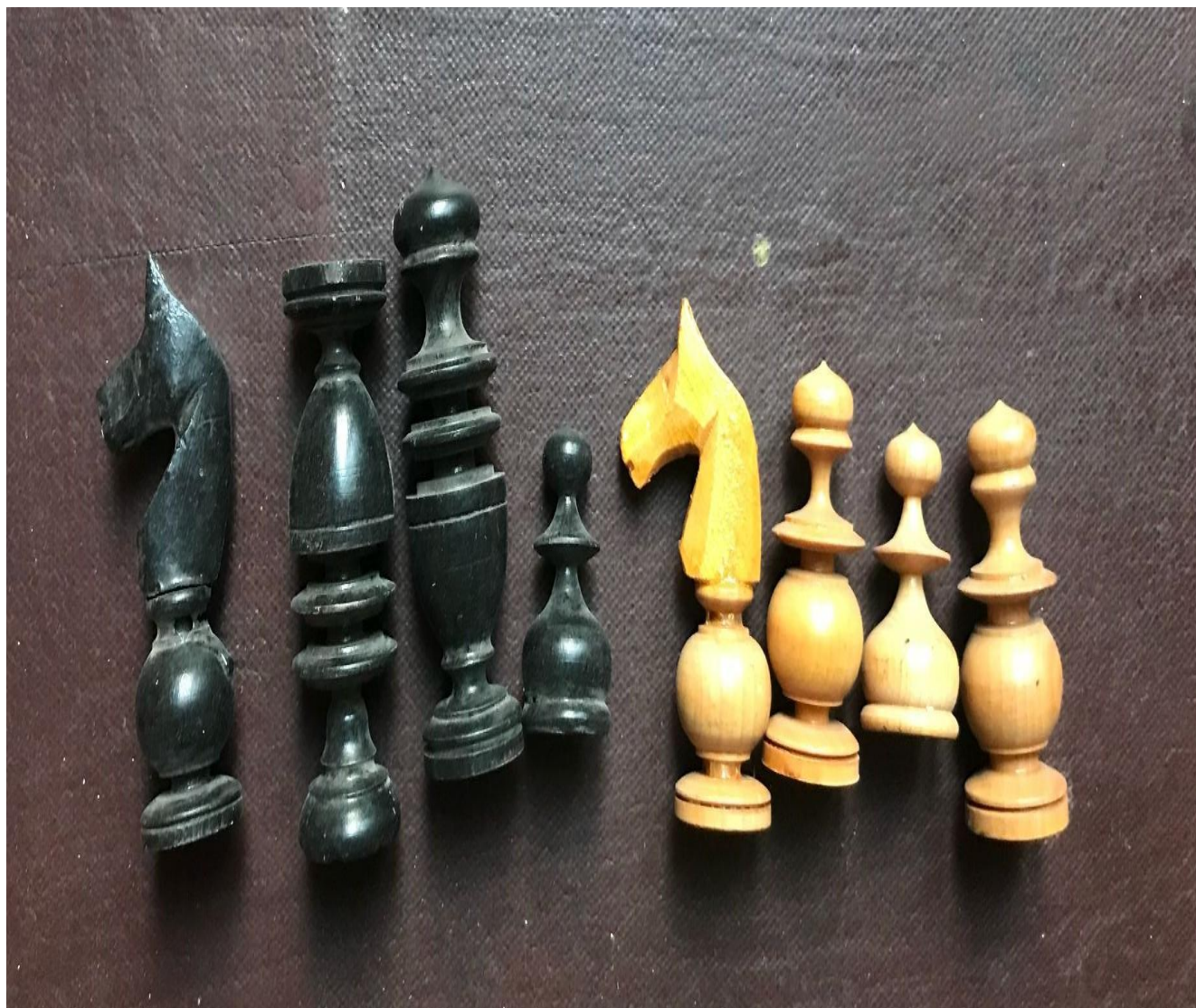
ΥΛΙΚΑ: ΞΥΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

112. ΕΞΑΡΤΗΜΑ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ/ΠΛΑΣΤΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

113. ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

114. ΚΟΜΜΑΤΙΑ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ/ΕΥΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

115. ΦΛΑΣΚΙ ΠΟΤΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

116. ΜΟΥΣΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ

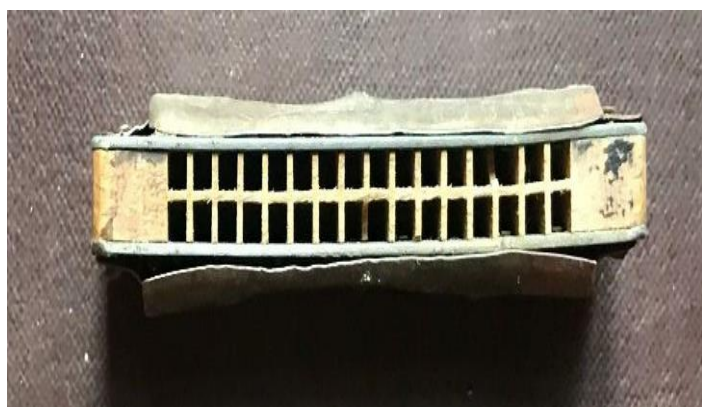
ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ/ΕΥΛΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΦΘΑΡΜΕΝΟ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΓΝΩΣΤΟ ΕΤΟΣ: 1937

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

117. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΥΡΙΣΜΑΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

118. ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΙΔΕΡΩΜΑΤΟΣ

ΥΛΙΚΑ: ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

119. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΤΑΠΕΤΣΑΡΙΑΣ

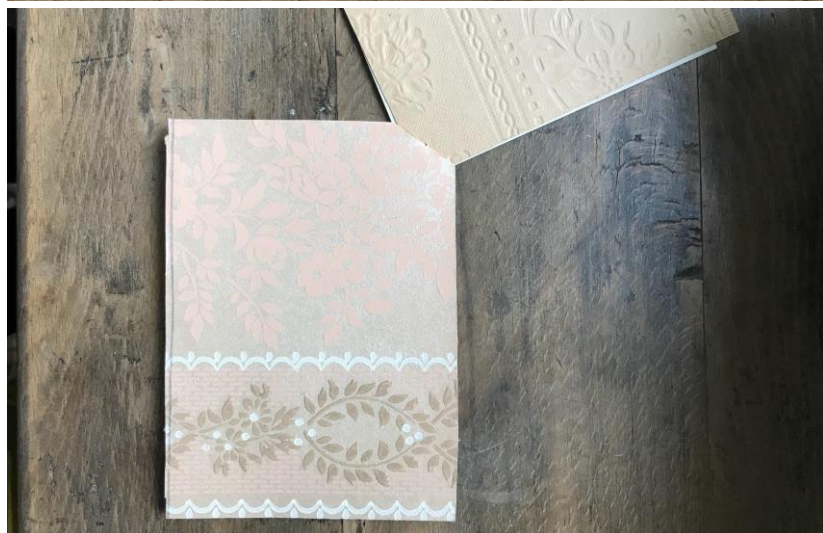
ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΘΗΝΑ

ΕΤΟΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

120. ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

ΥΛΙΚΑ: ΧΑΡΤΙΝΟ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: ΚΑΛΗ

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: ΑΓΝΩΣΤΟ

ΕΤΟΣ: 1970

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ: ΔΩΡΕΑ

